

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DOBA TZV. SOCIALISTICKÉ KOLEKTIVIZACE VESNICE Z POHLEDU
PAMĚTNÍKŮ OBCE VELKÁ LOSENICE**

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Alena Fišarová

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 3.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 4. května 2017

.....
Alena Fišarová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem pracovníkům archivu ve Žďáře nad Sázavou za pomoc při vyhledávání potřebného archivního materiálu a vedoucímu této bakalářské práce panu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D. za trpělivost, ochotu, vstřícnost a cenné rady.

Nedílnou součástí této práce se staly rozhovory s paní Olgou Lancmanovou, panem Janem Augustinem, Leopoldem Roseckým a Josefem Burešem, kterým patří můj velký dík za jejich ochotu podělit se o své vzpomínky. V neposlední řadě bych také chtěla poděkovat mé babičce Bertě Fišarové, bez jejíž pomoci by tato práce vznikala jen s velkými obtížemi, a zejména své rodině za podporu ve studiu.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je přiblížit počátek a průběh komunistického režimu v obci Velká Losenice prostřednictvím svědectví pěti pamětníků. Jedním z hlavních přínosů práce jsou výpovědi narátorů, které obsahují konkrétní informace o situaci tehdejší doby. Svědectví jsou poskytnuta nejen od potomků selských rodin, ale také od dřívějších bezzemků, drobných zemědělců a členů KSČ. Jejich výpovědi slouží jako hodnotný materiál k vypracování celkového obrazu vesnice. Dalším stěžejním bodem se stal trestní spis stíhaného vesnického boháče a vliv jeho uvěznění na ostatní zemědělce. Výsledek zkoumání sleduje úspěchy či neúspěchy založení kolektivního socialistického podnikání, dotváří komplexní podobu venkovské společnosti a vztahů mezi občany. Sledováno je poválečné období let 1945/1948, založení jednotného zemědělského družstva a následná éra jeho vývoje, který je rámcově monitorován až do roku 1989.

Klíčová slova: Oral History; komunismus; persekuce; represe; JZD; Velká Losenice; trestní spis Josefa Fišara.

ANNOTATION

The aim of this bachelor's thesis is to bring us closer to the origin and course of the communist regime in the village of Velká Losenice through the testimony of five witnesses. One of the main benefits of the work is the narrators statements that contain specific information about the situation at that time. Testimonies are provided not only by the descendants of peasant families, but also from earlier landless persons, small farmers and members of the Communist Party. Their testimony serves as valuable material for establishing the overall picture of the village. Another crucial point of the thesis are the criminal charges of the prosecuted "rural rich" and the impact of this imprisonment on other farmers. The result of this exploration follows the successes and failures of the establishment of the collective socialist enterprise, and creates a complex form of rural society and relations between citizens. This thesis follows the post-war period (1945/1948), the establishing of the Unified Agricultural Cooperative and the subsequent epoch of its development, which is generally monitored up to the year 1989.

Keywords: Oral History; communism; persecution; repression; JZD Velká Losenice; criminal file of Josef Fišar.

OBSAH

ÚVOD	6
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	9
1. Metoda sociologického výzkumu	10
2. Stručná historie obce Velká Losenice	12
2. 1. Nastínění konce války v obci.....	13
2. 2. Začátek persekucí komunistického režimu.....	15
3. Založení JZD v obci Velká Losenice	18
4. Soudní případ Josefa Fišara	25
4. 1. Protokol o výpovědi svědka Karla Procházky.....	28
4. 2. Protokol o výpovědi svědka Hynka Schimerlinga.....	29
4. 3. Protokol o výslechu obviněného Josefa Fišara.....	29
4. 4. Průběh vyšetřování.....	31
5. Socializace vesnice očima pamětníků	35
5. 1. Rodák Jan Augustin.....	35
5. 2. Paní Olga Lancmanová.....	36
6. Obec Velká Losenice v komunistické éře	38
ZÁVĚR	41
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ, LITERATURY, A DALŠÍCH ZDROJŮ ..	44
SEZNAM PŘÍLOH	47

ÚVOD

První vzpomínky na vyprávění o historii rodiny Fišarových a Plevových jsem si s sebou nesla již od dětství. Když mi pak ve druhém roce studia byla nabídnuta možnost sepsat zajímavý životní příběh pro soutěž *Příběhy 20. století*, ihned jsem věděla, na koho se obrátit. Spolu s mou babičkou Bertou Fišarovou, rozenou Plevovou, jsme vypracovali příběh jejího života s názvem *Život dcery kulaka v době komunismu*. Vyprávění bylo oceněno 2. místem soutěže v roce 2016. Tento úspěch mi dodal odvalu zabývat se historií mé rodiny i vesnice a pátrat hlouběji v minulosti. Z babiččina vyprávění jsem věděla o zatčení mého předka Josefa Fišara a začala jsem pátrat po jeho trestním spisu. Josef Fišar byl údajně odsouzen v Jihlavě, proto jsem se obrátila na Státní okresní archiv v Jihlavě (SOkA Jihlava). Tam mi bylo sděleno, že žádný podobný spis se v jejich archivu nenachází, jelikož obec Velká Losenice nespádala pod jihlavský okres. K odsouzení došlo pravděpodobně skrze Krajský soud v Jihlavě, jehož archivní fond je uložen v Moravském zemském archivu v Brně (MZA Brno). Pracovníci MZA poté objevili v rejstříku Krajského soudu v Jihlavě, že případ Josefa Fišara projednával Lidový soud ve Žďáře nad Sázavou prvoinstančně. Obviněný se odvolal ke Krajskému soudu v Jihlavě, odvolání bylo v roce 1956 zamítnuto a na konci 80. let 20. století celý spis skartován. Toto zjištění ještě více podnítilo moji zvědavost. V SOkA Žďár nad Sázavou, u kterého je uložen archivní fond Lidového soudu ve Žďáře nad Sázavou, se místním pracovníkům podařilo obsáhlý spis vyhledat.

Tématem bakalářské práce je tedy průběh socializace vesnice z pohledu pamětníků. Současná politická situace umožňuje zájemcům o časy minulé, ponořit se do studia totalitního režimu a odhalit důvody jednání našich předků. Doba 20. století je označena jako čas enormních změn. Proměna ekonomického a sociálního postavení rolníků, jejich pracovních, majetkových i existenčních poměrů mnohdy narušila vztahy mezi spoluobčany.¹ Počátek nového století s sebou přináší ten správný čas na kladení otázek směřovaných ke starším lidem. Lidem, kteří prošli všemi nástrahami komunistického režimu, a jsou ochotni se o své životní zkušenosti podělit. Hlavním záměrem práce je nastínit dění v obci Velká Losenice v čase totalitním, vyhledat příčiny založení jednotného zemědělského družstva (JZD), zprostředkovat reálné prožitky velkolosenických občanů, vylíčit průběh jednoho z mnoha soudních procesů

¹ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 5.

se soukromými zemědělci skrze případ Josefa Fišara a zodpovědět otázku, proč nedošlo v obci Velká Losenice k vystěhování. Velkoloseničtí občané byli souzeni a odsouzeni k odnětí svobody na několik týdnů či měsíců. Museli platit pokuty za neplnění dodávek, snášet šikanu komunistického režimu, ale k vystěhování nedošlo. Sousední obec Nové Dvory, vzdálená pouhé tři kilometry, takové štěstí neměla. Proto je záhadou, že se místním toto bezpráví vyhnulo.

Autentický obraz vesnice Velká Losenice v polovině 20. století je podložen archivními dokumenty, zápisy ze schůzí místního národního výboru (MNV), svědectvím pamětníků a zápisy ze schůzí představenstva JZD Velká Losenice.² Vedla mne snaha zprostředkovat ostatním milovníkům venkovské historie skutečné poměry, které se odehrávaly v této klidné malebné vesnici na historických hranicích Čech a Moravy. Velkým vzorem při sestavování práce mi byly některé knihy Josefa Petráně,³ zejména *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*.⁴ Díky jeho práci jsem získala směr, jakým se moje bádání ubírá. Dále jsem pracovala s dílem Magdaleny Beranové a Antonína Kubačáka, *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*,⁵ a s knihami Karla Jecha, *Soumrak selského stavu 1945-1960*,⁶ a *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*.⁷ K dalšímu studiu jsem využila následujících publikací: Jana Geršlová a Milan Sekanina, *Lexikon našich hospodářských dějin. 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*,⁸ Václav Průcha a kolektiv (edd.), *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*,⁹ Jan Gebhart a Jan Kuklík, *Dramatické i všední dny protektorátu*¹⁰ a Jiří Urban, *Venkov pod kolektivizační knutou: Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*.¹¹

² Pátrání po prvních knihách psaných při zakládání JZD nebylo úspěšné. Nejstarší dochovaná kniha se nachází v kanceláři předsedy Zemědělského družstva Velká Losenice a pochází z roku 1962.

³ PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic v podblanické krajině: (do roku 1918). Ouběnice: Tělocvičná jednota Sokol Ouběnice, 2000; PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001; PETRÁŇ, Josef a Lydía PETRÁŇOVÁ. Rolník v evropské tradiční kultuře. Praha: Set Out, 2000.

⁴ PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

⁵ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Nakladatelství Libri, 2010.

⁶ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001.

⁷ JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008.

⁸ GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003.

⁹ PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, I-II, 1. díl, období 1918-1945, 2. díl, období 1945-1992. Brno: Doplněk, 2004, 2009.

¹⁰ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis 1996.

¹¹ URBAN, Jiří. Venkov pod kolektivizační knutou: Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu. Praha: Vyšehrad, 2010.

Celá bakalářská práce je založena na svědectví pěti občanů, kterým Velká Losenice přirostla k srdci. Mezi pět hlavních respondentů patří starousedlíci výše zmíněné vesnice paní Berta Fišarová, pan Jan Augustin a pan Leopold Rosecký. Dále dva sympatičtí lidé, kteří se do obce přivdali, či přiznali, paní Olga Lancmanová a pan Josef Bureš. Bádání nastiňuje ducha doby minulého století, reálné vnímání režimu lidmi žijícími na vesnici a radosti a strasti každodenního života. Hlavním přínosem bakalářské práce jsou rozhovory s pěti narátory na základě metody Oral history. S tímto pojmem jsem se setkala v knize Miroslava Vaňka a Pavla Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*.¹² Kniha mi poskytla náhled na tuto ústy vydanou historii, kde vyvstává obraz minulosti a nových poznatků na základě orálního sdělení. Paměť narátorů a shromáždění vzpomínek účastníků historické doby zachycuje svědectví lidí, kteří mnohé prožili. Reflektuje individuální prožitky a doplňuje obraz dějin jako živé pouto s minulostí.¹³ Na výše uvedené metodě výzkumu je zajímavá skutečnost, že skupina lidí proživše pospolu určité období se stejnými událostmi, nedisponuje identickými výpověďmi. Každý jednotlivec má v paměti uloženy jiné situace, dojmy a vzpomínky. Subjektivní pohled na svět a individuální prožívání narátora ovlivňují jeho paměť. Jedná se o tzv. generační zážitky, které změnily narátorům vnímání okolních událostí. Tyto osobní intimní dějiny jsou spojeny se zveličováním, odlehčením situace i detailní změnou vyprávěného příběhu při opakování.¹⁴ Záleží zde na osobnosti dotazovaného, úhlu pohledu a vlastním prožitku. Metoda Oral history je sice velmi subjektivní, přesto zachycuje momenty lidského života, které nepřestávají mladší generace udivovat. S myšlenkou na tuto skutečnost jsem se rozhodla vést dialogy s více narátory ve snaze očistit jejich výpovědi od subjektivního pohledu a vypátrat objektivní perspektivu jejich vyprávění. Bakalářská práce má přinést čtenáři věcný pohled na dobu 20. století prochnutou násilnou kolektivizací, represemi, útlakem, šikanou a nejistou budoucností.

¹² VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Karolinum, 2015.

¹³ Tamtéž, s. 7.

¹⁴ Tamtéž.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

JZD – jednotné zemědělské družstvo

KNV – krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – místní národní výbor

MVě – ministerstvo výkupu

MZA – Moravský zemský archiv v Brně

NS – Národní souručenství

ONV – okresní národní výbor

RSZML – Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Agrárníci

SOěA – Státní okresní archiv

STS – strojní a traktorová stanice

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik, Sovětský svaz

TOKOZ – Továrny na kovové zboží

UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou obnovu a pomoc

VB – Veřejná bezpečnost

1. Metoda sociologického výzkumu

Jednou z hlavních metod kvalitativního výzkumu průběhu socializace ve vesnici Velká Losenice je fenomenologické zkoumání.¹⁵ Toto zkoumání se snaží popsat a zobecnit prožitou zkušenost narátorů, kteří se, v tomto případě, zaměřují na ohraničený časový interval jejich života. Způsob fenomenologického zkoumání umožňuje nahlédnout do nitra myšlení narátorů a přiblížit důvody jejich jednání z osobního úhlu pohledu. Jako zvláštní verze případové studie byl dále použit ve dvou případech biografický výzkum,¹⁶ který zprostředkovává životy dvou rodáků z Velké Losenice. Výsledný záznam historie života účastníků rozhovorů rekonstruuje posloupnost skutečných událostí jejich života.

Jedná se celkem o pět narátorů, kteří ve vesnici žijí od narození, nebo zde strávili a odpracovali podstatnou část svého života. Všichni účastníci jsou určitým způsobem spjati s budováním JZD ve Velké Losenici. Způsob volby respondentů se zakládal na výběru metodou „sněhové koule“.¹⁷ První narátor odkázal na nového vhodného kandidáta k vedení rozhovoru, a tímto způsobem byl sestaven rejstřík účastníků projektu. Všechna počáteční setkání s vybranými narátory se uskutečnila skrze třetí osobu, tzv. gatekeepera,¹⁸ který s dotazovanými udržuje přátelské vztahy. Narátoři byli vybíráni na základě roku narození, ohraničené intervalem 1936 až 1941, příslušnosti ke Komunistické straně Československa (KSČ) nebo na základě dřívějších majetkových poměrů rodiny.¹⁹ Rozhovory se zpravidla konaly v rodinných domech účastníků a vyžadovaly opakovaná setkání.

Kooperace s narátory byla rozdělena do tří fází. V první fázi respondenti podstoupili přípravný rozhovor s dobou trvání přibližně jednu hodinu. Dotazovaným bylo představeno téma a účel budoucího rozhovoru. Všichni oslovení účastníci vyjádřili zájem o spolupráci na bádání, s odmítnutím se tento projekt nesešel. Druhá fáze obsahovala přímé nahrávání rozhovoru na diktafon, kterému předcházela krátká doplňující informační debata, s trváním zhruba šedesáti minut. Narátorům byl poskytnut prostor pro volné vyprávění s následným kladením otevřených otázek. Třetí fází se stal přepis rozhovoru, který byl posléze předložen jednotlivým dotazovaným k nahlédnutí.

¹⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, s. 128, 129.

¹⁶ Tamtéž, s. 130, 131.

¹⁷ Tamtéž, s. 152.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Konceptem majetkových poměrů rodiny je myšlena příslušnost narátora k určité velikostní skupině soukromých zemědělců či bezzemků.

Účastníci rozhovorů vybídnuti k osvětlení nejasností doplnili záznam, popř. dle vlastního uvážení vyškrtli nevhodné pasáže. Po celkové kontrole si někteří respondenti přáli vymazat jmenované osoby nebo po jazykové stránce zdokonalit svůj projev. Těmto žádostem bylo ke spokojenosti narátorů vyhověno.

V porovnání přípravného a zaznamenávaného rozhovoru pozornosti neunikla skutečnost, že dotazovaní byli v první fázi více otevření a sdílní než ve fázi druhé. Neshledávali problémovým podělit se o své prožitky a jmenovat osoby všech zmíněných událostí. Při druhé fázi zaznamenávání byly zřetelné jejich obavy z nezáměrného ublížení svým přátelům a známým, kteří v jejich vyprávění figurovali. Tři z pěti účastníků trvali na přípravném čase pro sepsání svých vzpomínek. Po odcitování sepsané verze jim byly položeny doplňující otázky, na které odpovídali vždy sdílně a se zaujetím. Při zaznamenávání rozhovorů na diktafon se ve dvou případech viditelně projevovala nervozita narátorů. V ostatních situacích byli respondenti uvolnění a veselí. Hovory byly zaměřeny na všeobecná data či osobní zkušenosti. Dotazovaní se v určitých situacích záměrně vyhýbali konkrétnímu pojmenování osob z důvodu ochrany identity mluveného člověka. Tři z pěti audiozáznamů byly v čase nahrávání přerušeny. Důvody pro toto jednání vyplývaly jednak z únavy narátora, který naznačením požádal o krátké zastavení nahrávky, nebo z naskytnutí se části příběhu dle narátora nevhodného k zaznamenání. V těchto situacích bylo účastníkům rovněž vyhověno.

K bakalářské práci se váží čtyři audionahrávky s písemnými přepisy rozhovorů a jeden písemný záznam bez audionahrávky. V tomto případě se jedná o narátora pana Leopolda Roseckého, který souhlasil s poskytnutím rozhovoru pouze za těch okolností, že nahrávka bude převedena do písemné podoby a jeho hlasový záznam nebude zveřejňován. Písemný doklad poté zkontroloval a potvrdil jeho pravdivost svým podpisem. Opravným nahráváním prošel rozhovor s paní Olgou Lancmanovou, která si přála posledních devět minut svého vyprávění jazykově upravit. Všechny žádosti respondentů byly z hlediska doplnění či vymazání jejich hovorů splněny.

2. Stručná historie obce Velká Losenice

Obec Velká Losenice leží na Českomoravské vysočině zhruba 10 km západně od města Žďár nad Sázavou v kraji Vysočina v nadmořské výšce 540 m.²⁰ Dle posledního sčítání občanů z údajů Českého statistického úřadu vykazuje obec k 1. 1. 2016 celkem 1.247 obyvatel.²¹ První zmínka o založení obce je vedena v evidenci brodského děkanství v polovině 14. století. Vesnice vystřídala více druhů označení, ale kořeny názvu zůstávají stejné, např. Lossnitz nebo Welika Losenicze. Není přesně zjištěno, podle čeho byl vesnici tento název určen. Snad dle dřívějšího výskytu lososů v místním potoku, nebo pohybu losů v okolních lesích.²²

Původní obyvatelstvo tohoto území bylo české s postupným příchodem kolonistů z Německa. Na velkolosenickém území se lidé živilí skrze hornictví, hutnictví a zemědělství. Postupem času zůstala způsobem obživy pouze zemědělská výroba, kdy vymýcením lesů a křovin připravovali místní obyvatelé půdu k setí. Stopy německých obyvatel je možno spatřit i v místních názvech okolí. Např. Robízeň (Rohe Weise) – hrubá louka, Lenopuš (Lehnbusch) – křovinatý svah, Kociperk (Katzenberg), rybník Rotajch (Rotteich) – rudý rybník a další.²³ V roce 1848 se místní zemědělci odpoutali od panského útlaku zrušením roboty, což přineslo pro všechny obyvatele značnou úlevu. S novým způsobem života však přicházela i nová odpovědnost. Význam českého rolnictva a jeho politické moci rostl a tím také pocit svobody, který sváděl k ledabylému hospodaření. Rolník se již nemohl spolehnout na pomoc vrchnosti, ke které postupem času přilnul.²⁴ S Prusko-rakouskou válkou roku 1866 dorazila do vesnice cholera. Mladí muži ze strachu z naverbování do pruské armády utíkali do lesů nebo k příbuzným do měst. Vojáci ničili úrodu v okolí a brali si vše násilím. Z důvodu velké bídy byly nuceny děti z početnějších rodin opouštět své milované a hledat práci ve městech. Počátkem další války, tentokrát první světové, měli povinnost muži z Velké Losenice do 40 let věku narukovat na vojnu, odkud se jich pětatřicet nikdy nevrátilo.²⁵

²⁰ Svazek obcí „Pod Peperkem“, s. 17.

²¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Abecední seznam obcí k 1. 1. 2016 [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xj/abecedni_seznam_obci.

²² NĚMEC, Václav. Osudy lidí pod Peperkem. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor Čs. strany lidové, 1990, s. 11.

²³ Tamtéž, s. 15, 16.

²⁴ KROFTA, Kamil a Emanuel JANOUŠEK. Dějiny selského stavu (přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě). Svazek 3. Praha: Jan Laichter, 1949, s. 438.

²⁵ NĚMEC, Václav. Osudy lidí pod Peperkem. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor Čs. strany lidové, 1990, s. 45, 58.

Obec Velká Losenice byla od nepaměti silně nábožensky založena a místním farářům se dostávalo velké úcty a respektu. Záznam z roku 1930 dokazuje dominanci římskokatolické církve, ke které se hlásilo 928 obyvatelů. Menším počtem zde byla zastoupena víra českobratrské evangelické církve s počtem 31 obyvatelů.²⁶ O devět let později, dne 15. března 1939, podepsal československý prezident Emil Hácha pod pohrůžkou vojenského útoku souhlas se zánikem republiky. Svobodné Česko-Slovensko (tzv. druhá republika, říjen 1938 – 15. březen 1939) padlo do rukou nacistických okupantů. Enormní míra byrokratické kontroly soustředována do jediné povolené organizace Národního souručenství (NS) tížila všechny vlastence. Všeobecný strach z násilí a budoucího průběhu války v okolí pohltit nejedno stavení v obci. Protektorát Čechy a Morava vyhlášený německým nacistickým vůdcem Adolfem Hitlerem, dne 16. března 1939, se na dlouhých šest let stal domovem českých vlastenců.²⁷ Obyvatelé Velké Losenice sic se strachem v srdci, však s nadějí na lepší zítřky, si zachovali ve válečné době čistý štít. Jejich morální hodnoty zůstaly nedotčeny a nenašel se nikdo, kdo by byl schopen udávat své bližní.

2. 1. Nastínění konce války v obci

Vzpomínky na druhou světovou válku na území Československa se staly součástí života občanů a byly zaznamenány velkolosenickým obecním kronikářem, tehdejším ředitelem školy, panem Richardem Hladíkem. Nedostatek oděvů, léků a potravin, vzrůst cen zboží denní potřeby omezoval nejednoho občana bez rozdílu původu. Černý obchod představoval pro soukromé zemědělce nelegální cestu k získávání větších finančních prostředků. Tím si kompenzovali nevýhodné úřední ceny produktů stávající deficitní ekonomiky. Mnohdy byli schopni vymanit své hospodářství z předválečného zadlužení. Avšak stejně jako zbytek obyvatelstva trpěli útlakem pod pohrůžkou neustálých kontrol a trestů za případné přestupky.²⁸ Obyvatelé Velké Losenice byli rovněž posíláni na nucené práce do Německa, kde z důvodu rozsáhlého válečného průmyslu scházely pracovní síly.²⁹ V posledních dnech války vypustila

²⁶ Malé dějiny obce VELKÁ LOSENICE, s. 61.

²⁷ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis 1996, s. 23-25.

²⁸ PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, 1. díl, období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s. 555, 556.

²⁹ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1940-45 (1. část) [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

partyzánská skupina místní lihovar.³⁰ Jsou zaznamenány dva důvody této akce. Oficiálním důvodem bylo zabránění zneužití vyrobeného lihu pro německé válečné účely. Dalším důvodem se stala ochrana postupujících vítězných Rudoarmějců před alkoholickým pokušením, které by mohlo mít nedozírné následky.³¹

Další zmínky o událostech ve válečném čase jsou sepsány v knize *Malé dějiny obce Velká Losenice*.³² Mezi ně patří také svědectví Ing. Václava Němce, který popisuje výjev zbytečně zmařeného mladého života na konci války. Válečné hrůzy obec sice nepoznala, ale konec okupace si vyžádal svoji oběť. Zpráva o ústupu německé armády zaplavila celý kraj, pár vlastenců se rozhodlo, většinou beze zbraně, jít na ozbrojený německý vlak, který stál na nádraží v sousední vesnici Sázava. Strhla se přestřelka, v níž byl zabit mladý rodák z Velké Losenice. O dva dny později přijela do vesnice skupina esesáků likvidovat partyzány. Zmátlo je však seskupení lidí, které šlo z májové mše. Nebýt včasné podané vysvětlení, že se jedná o vesnické občany, mohlo vypuknout krveprolití. Po těchto událostech není divu, že Velkoloseničtí vítali vojáky Rudé armády s nadšením,³³ o čemž vypovídají rovněž svědectví pamětníků. Vojáci přijeli do Velké Losenice 10. května 1945. Byli ubytováni ve větších statcích a zdrželi se pouze pár dnů.³⁴ Ve 40. letech znamenal jejich příchod osvobození od německého útisku, možnost se opět volně nadechnout a svobodně vyjádřit vlastní názor beze strachu z trestu. Právě v tom byla spatřována výše zmíněná naděje na lepší zítřky.

Tak skončila druhá světová válka pro občany Velké Losenice. Vesnicí kolovaly zvěsti o počátku lepších časů, zahraniční pomoci a celkovém zlepšení životní situace.³⁵ Místní obyvatelé s nadšením čerpali zásoby z organizace UNRRA,³⁶ která dodávala do Československa mimo potraviny a ošacení také další předměty potřebné k obnově státu. Pamětník Jan Augustin vzpomíná na produkty z této organizace: „*Když sem dodávala UNRRA po válce, čokolády, konzervy, všechno bylo volně ... čokoláda byla za korunu, tvrdá čokoláda krásná.*“³⁷ Skrze kvalitní americké potraviny byla částečně zmírněna

³⁰ V lesích okolo Velké Losenice se pohybovala partyzánská brigáda Mistra Jana Husa, podporovaná místními občany. Podle obecní kroniky byla odpovědná za sabotáže, vykojení muničních vlaků a různé narušování německé válečné snahy.

³¹ Malé dějiny obce VELKÁ LOSENICE, s. 80.

³² NĚMEC, Václav. Osudy lidí pod Peperkem. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor Čs. strany lidové, 1990.

³³ Malé dějiny obce VELKÁ LOSENICE, s. 82-85.

³⁴ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 5. máj 1945 – konec r. 1945 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

³⁵ Rozhovor s Janem Augustinem.

³⁶ Organizace UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou obnovu a pomoc.

³⁷ Rozhovor s Janem Augustinem.

poválečná prosovětská euforie. KSČ pobouřena oslavováním hospodářské pomoci UNRRY se mezitím snažila upoutat pozornost dělnického lidu. Lákavé sliby a plamenné řeči komunistů dopadly na úrodnou půdu Československé republiky a roku 1948 začala nová éra politického vlivu KSČ.³⁸

2. 2. Začátek persekucí komunistického režimu

Řízení ekonomiky státu mezi roky 1945 až 1948 bylo soustředováno ve prospěch sociálně slabších vrstev se snahou o zajištění slušných poválečných životních podmínek. Stále probíhaly svobodné demokratické volby, ale republika se nepřetržitě začleňovala do sovětské geopolitické sféry.³⁹ Rostoucí politická moc KSČ se projevovala formou totalitarismu. Tento autokratický politický režim postupně ovládal všechny sféry veřejného i soukromého života obyvatel. Systém fyzického i psychického teroru zastřešen jedinou mocenskou politickou stranou si podmanil celý československý stát.⁴⁰ Sliby o vlastní cestě k socialismu, vyhnutí se násilným činům, ochraně soukromého hospodářství, úctě k pracujícímu člověku a nabízení dalších sociálních jistot zatemnilo rozum většině obyvatel.⁴¹ Velký volební potenciál rolnického lidu podnítil politický boj o vesnici a získávání vlivu nad zemědělskou politikou.⁴² Zainteresovaní jedinci se ucházeli o vedoucí funkce nabízené komunistickou vládou, přičemž díky jejich náklonosti a členství v KSČ dosahovali mocenských pozic ovlivňujících chod života veřejnosti. Strana silně podporována dělnickou třídou dosáhla v únoru roku 1948 svého cíle, usurpovala si veškerou politickou moc a změnila tok dějin.

KSČ nejvíce zbrojila proti Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu (RSZML) čili straně agrární, která zastupovala zájmy rolnického lidu, vyzdvihovala důležitost zemědělství a vesnické spolutnosti. Komunistická strana

³⁸ VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. Aktuality. Československo a poválečná pomoc UNRRY [online]. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/ceskoslovensko-a-povalecna-pomoc-unrra/>.

³⁹ RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. Československo v proměnách komunistického režimu. Praha: Oeconomica, 2010, s. 11, 12.

⁴⁰ BULISOVÁ, Jiřina a kol. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, s. 526.

⁴¹ RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. Československo v proměnách komunistického režimu. Praha: Oeconomica, 2010, s. 44.

⁴² PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, 2. díl, období 1945-1992. Brno: Doplněk, 2009, s. 177, 178.

tím chtěla dosáhnout politického ovládnutí venkova.⁴³ Kvůli zastoupení vlastních zemědělských zájmů v ní byla organisována většina velkolosenických hospodářů. Důležitým článkem vesnické pospolitosti byly rolnické rodiny předávající si z generace na generaci hospodářské rady a moudra svých předků. Jejich pouto s přírodou a cit pro hospodaření jim pomohlo překonat i těžké životní chvíle. Formovali malebné prostředí venkova vlastní pilnou prací a účastí na společenském životě obce. Jejich názor byl obvykle ve vesnici respektován. Zručný a zkušený hospodář poskytoval rady i možnost přivýdělků těm méně šťastným. Jak v obecní kronice zaznamenal pan Vladimír Štěrba, „Větší hospodáři najímali čeládku. Byli to služky a čeledínové, pocházející z nejhudších rodin v obci a z nejbližšího okolí. Tato skupina lidí byla vždy na nejnižším stupni společenského žebříčku, ale pokud byli z hlediska pantátů spolehliví, měli alespoň zajištěno živobytí.“⁴⁴ Práce hospodářů i nádeníků odpovídala především celodenní dřině, pozdější mechanizace zemědělství umožnila sedlákům větší prosperitu jejich usedlostí. Společně zakládali družstva na dobrovolné bázi, která jim nabízela zvýšení konkurenceschopnosti jejich produktů a využití dalších služeb. Společné družstevnictví poskytovalo moderní způsob hospodaření s omezením výrobních nákladů.⁴⁵ V obci fungovala Kampelička⁴⁶ a družstevní lihovar. Lihovar ve Velké Losenici byl řazen mezi jeden z nejstarších lihovarů Českomoravské vysočiny. Nejvýznamnější zemědělský podnik v obci, založen na dobrovolném principu, sdružujíc vesnické sedláky ve společné práci a zájmech, fungoval od roku 1912. Členové společně zpracovávali vlastní vypěstované brambory, vyráběli líh a hodnotné krmivo. K družstevnímu lihovaru se nadále pojil družstevní vodní mlýn a mlékárna.⁴⁷ Je tady zřejmé, že myšlenka dobrovolného družstevnictví na vesnici existovala, sedláci byli schopni vidět klady a pozitiva společné práce a využít všech jejich výhod.

Nelze tedy zaměnit pojmy české družstevnictví a sovětské kolchoznictví. Kolchoznictví bylo československými funkcionáři mylně přejmenováno na družstevnictví, které se opírá o dobrovolnost vstupu jeho členů. Kolchozy zakládány

⁴³ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, 2010, s. 373.

⁴⁴ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1962 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

⁴⁵ BLAŽEK, Petr, Jaroslav ROKOSKÝ, Libor SVOBODA, Martin TICHÝ a Jiří URBAN. Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016, s. 25.

⁴⁶ Kampelička, tedy malé úvěrové družstvo, poskytovalo levné úvěry svým členům na základě důvěry a znalosti osobních poměrů každého člena. Za úvěry se ručilo neomezeně vlastním majetkem. GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003, s. 154.

⁴⁷ Malé dějiny obce VELKÁ LOSENICE, s. 56, 57.

zespolečenštěním a násilnou změnou vlastnických vztahů na příkaz státu představovaly nucenou formu vstupu rolníků do nově utvářených JZD s použitím nátlaku, vydírání a šikany. Individuální soukromé vlastnictví postupně přecházelo ke kolektivní formě hospodaření.⁴⁸ Od roku 1956 byl každý sedlák ve Velké Losenici nedobrovolně začleněn do nově vzniklého JZD. Neexistovalo jiné východisko z těžké životní situace hospodáře, který skrze vysoké dodávky z donucení nakonec odevzdal půdu svých předků do rukou bolševika. K vyvlastnění půdního majetku velkolosenických sedláků nedošlo. Formou pachtu byl pouze přidělen k družstevnímu užívání,⁴⁹ a na katastrálním pracovišti v Listu vlastnictví označen poznámkou: pozemky v užívání socialistické organizace.⁵⁰

Stejně jako je nutné rozlišovat pojmy združstevnění a kolchoznictví, musíme v této práci definovat pojmy komunista a člen KSČ. S pojmem komunista, často označovaný jako pravověrný, se pojí typ zcela bezohledné osoby, která zastává myšlenku společného vlastnictví, nerespektuje práva druhých a není ji cizí odsoudit či udat člověka jen z toho důvodu, že se narodil do movitější rodiny. Takové osobě záleží pouze na splnění cílů udávaných komunistickým režimem a za odměnu přijímá další funkce s větší politickou mocí. Lidově řečeno „jde přes mrtvoly“. Naopak za označením člen KSČ se skrývá člověk přátelský, který se vstupem do komunistické strany nehledá růst vlastního vlivu. Z jeho postavení sice vyplývá pár výhod, kterými disponují pouze stoupenci KSČ, ovšem bez touhy ublížit bližnímu. V charakteristice těchto osob najdeme dále vlastnosti jako přátelství, soudržnost, ochotu pomoci a lidské jednání. Jako příklad pro tuto definici jsou uváděni dva narátoři, kteří poskytli rozhovor za účelem vypracování této práce. Pan Josef Bureš a pan Leopold Rosecký odpovídají popisu člena KSČ. Jejich cílem se vstupem do Strany nebylo praktikovat šikanu a násilí na velkolosenických obyvatelích. Svým jednáním nikomu neškodili a mezi lidmi se nenachází nikdo, kdo by o nich smýšlel ve zlém.

⁴⁸ GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003, s. 167.

⁴⁹ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 33, 34.

⁵⁰ Katastrální úřad pro Vysočinu. Katastrální pracoviště Žďár nad Sázavou. List vlastnictví č. 219.

3. Založení JZD v obci Velká Losenice

Současné Zemědělské družstvo Velká Losenice bylo zapsáno do obchodního rejstříku vedeného Krajským soudem v Brně 30. května 1952.⁵¹ K letošnímu roku 2017 funguje již šedesát pět let se stálou prosperitou. Akt nedobrovolného vstupu větších zemědělců do nově zřízeného „kolchozu“ v roce 1956 vytvořil silný zemědělský podnik, který na konci 80. let přestál změnu politického režimu a nadále si zachoval svoji úspěšnost. Jeho základy jsou sice postaveny na násilném vstupu, nedobrovolnosti a utlačování velkolosenických rolníků, ale díky poctivé práci všech členů zdárně přestál nelehké začátky společného podnikání, a postupně dosahoval zisku, který vedl k většímu upokojení všech zaměstnanců podniku.

Myšlenka společného družstevního socialistického vlastnictví v rámci programu socializace vesnice, který byl přijat na IX. sjezdu KSČ v roce 1949,⁵² vedla k zřízení přípravného výboru pro založení menšinového JZD ve Velké Losenici v roce 1950. Prvními členy se stali drobnochovatelé, bezzemci a drobní rolníci. Jednalo se o pětadvacet osob dělnického původu a pět malých zemědělců.⁵³ Tito občané stojí za založením JZD I. typu charakteristickým společným osevem a sklizní. Družstevníci společně využívali zemědělskou mechaniku, potahy i koně, které měli k dispozici. Pozemky nebyly sceleny, meze zůstaly netknuty a každému členu byla přidělena vypěstovaná úroda dle velikosti jeho půdního vkladu. V tomto typu JZD se jednalo pouze o výrobu rostlinou, přičemž výroba živočišná probíhala u každého členu individuálně.⁵⁴ Mezi velkolosenickými občany bylo první stádium socialistické formy společného vlastnictví pojmenováno „otrubové družstvo“.⁵⁵ Otruby jako odpadový materiál při mletí obilí byly považovány za neužitečný produkt. Tímto do jistě míry hanlivým označením je míněn prvopočátek JZD. Dosavadní členové JZD I. typu neměli dostatek pozemků k hospodaření a snažili se přesvědčit větší sedláky k dobrovolnému vstupu. Ti se nechtěli vzdát odkazu svých předků, kteří se celý život snažili zabezpečit svým potomkům lepší budoucnost. K hromadnému vstupu tedy došlo až po uvěznění

⁵¹ Zemědělské družstvo Velká Losenice [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.zdlosenice.cz/index.php?sekce=1-ospecnosti>.

⁵² GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003, s. 147.

⁵³ Rozhovor s Olgou Lancmanovou.

⁵⁴ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 389.

⁵⁵ Rozhovor s Janem Augustinem; Olgou Lancmanovou.

jednoho z větších sedláků za neplnění dodávek, pana Josefa Fišara. JZD I. typu odejmulo pachtovní pole nájemníkům, a dne 27. července 1956 proběhla ustavující schůze, při které vzniklo skutečné JZD schopné hospodařit na scelené půdě zemědělců s celkovým výměrem 682 ha.⁵⁶ Této schůze se zúčastnili dosavadní členové družstva, členové MNV a celkem šedesát občanů v čele s předsedou ONV.⁵⁷ Ostatní rolníci ze strachu před vězením podepsali přihlášky a s veškerými polnostmi i hmotným majetkem vstoupili do JZD. Tímto zásadním krokem JZD ve Velké Losenici přeskočilo II. typ, který zahrnoval rozorávání mezí, společnou rostlinnou výrobu, stále bez společné výroby živočišné, a stalo se družstvem III. typu. Činnosti definované v popisu JZD II. typu se prováděli spolu s přípravou na společnou živočišnou výrobu III. typu. III. typ tedy zahrnoval ustájení dobytka všech rolníků ve společných stájích.⁵⁸ Během výstavby společných kravínů a vepřinů, byla zvířata dočasně ustájena u jednotlivých sedláků, kteří disponovali většími prostory. „*Než byly postaveny nové kravíny, sklady, garáže, kolny, tak živočišná výroba byla zachována u některých členů doma.*“⁵⁹ O tom svědčí i vzpomínka Bertou Fišarové: „*Od nás odvedli krávy ke společnému ustájení v rychtě v č. p. 2. K nám do prázdných chlévů po menších úpravách navezli prasata a maminka je musela krmit.*“⁶⁰ Hlavní činností družstva se mělo stát: „*scelování půdy, mechanizace zemědělské práce, součinnost při stanovení rozvrhu a plnění výrobních úkolů v zemědělství, péče o zvelebení rostlinné a živočišné výroby, péče o organizaci práce za účelem zvýšení produktivity, péče o zvyšování kulturní a sociální úrovně venkova a péče o ulehčení práce venkovských žen.*“⁶¹

Mnohá družstva byla zakládána z politického a často i občanského přesvědčení členů KSČ. Tentýž průběh se týkal Velké Losenice. Každé družstvo si prošlo vlastními etapami vývoje.⁶² „*Nejprve vstoupili do JZD takzvaní drobnochovatelé, kozičkáři a ti, kteří měli problémy s obděláváním pozemků a plněním dodávek, pěstování předepsaných plodin, mák, len, dodávky vejce, sádlo, mléko, maso. Ostatní se bránili*

⁵⁶ Zemědělské družstvo Velká Losenice. Historie Zemědělského družstva Velká Losenice.

⁵⁷ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1956 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

⁵⁸ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 389.

⁵⁹ Rozhovor s Josefem Burešem.

⁶⁰ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

⁶¹ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 388.

⁶² RIEGEL, Jan. Od IX. sjezdu KSČ k X. sjezdu JZD. Třicet pět let socialistického zemědělství na okrese Žďár nad Sázavou. Žďár nad Sázavou: OV Svazu družstevních rolníků, s. 3.

asi jako všude.“⁶³ Čtyři roky se velkoloseničtí sedláci statečně vzpouzeli kolektivizaci. Prvních pár let plnili povinné dodávky, snažili se pečovat o svá hospodářství, dobytek, pozemky i rodinu. Přesto nebyli schopni snášet šikanu komunistického režimu tak dlouho, aby všechen svůj majetek zachovali v soukromém sektoru. „Ty dodávky byly tak vysoké, že nebyli schopni to plnit. Říkalo se buďto harest nebo plnit dodávky, když pak nesplnili, tak místo harestu jim byl nabídnut vstup do JZD. A bylo to, nic jiného se nedalo dělat.“⁶⁴ Všichni soukromí zemědělci měli problém plnit povinné dodávky. Pokud se jim podařilo jeden rok splnit své závazky, druhý rok byla situace ještě neúnosnější. Když už nebylo na koho se obrátit a sousedská výpomoc nebyla možná, dostali od funkcionářů jasnou zprávu. Buď vstoupí se svým majetkem do družstva, nebo bude celá rodina vystěhována a majetek zabaven. V této vyhrocené době neviděli zemědělci jiné východisko z jejich komplikované situace. Pro celou rodinu nakonec znamenal vstup do JZD určitý druh vysvobození. Nátlak režimu se zmírnil a společná práce a povinnosti sdružovaly kolektiv nyní již družstevních rolníků.⁶⁵

Do čela JZD III. typu na post předsedy byl zvolen Jan Mach č. p. 33, který patřil ke středně velkým zemědělcům druhé velikostní skupiny (viz. Příloha č. 1, 3). Výběr movitých rolníků do tohoto seznamu provedla okresní komise Žďáru nad Sázavou na základě podkladů a materiálů z MNV Velká Losenice. Tento dokument obsahuje abecední seznam všech vesnic v okrese Žďár nad Sázavou s velkými hospodáři pro rok 1950 až 1952.⁶⁶ Funkcionáři KSČ neměli zájem označovat movité zemědělce pojmem sedlák, který vzbuzoval v lidech představu zkušeného hospodáře s přirozenou autoritou a kladným postojem k přírodě. Proto se využívalo označení „vesnický boháč“, které bylo pejorativně zbarveno a schopno podnítit nenávisť u občanů. Na stejném principu hanlivého označení byl užíván pojem „kulak“, čili majetný sedlák.⁶⁷

V prvním představenstvu JZD zasedal také hospodář z první velikostní skupiny „vesnických boháčů“ Josef Pleva č. p. 21.⁶⁸ Počátkem roku 1949 bylo větším rolníkům umožněno podílet se na vedení družstva. Zákon č. 69/1949 Sb., o jednotném zemědělském družstvu ze dne 23. února 1949 povolil rolníkům-kulakům nejen členství v JZD, nýbrž i působení v jeho představenstvu, pokud se jednalo pouze o jednu pětinu

⁶³ Rozhovor s Josefem Burešem.

⁶⁴ Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

⁶⁵ Rozhovor s Janem Augustinem.

⁶⁶ SOKA Žďár nad Sázavou, fond ONV Žďár nad Sázavou, inv. č. 75, Přehled vesnických boháčů, fol. 93.

⁶⁷ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 17, 18.

⁶⁸ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1956 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

kulackých členů. Po dvou letech bylo toto rozhodnutí zrušeno s tím, že kulak do vedení JZD nepatří.⁶⁹ Od roku 1956, kdy se ustanovilo JZD ve Velké Losenici, bylo individuálně povolováno přijetí sedláků-kulaků do JZD. Ale pouze za předpokladu, že nebudou praktikovat záškodnictví proti lidově demokratického režimu. Třídní boj ovšem nekončil.⁷⁰ První roky společného hospodaření nepřinášeli valné výsledky. Po vstupu majetnějších rolníků již byla k dispozici větší pole k hospodaření, ale společná koordinace práce nebyla příliš účinná. Efektivita kolektivního podnikání se neprojevovala. Důvodem byla nejspíše přílišná individualita zemědělců. Sedláci zvyklí jednat sami za sebe a nakládat se svým živým i mrtvým inventářem dle vlastního uvážení mohli mít problém přivyknout práci v kolektivu. Navíc nikdo neměl zkušenosti s vedením tak velkého zemědělského podniku, nového předsedu JZD nevyjímaje. Také mechanizace družstva nebyla zpočátku na vysoké úrovni, což značně znesnadňovalo práci družstevním rolníkům.

Většinové družstvo ve Velké Losenici (od roku 1956) se ve svých počátcích potýkalo s problémem nedostatku pracovních sil. Finanční ohodnocení prvních družstevníků bylo závratně nízké. Členové dostávali pouze týdenní finanční zástavu s příslibem doplacení zbytku výplaty na konci roku. Nebylo výjimkou, že slíbené doplatky končícího roku z důvodu nedostatku finančních prostředků JZD nikdo nedostal.⁷¹ Nouzi o peněžní prostředky si obyvatelé Velké Losenice kompenzovali výrobky z vlastních zdrojů. K téměř každé domácnosti patřil záhumenek a stanovený počet dobytka. Mlékem, vejci a vlastní zeleninou se tedy lidé samozásobili.⁷² Část půdy ponechána v osobním vlastnictví u usedlosti umožňoval rodině v omezené míře hospodařit, ale nesloužil jako hlavní zdroj obživy družstevních rodin.⁷³ Za těchto žalostných podmínek v průběhu socializace vesnice hledali mladí lidé cestu, jak vyklouznout ze spárů družstevního hospodaření. Se svolení MNV odjížděli na pracovní brigády, které sice vyžadovaly tvrdou a náročnou práci, ale nabízely výhodnější platové podmínky. Tyto brigády však byly časově omezené, jelikož JZD požadovalo, aby občané s pozemky ve družstvu v organizaci sami pracovali.⁷⁴

⁶⁹ JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 71, 72.

⁷⁰ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 170, 171; JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 219, 220.

⁷¹ Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

⁷² Tamtéž.

⁷³ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 390.

⁷⁴ Rozhovor s Janem Augustinem.

Po provedení hospodářsko-technické úpravy pozemků a těžkém období prvních roků existence společného hospodaření se družstvo ve Velké Losenici spojilo se sousedními družstevními vesnicemi Nové Dvory a Pořežín. V roce 1960 tak vznikl jeden z největších zemědělských podniků na okrese Žďár nad Sázavou o výměře 1.323 ha zemědělské půdy se sídlem ve Velké Losenici pod názvem JZD „Rovnost“ Velká Losenice.⁷⁵ Spojení zemědělských podniků bylo zacíleno na rozvoj socialistické velkovýroby. Záměr byl upevnit strukturu družstev, ulehčit zemědělské práci, zvýšit výrobu a hospodárnost podnikání. Přílišná uspěchanost slučování socialistických podniků měla za následky hospodářské potíže doprovázené omezováním naturálních odměn.⁷⁶ Mimo to byly představenstvu JZD „Rovnost“ ve Velké Losenici často doručovány žádosti o propuštění z členství JZD. Důvodem byla uváděna neuspokojivá výše finančního příjmu nezaručující dostatečnou obživu rodiny žadatele.⁷⁷ V návrhu vymazání ze členství se vyskytovalo sedmáct občanů Velké Losenice, šest obyvatelů z Nových Dvorů a čtyři občané z Pořežína.⁷⁸ Situace se změnila až po příchodu nově dosazeného předsedy JZD Ing. Ladislava Mičky v roce 1963, který tuto funkci vykonával až do svého odchodu do důchodu v roce 1971. Nový předseda JZD byl schopen produktivnost a efektivitu živočišné i rostlinné výroby během let zvyšovat, přičemž také dojednal nárůst cen pracovní jednotky k větší spokojenosti družstevníků. Peněžní odměna družstevníků byla označena pojmem pracovní jednotka. Ta signalizovala míru kvality a množství práce členů JZD, spolu s rozsahem podílu na výsledcích hospodaření.⁷⁹ Za osm odpracovaných hodin byla každému zaměstnanci zapsána do pracovní knížky jedna jednotka.⁸⁰ Ta z počátku činila pouhé tři koruny, po dosazení nového předsedy Ing. Mičky byla navýšena na osm korun a postupem času dále rostla.⁸¹ Pamětník Leopold Rosecký komentuje tuto situaci vlastními slovy. *„Napřed se brala záloha, dostávali jen záchovnou dávku a na konci roku, až se udělal závěr hospodaření, tak se teprve dávaly doplatky. Někdy prostě nevyšly a lidi nedostali*

⁷⁵ Rozhovor s Olgou Lancmanovou.

⁷⁶ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 402.

⁷⁷ Zemědělské družstvo Velká Losenice, Zápisy z představenstva JZD „Rovnost“ Velká Losenice, volný list ze 13. 2. 1962.

⁷⁸ Tamtéž, Seznam členů navrhnutých k vymazání ze členství JZD 1962.

⁷⁹ GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003, s. 286.

⁸⁰ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

⁸¹ Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

nic. ⁸² Všichni členové JZD se neřídili osmihodinovou směnou. Dle potřeby trávili v zaměstnání delší čas s průměrným výdělkem jedna a čtvrt jednotky za den. ⁸³

Pan Ing. Mička byl zkušený odborník, který si u místních družstevních rolníků vybudoval respekt ⁸⁴. S jeho lidským přístupem a pochopením pro pracující ženy s malými dětmi se stal hodnotným občanem Velké Losenice. „*Měly jsme štěstí, že se nám sem dostal předseda, který měl sám doma malé děti a tak nám povolil dělat tak, abychom mohly ráno děti vypravit do školky a do školy.*“ ⁸⁵ Za působení předsedy JZD Ing. Mičky byla prováděna velká výstavba nových objektů, meliorace a začlenění vyspělejší techniky do pracovního procesu. Roku 1975 se ke stávajícímu zemědělskému celku přidružila družstva z dalších sousedních vesnic, z Vepřové a Malé Losenice s celkovou půdní základnou 2.462 ha zemědělské půdy. ⁸⁶ JZD „Rovnost“ Velká Losenice soustředilo svoji pozornost na rostlinnou i živočišnou výrobu spolu s více jak pět seti padesáti členy. ⁸⁷ Od prvního sloučení družstvo ve Velké Losenici patřilo k největším na okrese, proto bylo výrazně podporováno předsedou ONV ve Žďáře nad Sázavou, aby dosáhlo uspokojivých hospodářských výsledků. ⁸⁸ Výnosy družstva umožňovaly modernizaci zastaralých výrobních prostředků podniku a investiční výstavbu. Prosperující družstvo vystavělo novou bramborárnu, teletník, garáže, sklady, seníky a podnikové bytovky ve Velké i Malé Losenici. Platy zaměstnanců rostly a tím i jejich spokojenost na dosavadním pracovním místě. Dostatek finančních prostředků zajišťoval také kulturní vyžití družstevníků z fondu kulturních a sociálních potřeb. Dle aktuální nabídky JZD byly poptávány výlety do zahraniční či v rámci Československa, členům JZD zdarma nebo za malý doplatek. Tyto aktivity se těšily všeobecně velkému zájmu a nadšení. ⁸⁹

Zvyšování životní úrovně pracujících a naplňování socialistického programu dala vzniknout vystavění družstevní jídelny a sociálnímu zařízení na pracovištích. Zavedené prémiové odměny v 70. a 80. letech a rostoucí platové ohodnocení družstevníků se v této době projevovalo příznivěji pro nárůst zájemců o pracovní místa a nástup mladých družstevníků. Konec 80. let s sebou přinesl pád komunistického

⁸² Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

⁸³ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

⁸⁴ Rozhovor s Olgou Lancmanovou; Janem Augustinem.

⁸⁵ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

⁸⁶ Toto spojení zahrnovalo družstevní obce Malá Losenice, Nové Dvory, Pořežín, Velká Losenice, Vepřová.

⁸⁷ Rozhovor s Olgou Lancmanovou.

⁸⁸ Rozhovor s Janem Augustinem.

⁸⁹ Rozhovor s Olgou Lancmanovou.

režimu a nastolení demokracie. Celospolečenská změna politického systému skrze Sametovou revoluci pozitivně ovlivňovala celé území Československé republiky. JZD „Rovnost“ Velká Losenice bylo postaveno před důležité rozhodnutí. Toto rozhodnutí ovšem nespočívalo na bedrech vedení družstva, nýbrž na ramenou družstevních rolníků, kteří do JZD vstoupili s vlastními pozemky. Majitelé půdy se mohli svobodně rozhodnout, zda chtějí navázat na tradice svých předků a opět zahájit soukromé zemědělství, nebo ponechat všechny pozemky k družstevnímu užívání. Jednou z osob, která se účastnila této události, byla Berta Fišarová: *„Dostala jsem pověření od našeho vedení, a se mnou dva členové družstva, kteří také nechtěli hospodařit soukromě, a byli jsme pověřeni zjistit, kdo zůstane ve družství, a kdo si to bude brát do soukroma ... měla jsem papír a tam napsáno, hospodařit soukromě nebo ve družství, tak se každý musel rozmyslet a podepsat mi to.“*⁹⁰ Celkem šest občanů se rozhodlo pro převedení svých pozemků do soukromého sektoru. Postupem času však zjistili, že udržet zemědělský podnik v prosperitě není lehké a své podnikání vzdali.⁹¹ Dne 29. ledna 1993 bývalí „kolchozníci“ zřetřhali zbylé okovy, které je poutaly k době socialismu, a transformovali se na Zemědělské družstvo Velká Losenice s půdní základnou 2.320 ha.⁹² Zemědělský podnik založen v časech násilí se stal neodlučitelnou součástí obce Velká Losenice a doposud si zachovává prosperitu sobě vlastní (doplnění podrobností k zakládání JZD ve Velké Losenici viz Příloha č. 10).

⁹⁰ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Zemědělské družstvo Velká Losenice. Historie Zemědělského družstva Velká Losenice.

4. Soudní případ Josefa Fišara

Po založení JZD I. typu nechtěli větší zemědělci poskytnout své pozemky k družstevnímu podnikání. Malovýrobní charakter českého zemědělství byl trnem v oku komunistické moci. Snaha o likvidaci selského stavu (kapitalistů), a nátlak na velkovýrobu socialistického typu postupně omezoval a zatlačoval soukromé hospodáře. Komunističtí funkcionáři v obci Velká Losenice nedokázali přimět sedláky k podepsání vstupu do JZD. Potřebovali podnět, který by otrásl soukromým podnikáním a nedal majitelům zemědělské půdy jinou možnost, než přistoupit na jejich požadavky. Na konci roku 1955 z obvinění okresního plnomocníka se stala rodina Fišarových, patřící do první velikostní skupiny vesnických boháčů, vzorem výstražného potrestání pro ostatní soukromé zemědělce.

Josef Fišar se narodil 13. března 1905 v Nových Dvorech, okres Žďár nad Sázavou. Jeho rodiče se třemi syny vlastnili 20 hektarů zemědělské půdy. Starší dva bratři byli povoláni do první světové války, odkud se nejstarší bratr již nevrátil. Josef Fišar vystudoval osmiletou základní školu a jeden rok navštěvoval zimní školu hospodářskou. Jeho přítomnost ve školních prostorách byla čistě sporadická, jelikož při práci na rodinném hospodářství strávil většinu svého času. Od smrti otce, kdy dosáhl věku deseti let, pracoval na statku se svojí matkou. Výkon práce byl v té době upřednostňován před studiem. Po skončení první světové války se druhorozený syn František vrátil z vojny a převzal od matky správu zemědělské usedlosti. Od té doby až do roku 1930, s výjimkou roční vojenské služby, pracoval Josef Fišar na statku svého bratra. Roku 1930 se přičlenil na statek o celkové výměře 27,69 ha⁹³ do Velké Losenice č. p. 18 a stal se samostatným rolníkem, celoláníkem. Za selské hospodářství byla považována zemědělská usedlost s výměrou od 15 do 50 ha, v níž pracovala námezdní síla, popř. síla sezónní, s pomocí koňských potahů a mechanizovaných strojů.⁹⁴ Vyženěné zemědělské stavení bylo značně zanedbané, poněvadž otec rolníkovi manželky byl šestnáct let chorý a nebyl schopen zdárně hospodařit. Po svatbě manželé

⁹³ V prvním výslechu z 23. září 1955 udává obviněný velikost svého majetku v 16,37 ha orné půdy, 3,34 ha luk a 1,71 pastvin. Výpovědi svědků se ve vyčíslení majetkové základny hospodáře nepatrně liší, ale při přičtení hektarové velikosti lesa a zahrad výsledný údaj souhlasí.

⁹⁴ JĚCH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 6.

společně vlastnili a zvelebili hospodářství, postavili stodolu, přestavěli chlévy, opatřili potřebné zemědělské stroje, a postupem času se jim narodilo pět dětí.⁹⁵

Po skončení druhé světové války zaměstnával rolník Josef Fišar kočího, služku a pasačku dobytka. Na krátký čas přijal za pracovní sílu také německou rodinu, kterou zaměstnával až do jejich odsunu, čímž spadl do kategorie tzv. vykořisťovatelů pracujícího lidu. Poté mu s prací pomáhaly jeho dorůstající děti.⁹⁶ V červnu roku 1955 mu byla diagnostikována nemoc TBC a doporučena hospitalizace v nemocnici v Novém Městě na Moravě.⁹⁷ Na doporučení lékaře nereagoval z důvodu nutnosti zaopatření hospodářství.

V případě rolníka Josefa Fišara nelze hovořit o typickém obrazu vesnického boháče s velkým břichem, který byl veřejnosti představován četnými karikaturami navrženými komunistickou vládou. Josef Fišar byl nevelké postavy, hubený, vážný a jeho celkový fyzický vzhled byl poznamenán tvrdou prací (viz Příloha č. 4). Zúčastňoval se veškerých prací spojených s hospodářstvím sám nebo spolu s námezdními silami a po letech s pomocí vlastních dětí. V politickém životě byl organizován pouze za předmnichovské republiky (období první republiky 1918-1938) jako člen RSZML, čili strany agrární.⁹⁸ Dále zastával kratší dobu funkce člena knihovnické rady (1936), pokladníka Místní osvětové komise (1937), zástupce předsedy honebního výboru (1948) a cvičitele Sokola (1954 a 1955).⁹⁹ V době Protektorátu Čechy a Morava vstoupil do jediné oficiálně povolené organizace Národní souručenství (NS), a po osvobození zůstal bez politické příslušnosti.¹⁰⁰

Na začátku 50. let bylo založeno v obci Velká Losenice JZD I. typu.¹⁰¹ Plnění povinných dodávek základních zemědělských produktů se mělo stát prioritou pro všechny zemědělce v Československé republice. Rolník Josef Fišar plnil svoje dodávkové povinnosti až do roku 1952 svědomitě. Počátkem nastávajícího roku však ve své činnosti polevil a začaly se v listinách u jeho jména hromadit zápisy o neplnění dodávek. Později mu nedostatky zemědělských produktů z tohoto období byly prominuty z důvodu stoprocentního plnění rostlinné výroby v roce 1954. O tom svědčí

⁹⁵ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 57.

⁹⁶ Tamtéž, fol. 41.

⁹⁷ Tamtéž, fol. 83.

⁹⁸ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1932 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

⁹⁹ Tamtéž, Zápisy z let 1936-1955.

¹⁰⁰ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 38.

¹⁰¹ Rozhovor s Janem Augustinem.

potvrzení dodávkových úkolů z tohoto období (viz. Příloha č. 2). Avšak problém s plněním norem živočišných výrobků nebyl, dle zápisů, schopen překonat. Je pozoruhodné, že teprve po roce vzniku JZD v jeho rodné vsi se stal neplničem. Odmítal, jako každý větší hospodář, dobrovolně předat své pozemky do správy družstva a stát se jeho členem. Toto jednání může být chápáno jako známka odporu proti nastalé situaci. Rolníková averze vůči systému se mohla promítnout, ať už záměrně či nevědomě, do jeho dodávkových povinností.

Dne 26. srpna 1955 kolem sedmé hodiny ranní na základě neplnění požadované dodávky mléka proběhla u pana Josefa Fišara domovní kontrola vedena pracovníkem ministerstva výkupu (MVk) Karlem Procházkou z Dolních Hamrů a tajemníkem MNV Velká Losenice Hynkem Schimerlingem ze Žďáru nad Sázavou. KSČ vydalo již 8. listopadu 1949 pokyn k exemplárnímu potrestání vesnických boháčů tím, že budou prováděny domovní kontroly, zabavení či zaplacení nedodávek cenami volného trhu a uložením trestu dle zákona na ochranu lidově demokratické republiky.¹⁰² Oba funkcionáři shodně vypovídají o nalezení tří litrů mléka a dalších zatajených tří litrů smetany ve spíži pana Fišara. Podezření na hospodáře padlo, když bylo z jeho statku ten den k odevzdání dodáno pouze 10 litrů mléka od šesti dojnic. V komoře, kam byli zavedeni rolníkovou manželkou paní Františkou Fišarovou, našli zhruba tři litry mléka, které si doma rodina ponechala. Pan Procházka se nespokojil s dosavadním nálezem a začal provádět zevrubnější kontrolu, při níž objevil další hrnec s údajnými třemi litry smetany, množství bylo odhadnuto. Paní Fišarová tvrdila, že se jedná o sesbíranou smetanu z ranního mléka podávaného dětem, což dle svědectví obou funkcionářů neodpovídalo pravdě. Manželé byli údajně po objevení smetany velmi rozpačití a na otázku, proč si nechávají tolik mléka, když dodávky soustavně neplní, neodpověděli. Kontrolou byl zjištěn zůstatek mléka v domácnosti nad rámec spotřeby. Další den se dodávka z hospodářské usedlosti č. p. 18 zvýšila o tři litry.¹⁰³

Srpnová událost podnítila zahájení vyšetřování proti rolníku Josefu Fišarovi, které bylo ukončeno 12. září 1955. Spustila se lavina výslechů, kontrol stájí i ostatního majetku. Obviněnému byl sdělen výsledek vyšetřování 4. října 1955, kdy okresní prokurátor ve Žďáře nad Sázavou vydal příkaz k vypracování žaloby proti kulaku Josefu Fišarovi pro podezření z trestného činu ohrožení veřejného zásobování. Již dva

¹⁰² JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 24.

¹⁰³ SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 29.

dny poté byla zhotovena žaloba, kde byly předneseny veškeré výsledky šetření. Podle § 134/1 trestního zákoníku byli předvoláni ke svědectví pracovník MVk Karel Procházka a tajemník MNV z Velké Losenice Schimerling.¹⁰⁴

4. 1. Protokol o výpovědi svědka Karla Procházky

Pracovník MVk pan Karel Procházka, dřívějším povoláním domácí obuvnický dělník, plnil svoji funkci necelé tři roky. Pod jeho správou připadaly čtyři obce, mezi nimi i Velká Losenice. Jeho hlavními úkoly byl dohled nad stoprocentním plněním povinných dodávek a kontrola hospodářských stavení, jejichž majitelé těmto požadavkům nevyhovují. Neuspokojivá výše dodávek Josefa Fišara dle jeho tříhodinového svědectví dne 16. září 1955 vyplývá z nedbalosti hospodáře, jenž od roku 1953 spadá do skupiny neplničů. Důvody pro své tvrzení předkládá popisem stavu dojníc hospodáře, které jsou, dle jeho slov, v zuboženém stavu, podvyživené a umístěny v nevybílených stájích. Z těchto důvodů dojnice nejsou schopny dávat velké množství mléka. Navíc hospodář nedodrжуje předepsaný stav hovězího dobytka. Plánovaný stav čítá sedmnáct kusů dobytka, usedlost disponuje osmnácti kusy, z toho mu chybí dvě dojnice a přebývají tři telata. Dále svědek konstatuje dlužné množství zemědělských produktů MVk od roku 1953 do zahájení soudního řízení. Celkový součet činí 3. 362 kg hovězího masa, 999 kg masa vepřového a 2. 546 kusů vajec.¹⁰⁵

Pan Procházka je ve své výpovědi skálopevně přesvědčen o úmyslném maření dodávkových povinností hospodářem. Což chtěl dokázat tvrzením, že dvě nejstarší dcery pana Fišara byly zaměstnány na Poštovním úřadě ve Žďáře nad Sázavou, a svými výdělků podporovaly rodiče. Ti se pak hypoteticky neměli důvod starat o svůj majetek, když o výdaje spojené s chodem hospodářství bylo postaráno. Další důkaz zášti vůči větším zemědělcům je zřejmý v následující citaci soudruha Procházky. „*Kdyby mu záleželo na tom, aby povinné dodávky z jeho usedlosti plnil na 100 %, nechal by si obě dcery doma při hospodářství, protože dříve zaměstnával většinou 2 služebné a jednoho čeledína...dcery nechává v zaměstnání mimo svoje hospodářství a aby se sám se svojí manželkou nijak nepřetáhl, tak hovězí dobytek zanedbává.*“¹⁰⁶ Z hospodářových pěti dětí zůstaly dvě dospělé a jeden dorostenec při hospodářství a rodičům pomáhaly. Celkový počet pracujících osob se tedy na statku nijak nezměnil od doby počátku

¹⁰⁴ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 42.

¹⁰⁵ Tamtéž, fol. 24-27.

¹⁰⁶ Tamtéž.

hospodaření manželů Fišarových. Dále taktéž neměl svědek pochybnosti o vysoké spotřebě všech živočišných produktů v selské domácnosti. Na konci svého svědectví konstatuje: „*Jsem přesvědčen, že na dodávkových úkolech mu vůbec nezáleží, ačkoliv si musí být vědom toho, že soustavnými nedodávkami ztěžuje zásobování pracujících.*“¹⁰⁷

4. 2. Protokol o výpovědi svědka Hynka Schimerlinga

Výpověď druhého svědka pana Hynka Schimerlinga byla zaznamenána 22. září 1955 a trvala taktéž tři hodiny. Pan Schimerling pracoval před nástupem komunistického režimu jako tovární dělník ve firmě TOKOZ ve Žďáře nad Sázavou.¹⁰⁸ Funkci tajemníka MNV ve Velké Losenici v době svědectví vykonával již druhým rokem po absolvování čtyřnedělní školy tajemníků MNV v Batelově. Jeho svědectví se shoduje s výpovědí pana Procházky o podvyživeném stavu dojníc, neplnění dodávky od roku 1953 a velké spotřebě živočišných produktů vlastní domácností. Dále uvádí, že současný stav zvířectva není zaviněn nedostatkem krmné základny, jelikož zelené píče a dalšího krmiva má hospodář dostatek. Tudiž jediným vysvětlením je jeho nedbalost v péči o živý majetek. Finanční možnosti rolníka, dle jeho slov, také nebyly neutěšené, jelikož na jaře 1955 proběhla v zemědělské usedlosti Fišarových nákladná úprava obytných prostorů, tudíž je možno soudit, že z finančního hlediska si rodina vystačila. Dále podotýká, že rolník Josef Fišar chová tři koně z plánovaných dvou. S párem koní by zvládl veškerou práci a z nákladů na třetího by mohl živit o dvě dojnice více. Svoje svědectví uzavírá výrokem: „*Z toho všeho je vidno, že o splnění dodávkových úkolů se rolník Josef Fišar vůbec nesnaží.*“¹⁰⁹

4. 3. Protokol o výsledku obviněného Josefa Fišara

Pan Fišar byl povinen dostavit se ke dvěma výslechům s trváním dvě až tři hodiny. Výsledky, které se konaly 23. září a 4. října 1955, vedl vyšetřující pracovník Okresního oddělení MVk, oddělení Veřejné bezpečnosti (VB) ve Žďáře nad Sázavou Bedřich Pilka. Dle zjištění vyšetřující skupiny bylo odhaleno úmyslné „*systematické*

¹⁰⁷ SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 24-27.

¹⁰⁸ TOKOZ. Zámky a kování a Zakázková výroba [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.tokoz.cz/zv-o-firme-historie>.

¹⁰⁹ SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 28-30.

*neplnění povinných dodávkových úkolů nejdůležitějších zemědělských produktů.*¹¹⁰ Důkazy podloženy Sběrnými listy mléka prokázaly, že dodávky mléka Josefa Fišara se pohybují mezi šesti až patnácti litry denně. Dva dny v červenci roku 1955 nebylo dodáno ze statku č. p. 18 žádné množství mléka. Tatáž situace se opakovala jeden den v srpnu téhož roku, což bylo shledáno za záměrné poškozování plynulého zásobování obyvatel. Pan Josef Fišar vzniklou situaci vysvětloval celkem logicky. Neplnění dodávkové povinnosti nebylo zaviněno z jeho strany záměrně. Na vině je nedostatek jadrných krmiv způsobených nevelkou úrodou a vysokými dodávkami. Po odevzdání stanovených kvót obilí nezůstalo hospodáři žádné krmivo pro dobytek, jehož potrava se skládá ze šrotu a otrub. Sedmičlenná rodina spotřebuje denně ke snídani dva litry mléka s výjimkou špičkových prací,¹¹¹ kdy jsou najímány pomocné síly, a konzumace mléka stoupne. Dle tvrzení manželky obviněného se nejednalo o tři litry smetany, nýbrž o zbytek, který hodlala použít do omáček a salátů. Dalším důvodem nutnosti mléka v domácnosti je tuberkulózní onemocnění hospodáře. Ten je odkázán lékařem na vydatnou stravu, a tu zajišťuje také pro své děti, aby zůstaly zdravé. Odpověď na objasnění stravovacích poměrů v hospodářově rodině je citována z trestního spisu Josefa Fišara: „*To vám nikdo nebere, abyste se řádně nenajedl, ale vaší povinností musí být, abyste splnil i povinné dodávky. Proto musíte více vyrábět a to tím, že se budete jak o živočišnou, tak i rostlinnou výrobu více starat a věnovat jim patřičnou péči.*“¹¹² Pro nesplnění dodávky z měsíce července a srpna nabízí pan Fišar další objasnění. Mléko bylo vrácené ze sběrný z důvodu kyselosti. Tato kyselost byla zaviněna, jak sám doznává, vlastní neúmyslnou nedbalostí v horkých letních dnech. Z kyselého mléka hospodyně následně vyrobila tvaroh. Výslech je zakončen doznáním rolníka (není zřejmé, zda se jedná o doznání dobrovolné) o nedostatku péče o dobytek a slibem věnování větší pozornosti na čistotu, doживost a přírůstky hospodářského zvířectva. Podle vlastního přesvědčení nemá být řazen mezi nejhorší neplniče, poněvadž mu každý rok bylo uděleno povolení na domácí porážku vepře, které se váže ke splnění dodávkových povinností.¹¹³

¹¹⁰ SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 21.

¹¹¹ Špičkovými pracemi jsou myšleny sezónní práce, tzn. senoseč, žně, jednocení řepy a sklizeň brambor.

¹¹² SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 22.

¹¹³ Tamtéž, fol. 16-20, 21-23.

4. 4. Průběh vyšetřování

Trestní spis dále obsahuje zprávu o pověsti hospodáře udávající jeho celkovou životní situaci, prosperitu hospodaření manželů za první republiky i za okupace, kritiku prodeje vypěstovaných plodin a masa na černém trhu s nedostatkovým zbožím a využití válečné a poválečné přidělové tísně. Dle mínění občanů pracující dcery podporují svého otce až do té míry, že peníze za dodávky nejsou na statku potřebné. Proto hospodář nevidí důvod k řádnému plnění dodávek. Vyšetřování dospělo k názoru, že vztah soukromého zemědělce k lidově demokratickému státnímu zřízení není kladný, což také dokazuje neplněním dodávek, ačkoliv předpoklady k plnění má.¹¹⁴ V návaznosti na vyšetřování byla sestavena žaloba proti samostatně hospodařícímu rolníku Josefu Fišarovi, který byl řazen do první velikostní skupiny s označením „vesnický boháč“.¹¹⁵ Byl obviněn z neplnění povinné dodávky nejdůležitějších zemědělských produktů a ohrožování plnění jednotného hospodářského plánu. Dále z úmyslné nedbalosti a ochuzování zásobování pracujících, přičemž celý případ byl považován za vysoce společensky nebezpečné jednání.¹¹⁶

Lidový soud ve Žďáře nad Sázavou skrze okresního prokurátora dne 24. listopadu 1955 vznesl obžalobu proti Josefu Fišarovi z důvodu ztěžování provozu státního výkupního podniku, chov jednoho koně na úrok krmné základny dobytka, zatajení onemocnění nosnic a následné nezabránění šíření jejich tuberkulózní nákazy. Čímž porušil povinnosti řádného zemědělce. Dvouhodinové hlavní líčení proběhlo 7. prosince 1955 v 10 hodin u Lidového soudu ve Žďáře nad Sázavou za účasti obviněného a jeho obhájce.¹¹⁷ Při líčení obžalovaný vypověděl, že v čase kontroly probíhaly nejpilnější práce na loukách a přiznal, že dobytek byl z důvodu nedostatku času zanedbán. Podvyživený stav omlouval nedostatkem krmiva a vlastnictví tří koní skutečností, že se nejedná o koně silné a on se obával o jejich přílišnou vysílenost v době polních prací. Služby strojní a traktorové stanice (STS) nevyužíval. Dále vysvětloval, že množství nalezené smetany nebylo měřeno, ale pouze odhadem konstatováno. O možnosti poskytnutí zemědělského úvěru na doplnění stavu dobytka

¹¹⁴ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 38.

¹¹⁵ SOkA Žďár nad Sázavou, fond ONV Žďár nad Sázavou, inv. č. 75, Přehled vesnických boháčů, fol. 93.

¹¹⁶ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 40-42.

¹¹⁷ Tamtéž, fol. 56.

nebyl informován a chybějící dojnice si z finančních důvodů nemohl dovolit. Přičemž jarní adaptace obytných prostor rodinné usedlosti byla financována jeho dcerami.¹¹⁸

Rolník Josef Fišar byl usvědčen z nekalého jednání proti socialistické republice a ochuzení veřejného zásobování o litry mléka ponechaných pro vlastní domácnost. Lidovým soudem ve Žďáru nad Sázavou byl stanoven trest odnětí svobody na šest měsíců nepodmíněně s peněžní pokutou 1.000 korun včetně náhrady soudních vydání. V případě, že by obviněný nebyl schopen požadovanou sumu poskytnout, trest by se mu navýšil o další měsíc. Návrh ze strany obhájce, pojednávající o zmírnění trestu s přihlédnutím na zdravotní stav obviněného a jeho příslušnost ke skupině zemědělců střední velikosti, nebyl brán v potaz.¹¹⁹ Zdravotní stav hospodáře, potvrzen lékařskou zprávou z Okresního ústavu národního zdraví ve Žďáru nad Sázavou, nepřinesl obviněnému žádné zmírnění trestu. Tuberkulózní oddělení podalo dne 6. prosince 1955 zprávu o plicním vyšetření obviněného, kde potvrzovalo oboustranné TBC plic s chronickým průběhem. Pacientu byl doporučen klid, vydatná strava a vhodné hygienické podmínky.¹²⁰

Proti rozsudku Lidového soudu se pan Fišar odvolal ke Krajskému soudu v Jihlavě. Termín odvolacího řízení byl stanoven na 25. ledna 1956. Na konci roku 1955 se však hospodářům zdravotní stav zhoršil natolik, že byl hospitalizován v nemocnici v Novém Městě na Moravě. Dle zprávy obhájce se pan Fišar postaral o plynulý běh hospodaření na své usedlosti. Pověřil svého devatenáctiletého syna, aby jeho jménem jednal s plnomocníkem výkupu o vyrovnání dodávek a stanovil dodací termíny. Do roku 1955 skrze dodávku či její nabídku prakticky splnil závazky zemědělské usedlosti č. p. 18. Doručené potvrzení z MNV soudu mělo dle obhájce zmírnit trest, jelikož rozsah nedodávek ovlivňoval výši trestu, a tím se teoreticky zmenšila míra společenské nebezpečnosti soukromého rolníka.¹²¹

Konečné odvolací řízení bylo nakonec odročeno na 3. února 1956 z důvodu nepřítomnosti obhájce a hospitalizace obviněného v nemocnici. S ohledem na zdravotní stav pana Fišara a dosavadní malé neplnění dodávek, navrhl jeho obhájce zproštění viny a zrušení rozsudku svého mandanta, popř. snížení trestu a podmíněný odklad.¹²² Návrh byl Krajskou prokuraturou shledán bezpředmětným. Odvolací líčení rozsudek Lidového

¹¹⁸ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 56.

¹¹⁹ Tamtéž, fol. 58.

¹²⁰ Tamtéž, fol. 62.

¹²¹ Tamtéž, fol. 70, 71.

¹²² Tamtéž, fol. 70, 71.

soudu potvrdilo a bylo poznamenáno, že „*rovněž správně byl obviněnému uložen trest nepodmíněně. O obviněném, který po léta vykořisťoval námezdní pracovní síly, po celou řadu let nyní neplní své povinnosti vůči státu, a jak je patrné ze zprávy o pověsti nezakrytě dává najevo svůj záporný postoj k lidově demokratickému zřízení, nelze říci, že by mohl býti soudu zárukou toho, že se i bez výkonu trestu napraví, nehledě na to, že by bylo v rozporu i se zájmem na zajištění řádného plnění dodávkových úkolů zemědělci, aby notorickým neplničům, jakým je obviněný byly ukládány tresty podmíněně.*“¹²³ Rolník Josef Fišar byl nucen uhradit soudní náklady v celé výši, nastoupit k výkonu trestu nejpozději do 20. března 1956 a uhradit finanční trest.¹²⁴ K výkonu trestu nastoupil o měsíc později z důvodu své nemoci, lékařská potvrzení s sebou nenesla žádný efekt. Jelikož dle soudu nebyl ohrožen život ani zdraví odsouzeného, žádosti o odložení trestu nebylo vyhověno a dne 24. dubna nastoupil do Věznice č. 1 v Jihlavě. Odsud byl přesunut do Tábora nucených prací v Plzni na Bory. Dle rozsudku soudu měl být ubytován ve speciálním úseku pro tuberkulózní pacienty, aby nešířil nákazu.¹²⁵ Po uplynutí poloviny trestu bylo zažádáno o udělení milosti, popř. podmíněnému propuštění. Okresní prokurátor v Plzni žádost zamítl s vysvětlením, že dosud nebylo dosaženo převýchovy vězně. Vězeň číslo 2326 Josef Fišar byl propuštěn na svobodu po uplynutí trestu dne 24. října 1956.¹²⁶

Půlroční pobyt na Borech podepsal ortel nad životem velkolosenického hospodáře. Po návratu domů se jeho zdravotní stav postupně zhoršoval a po dvou letech zemřel na selhání ledvin. „*Dával vinu vězení, celou dobu co tam byli, pracovali venku na stavbě za jakéhokoliv počasí a v jakýchkoliv podmínkách, a on o tom nechtěl nikdy ani moc mluvit.*“¹²⁷ Na tomto soudním řízení je zevrubně popsán průběh jednoho ze stovek soudních stání v 50. letech minulého století. V této situaci je nasnadě, že se jednalo o jedno z mírných odsouzení, které mělo za následek hromadný vstup zemědělců do JZD ve Velké Losenici. Dne 27. července 1956 se konala ustavující členská schůze, kde byla možnost kolektivního hospodaření shledána jako jediné řešení

¹²³ SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 4, 5.

¹²⁴ Tamtéž, fol. 73, 74, 79.

¹²⁵ Tamtéž, fol. 88, 89.

¹²⁶ Tamtéž, fol. 93, 94, 96.

¹²⁷ Rozhovor s Bertou Fišarovou.

bezvýchodné situace v neplnění dodávek soukromých zemědělců. Všichni přihlášení byli jednohlasně přijati za členy JZD.¹²⁸

Otázkou ovšem zůstává do jaké míry je možno věřit tomuto spisu. Není tajemstvím, že funkcionáři měli své způsoby, jak donutit člověka přiznat i to, co nebylo pravdou. Do protokolu o výslechu si posléze mohli zapsat výpověď obviněného způsobem, který jim vyhovoval. Z výslechu obviněného trvajícím více jak tři hodiny byl pořízen pouze pětistránkový zápis. V porovnání s nahráváním výpovědí pamětníků, kde rozhovor trvajícím jednu hodinu byl přepsán na čtrnáct stránek, je tato skutečnost opravdu udivující. Pan Josef Fišar sice opatřil všechny stránky své výpovědi vlastní rukou psaným potvrzením „*přečetl a schválil Josef Fišar*“, ale dnes již není způsob, kterým lze ověřit, že takto jednal ze svobodné vůle. Mimo to pamětníci z Velké Losenice zastávají názor, že se jednalo, z hlediska zanedbání péče o dobytek, o zkonstruovaný případ.¹²⁹ Většina žalob té doby se vztahovala na stereotypně opakované neplnění a sabotáže dodávek zemědělských produktů, odpor ke vstupu do JZD nebo údajné záškodnictví členů JZD, dřívějších kulaků. Strana žádala přísný postup v exemplárním potrestání všech rolníků, kteří se provinili proti svým povinnostem.¹³⁰ Soud uložil viníkům v tom lepším případě několikaměsíční odnětí svobody a peněžní pokutu bez vedlejší konfiskace majetku. Tím demonstroval svoji moc nad zemědělci a docílil zničení jejich autority pro účely kolektivizace zastrašením ostatních hospodářů.¹³¹

¹²⁸ Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. Zápis k roku 1956 [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

¹²⁹ Rozhovor s Janem Augustinem; Bertou Fišarovou.

¹³⁰ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 64.

¹³¹ Tamtéž, s. 167.

5. Socializace vesnice očima pamětníků

Každá vesnice má své rodáky, kteří dosáhli úctyhodného věku. Za svého života prožili několik politických režimů a důležitých historických událostí. Jejich záviděníhodná paměť neustále produkuje spousty životních příhod, o které se rádi dělí se svými blízkými. Nikdy na delší čas neopustili svoji rodnou ves a jejich životy jsou nerozlučitelně spjaty s okolním krajem. Na zaslouženém odpočinku se těší dobrému zdraví, jsou stále aktivní a plní optimismu. V okolí důvěrně znají každý kopec, stavení i zdejší obyvatele a dotváří kouzlo malebné vesnice. Také obec Velká Losenice se může pyšnit takovými lidmi.

5. 1. Rodák Jan Augustin

Narozen roku 1936 ve Velké Losenici, kde strávil celý život. Muž s velkým talentem pro vyprávění skutečných událostí minulého století se stal jednou ze stěžejních postav této práce. Pochází ze zemědělské rodiny s původním vlastnictvím 9,5 ha zemědělské půdy, čímž byl řazen do čtvrté velikostní skupiny „vesnických boháčů“. Jelikož majetková základna jeho rodiny nebyla příliš velká, bylo mu povoleno studovat dvouletou Zemědělskou školu pro výrobu rostlinnou v Polné u Jihlavy. Jako každý občan věnující se hospodaření v 50. letech, ani rodina Augustinových neunikla perzekucím komunistického systému. V roce 1952, kdy se v okolí Velké Losenice začala zřizovat JZD, zemřel otec pana Augustina a on jako jediný mužský potomek mezi šesti sestrami, ve svých šestnácti letech, převzal břemeno hospodaření. O čtyři roky později byl povolán k výkonu základní vojenské služby. Jeho žádost o odklad „vojny“ z důvodu péče o hospodářství přijata nebyla. Obdržel doporučení předat pozemky do nově utvářeného JZD a s lehkým svědomím sloužit své vlasti. Situaci tehdejší doby popisuje narátor s úsměvem. Před vstupem do družstva nebylo vyhnutí, tato možnost byla nabízena jako východisko z jeho složité situace, které přišlo právě vhod. Situace se stávala v roce 1956 neúnosnou i pro drobné zemědělce. Vzpoura proti socializaci vesnice přinesla hospodářům pouze výměnu polí dobré bonitní (jakostní) třídy za nekvalitní okrajová pole a neúnosnou výši dodávek. Funkcionáři ztrpčovali rolníkům život záměrně vytvořenými umělými překážkami např. v podobě povolení k zabítí vepře. Zájemci o domácí porážku se mohli dostavit pouze jednou v týdnu v úředních hodinách s potvrzením MNV o splnění povinných dodávek k okresnímu

plnomocníku, který mohl jejich žádosti vyhovět. Stísněné prostory úřední místnosti umožňovaly vstup pouze jednomu člověku a ostatní soukromí zemědělci z celého okresu stáli celý den venku v mrazech.¹³²

Kladný posudek z MNV¹³³ umožnil přijetí pana Augustina na Poddůstojnickou školu ve Stříbře v Plzeňském kraji, kde strávil rok vojenské služby a poté další rok v Plzni. Velikost jeho majetku ho pronásledovala zápisem ve vojenské knížce: „*syn samostatně hospodařícího rolníka 9,5 hektaru.*“¹³⁴ Po návratu do rodné vsi nastoupil do zaměstnání ve velkolosenickém JZD. „*Začátky byly drsné. Malé platy, malá jednotka. My jsme se snažili, s kamarádem, panem Fišarem,*¹³⁵ *z JZD zdrhnout, jako každý jiný. To se nám nepovedlo.*“¹³⁶ Toto svědectví vypovídá o nelibosti občanů být součástí nuceného společenství. Jeden způsob jak alespoň na čas uniknout ze spárů kolchozu objevili v možnosti účastnit se brigády v lomu. Jejich výdělek za čtvrt roku byl stejný jako roční příjem pracovníka JZD. Tvrdá práce za velkou finanční odměnu lákala k prodloužení brigády. To však bylo oběma mužům zmařeno předsedou JZD, který požadoval své pracovníky zpět. Počet družstevníků byl nedostačující a dobrovolně nechtěl nikdo za malou finanční odměnu nastoupit. Pan Augustin tedy nastoupil roku 1958 do JZD a byl zde zaměstnán pět let jako skupinář v rostlinné výrobě. Zastával i jiná zaměstnání, např. řidič nákladního automobilu vytěžovací společnosti či práci hostinského. Poté se vrátil zpět do JZD, a ve funkci skladníka setrval až do odchodu do důchodu.¹³⁷

Svědectví pana Augustina pomáhá dotvořit živý obraz událostí minulých. Vzpomínky z druhé světové války, vítání vítězných Rudarmějců, nástup komunistického režimu, zakládání JZD, okupace ruskými vojsky v roce 1968, konec vlády KSČ a celkově měnící se nálady na vesnici jsou osobním pokladem velkolosenického rodáka (viz Příloha č. 7).

5. 2. Paní Olga Lancmanová

Narozena roku 1935 v Kozlově u Křižanova podává svědectví o situaci založení JZD v její rodné vesnici v kontrastu se zakládáním JZD ve Velké Losenici. Pochází ze

¹³² Rozhovor s Janem Augustinem.

¹³³ Narátor vysvětluje pozitivní posudek MNV Velká Losenice jako pokání komunistických funkcionářů za zavinění smrti jeho otce.

¹³⁴ Rozhovor s Janem Augustinem.

¹³⁵ Jedná se o Josefa Fišara (nar. 1936), syna trestně stíhaného hospodáře Josefa Fišara (nar. 1905).

¹³⁶ Rozhovor s Janem Augustinem.

¹³⁷ Tamtéž.

sedlácké rodiny s výměrou 40 ha zemědělské půdy. Její rodina byla vystěhována z rodného statku, ale v Kozlově směla zůstat a pracovat v nově založeném JZD v roce 1950. Jejím snem bylo vystudovat Pedagogické gymnázium v Jihlavě, avšak rodinný původ ji tuto volbu neumožňoval. Paní Lancmanová začala tedy navštěvovat Vyšší hospodářskou školu ve Velkém Meziříčí, aby se kvalifikovala k potřebným administrativním znalostem v zemědělství. Po ukončení studia nastoupila do JZD Kozlov, které bylo založeno na vystěhování čtyř velkých sedláků a zabránění jejich usedlosti kovozezemědělci.¹³⁸ Pod vedením nezkušených dělníků družstvo záhy zkrachovalo a spadlo pod správu státního statku. Hospodářská vedení státních statků si uvědomovala, že v členech selských rodin mají zdatné odborníky v oblasti zemědělství. Díky svým znalostem a praktickým zkušenostem byli velkým přínosem pracovního procesu, a rovněž v nedůstojných podmínkách dbali na kvalitu své práce.¹³⁹ Rodina paní Lancmanové pracovala na státním statku i nadále bez vlídného zacházení. „*Pracovní síla sedlák-kulak. Kulaci dělejte! To jsme stále slyšeli. Vy, kteří po letech budete hledět zpět do těchto dnů, pochopíte pocity našich zemědělců, že stanoviska jejich dosavadní výchovy, zápasu o skývu chleba a udržení půdy s rodovou tradicí, krví otců nevolníků. Nemějte za zlé to pomalé rozhodování a nechuť pro věc socialismu... Byla provedena hospodářsko-technická úprava pozemků, byl sveden boj o rozorávání mezí, kde se lámou stará pouta, rodinné tradice, zvyky a obyčeje, kontakt s minulostí. Ani jedna ruka se nezvedla, aby zadržela vývoj na cestě k socialistickému zemědělství.*“¹⁴⁰ Takto vzletně popisuje paní Lancmanová své vzpomínky na 50. léta minulého století. Dle jejího svědectví je patrná diferenciací mezi zakládáním JZD v Kozlově a ve Velké Losenici. Násilná cesta kolektivizace se v Kozlově projevila kolosálním bezprávím, kde nabitý majetek noví hospodáři nebyli schopni udržet v užitku. Naopak velkoloseničtí sedláci dosazení jako první funkcionáři do představenstva JZD udrželi podnik v chodu do té doby, než došlo ke zlepšení zemědělských podmínek (viz Příloha č. 10).

¹³⁸ Neboli kovozezemědělci se věnovali zemědělství jako vedlejšímu zdroji svých příjmů. GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Libri, 2003, s. 176.

¹³⁹ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 85.

¹⁴⁰ Rozhovor s Olgou Lancmanovou.

6. Obec Velká Losenice v komunistické éře

Proces socializace vesnice neshledávali občané Velké Losenice spravedlivým. Někteří svůj názor sdíleli s ostatními za zavřenými dveřmi s obavami před možným postihem, ti odvážnější se nebáli projevit své mínění veřejně, za což měli být později souzeni u Lidového soudu ve Žďáře nad Sázavou. Příkladem je uváděn případ Leopolda Roseckého z konce roku 1957 kdy pronesl výrok: *„Ty koně mně nechtějí tahat a nechcou udělat ani štych, ty se jediné mohou uplatnit ve straně. Jeden může třeba dělat předsedu národního výboru a druhý předsedu strany. Opatři mně dvě přihlášky.*“¹⁴¹ Urážka režimu byla nahlášena okresnímu prokurátorovi ve Žďáře nad Sázavou, ale případ nebyl dále trestně stíhán z rozhodnutí prezidenta Československé republiky o amnestii ze dne 1. prosince 1957.¹⁴²

V rozpolcené společnosti probíhala pozemková reforma. Doby, kdy se v hledáčku KSC vyzkytovali pouze majetní soukromí zemědělci s více jak 50 ha půdy, byly nenávratně pryč. Nyní se ve středu zájmů ocitli drobní a střední rolníci, kteří svou zemědělskou malovýrobou údajně obnovovali skupinu kapitalistických vykořisťovatelů.¹⁴³ Na pravidelných schůzích MNV byl projednáván návrh výměny zemědělské půdy k zajištění organizace scelování pozemků. Rolníci se záporným postojem k republice měli být z výměny vyřazeni.¹⁴⁴ Nátlak na vstup do JZD se rok od roku stupňoval. Navyšování dodávek, znemožňování užití mechanizačních prostředků a další represivní opatření čím dál tím více utlačovala všechny hospodáře. V případě stížnosti rolníka na nedostatek krmiva v jeho usedlosti mu bylo navrženo v zájmu zabezpečení, udržení a zajištění chodu jeho podniku předat pozemky i zvířectvo do správy JZD.¹⁴⁵ Velcí sedláci se obraceli s prosbou o pomoc s plněním dodávek na své příbuzné i sousedy. *„Jednou jsme dali vykrmené prase, pak býčka, aby splnili dodávku, dokonce i jalovici. My jsme to tenkrát mohli prodat na volný trh, když se splnila dodávka, protože my jsme už měli, jako střední zemědělci, menší dodávky. Tak jsme je*

¹⁴¹ Písemné soudní usnesení je majetkem rodiny Roseckých. Nejedná se zde o narátora Leopolda Roseckého, nýbrž o jeho otce.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 16.

¹⁴⁴ SOKA Žďár nad Sázavou, fond MNV Velká Losenice, nezpracovaná část, kniha č. 2, nefoliováno, zápis z 28. 6. 1950.

¹⁴⁵ Tamtéž, zápis z 30. 4. 1951.

*podporovali, aby splnili.*¹⁴⁶ Lidé si mezi sebou pomáhali, jak mohli, ale přesto se situace dál stávala bezvýhodnou.

Hlavním mocenským orgánem v obci byla rada MNV. Ta měla za úkol vypracovávat posudky na místní kulaky dle čtrnácti bodů. Mezi tyto body patřil např. původ, rodinné a majetkové poměry, vykořisťovatelské metody, celkové chování před válkou i po ní nebo plnění dodávkových úkolů. Toho posouzení se týkalo pěti větších rolníků a radou MNV bylo sepsáno velmi přívětivě. Jako příklad je uváděn posudek na rolníka Josefa Fišara z počátku 50. let: „*Josef Fišar č. p. 18, stáří 47 roků. Původ ze středního zemědělství, otec pěti dětí. Rodinné poměry spořádané, 22 ha zemědělské půdy. Příslušník bývalé republikánské strany. Řádný Čech za okupace. Zdrženlivý, na veřejnosti se neprojeví. Dodávky: 100%, pilný hospodář, nařízení MNV dobře respektuje, příbuzenstvo v zahraničí: neznámo.*“¹⁴⁷

Po uvěznění Josefa Fišara v roce 1956 a násilném vstupu největších sedláků obce do společného hospodaření vyvstávaly neshody mezi jednotlivými hospodáři. Práce byla vysilující, nikdo z pracujících neměl zájem nechat se dobrovolně zaměstnat v zemědělství. Velkým lákadlem pracujících se stal nově založený podnik Žďárské strojírny a slévárny v nedalekém Žďáře nad Sázavou, který poskytoval vysoké finanční ohodnocení v těžkém průmyslu, až 3.000 korun měsíčně.¹⁴⁸ Kdo měl možnost vyhnout se práci v JZD, obstaral si lepší zaměstnání. Ostatní měli povinnost do JZD nastoupit, a z obavy před persekucí vlastní rodiny tak také učinili.¹⁴⁹

Vesnická pospolitost se projevovala nejen mezi sedláky, nýbrž také u rady MNV. Ta se sešla dne 6. srpna 1956 s úmyslem sepsat žádost o propuštění Josefa Fišara. „*...který se nachází toho času v trestnici na Borech u Plzně, kde si odpykává šestiměsíční trest, a který při mimořádné návštěvě jeho manželky a s. Fišara z Nových Dvůrů podepsal přihlášku do JZD ve Velké Losenici.*“¹⁵⁰ Po sepsání této žádosti se předseda a tajemník MNV vypravili k ONV do Žďáru nad Sázavou tuto žádost potvrdit a zaslali ji do Kanceláře prezidenta republiky v Praze. Tajemník MNV Schimerling, který proti Josefu Fišarovi svědčil, po třech měsících výkonu trestu žádal jménem

¹⁴⁶ Rozhovor s Janem Augustinem.

¹⁴⁷ SOKA Žďár nad Sázavou, fond MNV Velká Losenice, nezpracovaná část, kniha č. 2, nefoliováno, zápis z 13. 12. 1952.

¹⁴⁸ PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 701.

¹⁴⁹ Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

¹⁵⁰ SOKA Žďár nad Sázavou, fond MNV Velká Losenice, nezpracovaná část, kniha č. 2, nefoliováno, zápis z 6. 8. 1956.

obecní rady o jeho propuštění.¹⁵¹ Tento akt však nepřinesl žádný efekt. Rodiny, které jsou po generace spjaty s určitou vesnicí, lpí na dobré pověsti rodového jména ve svém okolí. Ne jinak tomu bylo v rodině Fišarových. Františka Fišarová požádala deset let po smrti svého manžela o soudní rehabilitaci. Podmínky pro zahlazení odsouzení byly u jmenovaného splněny a odsouzení ze zákona zahlazeno.¹⁵² V roce 1990 se stal pan Fišar účastníkem nové rehabilitace.¹⁵³

Od poloviny 60. let stranické vedení změnilo kurs zemědělské politiky. Moderní technika, chemizace, zvýšení nákupních cen zemědělských výrobků, změna rozdělení důchodu v JZD a zlepšení sociálního zabezpečení družstevníků podnítily větší iniciativu podniků k samostatnosti v rozhodování a řízení, čímž bylo dosaženo lepších výsledků.¹⁵⁴ Do konce 80. let panovala v kolektivu družstevníků všeobecná spokojenost. Míra investiční výstavby šla zdárně ke konci a JZD zaznamenalo nový příliv mladých družstevníků, kteří zde hledali práci z vlastní vůle.¹⁵⁵ Proto konec vlády KSČ se stal pro místní občany překvapením. Na plynulý chod družstva tato událost neměla výrazný vliv. Bez finančních a podnikatelských problémů, přestálo zdárně přechod z komunismu na demokracii, pouze s drobnými změnami pod vedením předsedy Ing. Jaroslava Slaného (viz. Příloha č. 3).

¹⁵¹ SOKA Žďár nad Sázavou, fond MNV Velká Losenice, nezpracovaná část, kniha č. 2, nefoliováno, zápis z 6. 8. 1956.

¹⁵² SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 11.

¹⁵³ Tamtéž, fol. 1.

¹⁵⁴ BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, s. 403.

¹⁵⁵ Rozhovor s Janem Augustinem.

ZÁVĚR

Nejsilnější nátlak na rychlý průběh socializace byl ve vesnici Velká Losenice zaznamenán v první polovině 50. let 20. století. Po skončení druhé světové války lidé očekávali zlepšení situace státu. První tři poválečné roky poskytovaly vesničanům nadějně vyhlídky. Podpora organizace UNRRA a zlepšování potravinového zásobování dávalo všem naději na lepší budoucnost. Situaci však zásadně změnil komunistický puč provedený v roce 1948. Prvotní sliby komunistů o zachování vlastnictví hospodářských pozemků do 50 ha ukonejšily mnohé zemědělce. Následný enormní zásah do vlastnických vztahů k půdě pomalu likvidoval malovýrobní charakter vesnic. Nástrojem pro odstranění středního zemědělského stavu se staly trestní postihy vytypovaných soukromých zemědělců se soustavným ztěžováním dodávkových úkolů. Také výkup hospodářských produktů řízený MVk představoval nepřímý prostředek likvidace rolníků. K vyšším funkcím byli postupně dosazeni lidé bez majetkové základy, kteří podporovali nastupující politickou stranu, stali se loajálními ke KSČ a usilovali o rychlou socializaci celé vesnice. Mimo skalní nadšence nastupující politické strany se stávaly členy KSČ také osoby nemající zájem o nátlakovou politiku ostatních funkcionářů. Tito lidé se poté snažili jednat s ostatními lidským způsobem a domlouvat se s nimi ve vyhrocených situacích na kompromisech. Po nástupu komunismu se ani Velké Losenici nevyhnul třídní boj. Někteří oslavovali nástup socialismu, jiní žili ve strachu před následky, které s sebou tento režim přinášel.

Primárním smyslem života rolníků ve Velké Losenici bylo finančně zajistit svou rodinu, obstarat povinnosti v hospodářství a po roce 1956 také vykonávat práci družstevní. Dříve respektované společenské a sociální postavení selského obyvatelstva se postupně stávalo přítěží, která hospodářům pouze komplikovala život. Na vesnici panoval převážně klid a přátelská domluva. Skrze družstvo se obec dočkala zlepšení sociálních a životních podmínek obyvatel. Velkovýrobní produkce, vědeckotechnický pokrok a poctivá práce družstevních rolníků navýšily výrobu zemědělských produktů v JZD. S růstem objemu výroby se JZD „Rovnost“ Velká Losenice stalo pevnou součástí socialistické vlasti. Přesto lidé neztráceli svůj cit pro morálku. Otázka vystěhování vesnických boháčů z obce Velká Losenice, kteří se postupem času stávali neplniči povinných dodávek, byla v radě MNV striktně prodiskutována. K tomuto násilnému aktu však nedošlo. Rada MNV nechtěla svými podpisy vynést nespravedlivý

ortel nad velkolosenickými hospodáři. Uvažovala o tomto činu jako o poslední možnosti v případě, že by nebyla schopna přesvědčit sedláky ke vstupu do JZD. Dle výpovědi pamětníků velkoloseničtí funkcionáři a soukromí zemědělci pocházeli ze stejné věkové generace. Jednalo se o spolužáky či kamarády, kteří spolu rádi chodívali do místního hostince. Proto se jejich chování vůči sobě navzájem jeví tak benevolentním. Po uvěznění Josefa Fišara byli všichni soukromí rolníci přijati za členy JZD a vystěhování tedy nebylo nutné. Po všech represích, umělých překážkách režimu v podnikání a šikaně vnímali zemědělci vstup do JZD spíše jako osvobození, i když mnohdy museli pracovat ve družstvu více jak v soukromém sektoru.

I přes nezáviděníhodné počáteční poměry v místním družstvu si jeho členové dokázali mezi sebou vypěstovat vlastní komunitu založenou na přátelských vztazích. Stejně životní podmínky stmelily životy družstevníků a naučily je držet pospolu. Postupné smíření se s vládnoucím režimem a schopnost vytvořit si podmínky pro vcelku příjemný život umožnilo družstevníkům v klidu prožít éru komunismu. V 70. letech 20. století jim byla poskytnuta odměna za jejich tvrdou práci v podobě možnosti výletů. Respondenti rozhovorů v těchto akcích spatřují velkou výhodu poskytovanou JZD. V dřívějších dobách bylo nemyslitelné, aby hospodář opustil svoji usedlost na delší dobu. V časově náročném zaměstnání a hospodaření se nenacházel čas na oddech, obzvláště v době sezónních prací. Jediné zážitky, které si zemědělci dříve nesli celým životem, byly příhody z vojny.¹⁵⁶ Účastníci zájezdu měli možnost podívat se do Polska, Německa, SSSR, Finska nebo Jugoslávie. Z výpovědi pana Leopolda Roseckého je zřetelné nadšení pro tyto aktivity. *„Ty byly na tom kolchoze nejlepší daleko široko. Svaz družstevních rolníků jezdil, to byli členové družstva všichni. Byli jsme v Maďarsku, na Picundě u Černého moře. Pak se jezdilo do Finska, do Vídně, do Jugoslávie, ale tam jsem nemohl, protože jsem byl v civilní obraně a oni se báli, abych nevynešl nějaké tajemství. Jediné co na tom bylo nepříjemné, tak že ti lidé, co byli na tom zájezdu, tak museli napsat prohlášení, že s nikým nemluvili a žádný tajemství nikde nevyzradili. To byla taky blbost. S kým bys tam mluvila, když nikdo neuměl cizí jazyk.“*¹⁵⁷

Nemilosrdná doba dvacátého století neznamenalala pro poctivé zemědělce, kteří svá pole hýčkali jako vlastní děti, nic dobrého. Sedláci pečovali o početné rodiny, s hlavou plnou starostí chodili spát a s těžkou hlavou se také probouzeli. Lidé se stálým zaměstnáním viděli pouze blahobyť sedláků. Vlastní vypěstované potraviny, peníze za

¹⁵⁶ Rozhovor s Janem Augustinem.

¹⁵⁷ Rozhovor s Leopoldem Roseckým.

ně utržené, se kterými si zvelebovali své domácnosti, přikupovali další pole a vybavení do hospodářství. Bylo těžké pozorovat za tímto bohatstvím tvrdou práci hospodářů. Pole skrápěná jejich potem a úsilím se jim odměňovala bohatou úrodou v době, kdy sedlákovou oporou na poli byli pouze koně nebo dobytek. Zkušený sedlák věděl, že po časech hojnosti mohou přijít léta hubená, a podle toho byl schopen na ně své hospodářství připravit. V této době však nelze vidět pouze věci záporné. Socializace vesnice s sebou přinášela i pozitivní dopady, např. vyrovnaním společenských rozdílů mezi nemajetnými a movitými občany, zvýšením zemědělské výroby a vzrůstem životní úrovně obyvatel. Cesta násilné kolektivizace dala vzniknout zemědělskému podniku, který v současné době poskytuje zaměstnání mnohým spoluobčanům. O upevnění přátelských pout a soudržnosti nemluvě.

Výslednou bakalářskou práci s tématem kolektivizace a socializace vesnice Velká Losenice je možné bezpochyby více rozšířit za účelem vypracování práce diplomové. Literatura s tématem socializace vesnice a násilného združstevňování, psaná pod taktovkou totalitního režimu v letech 1948-1989, představuje tzv. „pozitivní“ = komunistický pohled na tehdejší vývoj venkova, se kterým se musí každý současný poctivě pracující badatel vypořádat. Důležitou roli také sehrává významný generační pohled. Bylo by jistě zajímavé a přínosné, adekvátně porovnat ji s odbornou literaturou napsanou v 21. století, kde dominuje negativní pohled na minulé století. Dále se v SOkA Žďár nad Sázavou nacházejí mnohé nezpracované prameny, které jsou bohatým zdrojem informací o dění na vesnici v meziválečné i komunistické éře. Zápisy z MNV, kronika Velké Losenice i možnost nově vedených rozhovorů s dalšími pamětníky nabízejí možnost prohloubení charakteristiky venkovské společnosti a umožňují do budoucna zprostředkovat komparativní a širší obraz doby minulé, a to nejen z pohledu zakládání JZD v obci Velká Losenice.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ, LITERATURY, A DALŠÍCH ZDROJŮ

PRAMENY:

Katastrální úřad pro Vysočinu. Katastrální pracoviště Žďár nad Sázavou. List vlastnictví č. 219.

Rozhovor s Bertou Fišarovou vedený 7. listopadu 2015, vedla Alena Fišarová (osobní archiv autorky).

Rozhovor s Janem Augustinem vedený 3. března 2017, vedla Alena Fišarová (osobní archiv autorky).

Rozhovor s Josefem Burešem vedený 6. února 2017, vedla Alena Fišarová (osobní archiv autorky).

Rozhovor s Leopoldem Roseckým vedený 19. února 2017, vedla Alena Fišarová (osobní archiv autorky).

Rozhovor s Olgou Lancmanovou vedený 3. března 2017, vedla Alena Fišarová (osobní archiv autorky).

SOkA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar.

SOkA Žďár nad Sázavou, fond MNV Velká Losenice, nezpracovaná část, kniha č. 2, nefoliováno.

SOkA Žďár nad Sázavou, fond ONV Žďár nad Sázavou, inv. č. 75, Přehled vesnických boháčů.

Zemědělské družstvo Velká Losenice. Historie Zemědělského družstva Velká Losenice. Dokument poskytnutý současným předsedou Zemědělského družstva Velká Losenice panem Ing. V. Halíkem.

Zemědělské družstvo Velká Losenice. Zápisy z představenstva JZD „Rovnost“ Velká Losenice. Majetek ZD Velká Losenice.

LITERATURA:

BERANOVÁ, Magdalena a Antonín KUBAČÁK. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-113-4.

- BLAŽEK, Petr, Jaroslav ROKOSKÝ, Libor SVOBODA, Martin TICHÝ a Jiří URBAN. Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu = half a century of persecution of the peasant estate. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7.
- BULISOVÁ, Jiřina a kol. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-947-6.
- GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis 1996. ISBN 80-85821-35-4.
- GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Praha: Nakladatelství Libri, 2003. ISBN 80-7277-178-7.
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-902-7.
- JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 35. ISBN 80-7285-010-5.
- JINDRA, Zdeněk, František SVÁTEK a Jiří ŠTAIF. Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-438-1.
- KAUFMANN, Jean-Claude. Chápající rozhovor. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty. ISBN 978-80-7419-033-9.
- KROFTA, Kamil a Emanuel JANOUŠEK. Dějiny selského stavu (přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě). Svazek 3. Praha: Jan Laichter, 1949.
- Malé dějiny obce VELKÁ LOSENICE. Vydal obecní úřad ve Velké Losenici, 2003.
- NĚMEC, Václav. Osudy lidí pod Peperkem. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor Čs. strany lidové, 1990.
- PETRÁŇ, Josef a Lydia PETRÁŇOVÁ. Rolník v evropské tradiční kultuře. Praha: Set Out, 2000. ISBN 80-86277-08-9.
- PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Česká historie. ISBN 978-80-7422-123-1.
- PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-469-6.

PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic v podblanické krajině (do roku 1918). Ouběnice: Tělocvičná jednota Sokol Ouběnice, 2000. ISBN 80-902115-9-3.

PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. I-II, 1. díl, období 1918-1945, 2. díl, období 1945-1992. Brno: Doplněk, 2004, 2009. ISBN 80-7239-147-X; ISBN 978-80-7239-228-5.

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. Československo v proměnách komunistického režimu. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.

RIEGEL, Jan. Od IX. sjezdu KSČ k X. sjezdu JZD. Třicet pět let socialistického zemědělství na okrese Žďár nad Sázavou. Žďár nad Sázavou: OV Svazu družstevních rolníků, 1984.

Svazek obcí „Pod Peperkem“. Vydalo Sdružení obcí pod Peperkem, 2002.

URBAN, Jiří. Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Abecední seznam obcí k 1. 1. 2016 [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xj/abecedni_seznam_obci.

Kronika obce Velká Losenice 1930-2010. [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.losenice.cz/kronika/>.

TOKOZ. Zámky a kování a Zakázková výroba [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.tokoz.cz/zv-o-firme-historie>.

ÚSTAV PRO STUDUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. Čítanka kolektivizace [online]. © 2008-2015 [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/>.

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. Aktuality. Československo a poválečná pomoc UNRRA [online]. ©Vojenský historický ústav Praha [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/ceskoslovensko-a-povalecna-pomoc-unrra/>.

Zemědělské družstvo Velká Losenice. [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.zdloosenice.cz/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Tabulka: Velikostní skupiny vesnických boháčů	s. 48
Příloha č. 2: Tabulka: Fišar Josef: Potvrzení dodávkových úkolů v kg	s. 48
Příloha č. 3: Tabulka: Přehled předsedů JZD ve Velké Losenici	s. 49
Příloha č. 4: Fotografie Josefa a Františky Fišarových a jejich dětí v 50. letech	s. 49
Příloha č. 5: Fotografie statku Fišarových v 50. letech 20. století a v současnosti ...	s. 50
Příloha č. 6: Fotografie Velké Losenice na počátku 20. a 21. století	s. 50
Příloha č. 7: Písemný záznam rozhovoru: Augustin Jan	s. 51
Příloha č. 8: Písemný záznam rozhovoru: Bureš Josef.....	s. 65
Příloha č. 9: Písemný záznam rozhovoru: Fišarová Berta	s. 69
Příloha č. 10: Písemný záznam rozhovoru: Lancmanová Olga	s. 75
Příloha č. 11: Písemný záznam rozhovoru: Rosecký Leopold	s. 87

Příloha č. 1: Tabulka: Velikostní skupiny vesnických boháčů

Velikostní skupina:	Výměra:
I.	Nad 20 ha
II.	15 – 20 ha
III.	10 – 15 ha
IV.	5 – 10 ha
V.	3,5 – 5 ha

Zdroj: SOKA Žďár nad Sázavou, fond ONV Žďár nad Sázavou, inv. č. 75, Přehled vesnických boháčů, fol. 123.

Příloha č. 2: Tabulka: Fišar Josef: Potvrzení dodávkových úkolů v kg

Potraviny	1954			1955		
	předpis	dodáno	dluží	předpis	dodáno do 15. září	dluží
zrniny celkem	9.268	9.268		6.931	5.231	1.700
pšenice	889	889		0		
žito	4.671	4.671		4.940	4.940	
ječmen	444	450	nadbytek 6 kg	291	291	
oves	3.264	3.258	6	1.700		
brambory	26.694	26.694		25.573		
maso ostatní	1.801	894	894	1.765	48	1.717
maso vepřové	1.214	1.178	36	1.122	64	475
vejce	3.559	2.332	1.227	3.382	2.063	1.319
mléko	7.538	4.158	3.380	7.228	1.643	5.585

Zdroj: SOKA Žďár nad Sázavou, fond Lidový soud Žďár nad Sázavou, nezpracováno, Trestní spis T 173/55 Josef Fišar, fol. 32.

Příloha č. 3: Tabulka: Přehled předsedů JZD ve Velké Losenici

Přehled předsedů JZD ve Velké Losenici		
1956 - 1958	Mach Jan, č. p. 33	1956 – Jednotné zemědělské družstvo Velká Losenice
1958 - 1963	Němec Jan, č. p. 30	1960 – Jednotné zemědělské družstvo „Rovnost“ Velká Losenice (V. Losenice, N. Dvory, Pořežín)
1963 - 1971	Ing. Mička Ladislav (Radešínská Svratka)	
1971 - 1972	Kasal Jiří, č. p. 43	
1972 - 1976	Havlík Josef (Vojnův Městec)	
1976 - 1986	Ing. Francálek František (Stránecká Zhoř)	1975 – (V. Losenice, N. Dvory, Pořežín, Vepřová, M. Losenice)
1986 - 2011	Ing. Slaný Jaroslav (Vepřová)	1993 – Zemědělské družstvo Velká Losenice
Od 2011	Ing. Halík Vladimír (Nové Dvory)	

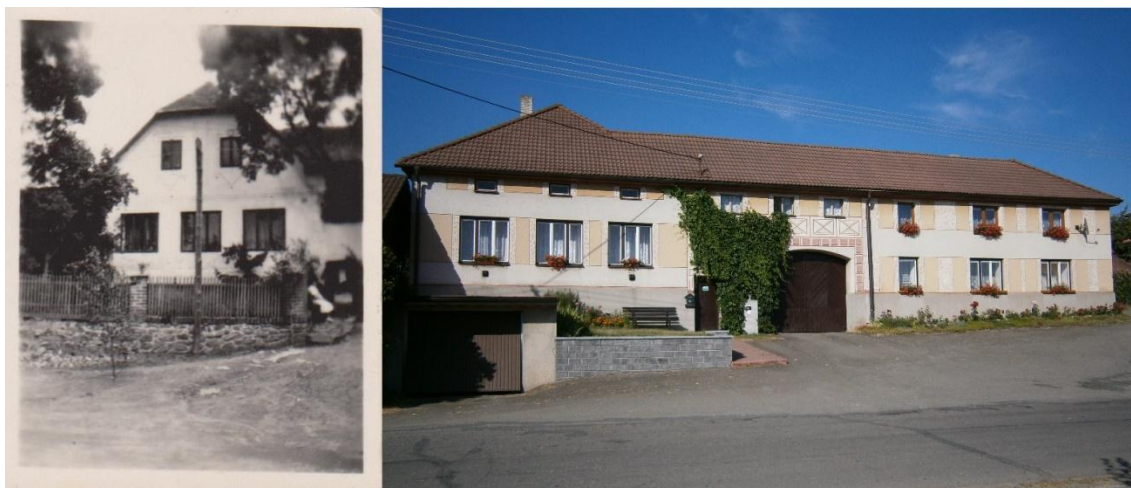
Zdroj: Zemědělské družstvo Velká Losenice. Historie Zemědělského družstva Velká Losenice.

Příloha č. 4: Fotografie Josefa a Františky Fišarových a jejich dětí v 50. letech

Zdroj: Archiv rodiny Fišarových.

Příloha č. 5: Fotografie statku Fišarových v 50. letech 20. století a v současnosti

Zdroj: Archiv rodiny Fišarových.

Příloha č. 6: Fotografie Velké Losenice na počátku 20. a 21. století

Zdroj: Archiv rodiny Augustinových.

Příloha č. 7: Písemný záznam rozhovoru: Augustin Jan

A. F.: Dnes je 3. března 2017 a jsme u manželů Augustinových u pana Jana Augustina (J. A.) a paní Jaroslavy Augustinové (Jar. A.). Se mnou je tady moje babička Berta Fišarová (B. F.) a pokusíme se vám zprostředkovat životní příběh pana Jana Augustina. Prosím, můžete začít.

J. A.: Narodil jsem se ve Velké Losenici 6. 4. 1936 v historickém domě číslo 101, který byl postaven v začátcích Velké Losenice pro horníky. Byly to masné krámky, které zásobovaly ve 14. století, kdy už jsou o nich první zmínky. Po celou dobu to byl majetek vrchnosti, a až těžba stříbra byla vyčerpána, tak později těžba železa se přestala vyplácet a vrchnost ten dům prodala panu Antonínu Havlíčkovi, který byl strýcem Karla Havlíčka Borovského, známého buditele. Jejich rod pocházel z Velké Losenice, ale těsně před narozením Karla Havlíčka Borovského se jeho otec odstěhoval do Havlíčkovy Borové. A tam se jim narodil Karel Havlíček Borovský. Celé mládí jsem prožil ve Velké Losenici, až do začátku školního věku, kdy jsem v roce 1942, ještě za protektorátu, začal chodit do školy. Ten čas matně pamatuji heydrichiádu. Otcové a přátelé, ještě jsem tomu tolik nerozuměl, ale bylo vidět z jejich obličejů to napětí. Protože první verze byla, že v době heydrichiády každého desátého Čecha odstřelí. A to si pamatuji, že otec a ti jeho kamarádi se domlouvali, jakým způsobem se to bude řešit, poprava každého desátého Čecha. Nakonec z toho zbyly ty Lidice a Ležáky, které heydrichiádu odnesly. A pak ještě si z mládí pamatuji velice dobře příchod Rudé armády, která sem do Velké Losenice přijela 10. května až odpoledne. Při vítání Rudé armády, které se zúčastnili hasiči v uniformách slavnostních a krojovaní. To ještě nevěděli, co potom bude (*smích*). Při vítání došlo k přestřelce, nedorozumění, protože si mysleli Sověti, že to jsou eSeS a začali střílet, a my při vítání jsme měli velké štěstí, že jsme to přežili (*smích*). To je zajímavý případ z toho vítání. Celkem jsem prožil dvakrát uvítání Sovětské armády. Podruhé to bylo pak v roce 1968, ale to už vítání vypadalo úplně jinak (*smích*). To jsme je vítali už se zdviženými pěstmi, jak se říká, nenávistně, to nebylo takové uvítání. Už jsme je brali jako okupanty, to nebylo osvobození. A co se týká dalšího vývoje v životě, obecná škola byla do pátého ročníku, a potom ty ročníky do devítky, tak to byla měšťanská škola, a tu jsem vychodil v roce 1951. Potom jsem nastoupil do Zemědělské školy v Polné, dvouletá Zemědělská škola pro výrobu rostlinou. V roce 1952 mi zemřel otec, a protože jsem neměl sourozence mužského rodu, tak jsem šel hospodařit na 9,5 hektarech půdy. A protože jsem musel nastoupit na

vojnu v roce 1956 a nechtěli mi dát odklad. Třeba ať to dám do družstva, tak jsem to skutečně v padesátém šestém předal do JZD a nastoupil jsem vojenskou službu v Plzni. V Plzni jsem si udělal zkoušky na nákladní auta, na kolová vozidla. Byl jsem v té poddůstojnický škole ve Stříbře u Holýšova celý rok, a pak jsem se vrátil zpátky do Plzně. Po přesvědčování ať zůstanu na vojně jako déle sloužící, tak to jsem zásadně odmítl, a vrátil jsem se do Velké Losenice do JZD. Jenže jako všechny ty začátky byly prostě drsné. Malé platy, malá jednotka. My jsme se snažili ještě s kamarádem stejně starým, s panem Fišarem, jako každý jiný z JZD zdrhnout. To se nám nepovedlo. Dostali jsme alespoň brigádu do lomu a tam jsme vydělali za tři měsíce víc než ve družstvě za rok (*smích*). My jsme se tam dali do pořádku, oblékli jsme se moderně, a nechtěli jsme se vrátit do družstva. Jenže předseda JZD to oznámil na okrese a přišel mistr z lomu a říkal: hoši byl jsem s vámi spokojen, ale nedá se nic dělat, musíte se vrátit do JZD, protože bychom si nepomohli ani vy ani já, protože mně by propustili a vás taky. Tak jsme museli zpátky do JZD. V JZD jsem nastoupil do rostlinné výroby, a dělal jsem vedoucího pracovní třetí skupiny ve družstvě. A to bylo do roku 1963, ale výdělek byl špatný. Pak dostalo družstvo od zemědělské správy nákladní automobil, a protože nebyl momentálně řidič, tak jsem nastoupil k nákladní dopravě a jezdili jsme u vytěžovacího střediska po republice na výdělek u podniku. A to jsme procestovali za ty roky opravdu celou republiky ještě i s tehdejšími Slovenskem. To byly takové nejkrásnější doby (*smích*) v životě, kde se to už zlepšilo ve družstvu trochu, ta pracovní jednotka. A už to bylo snesitelnější. Do roku 1973 jsem jezdil s tím autem a potom jsem, protože tady v Losenici nebylo pohostinství kloudné, tak jsem se nechal přemluvit, a ve vlastním domě jsem otevřel tu bývalou Havlíčkovu hospodu. Deset let jsem pracoval jako vedoucí, s manželkou, pohostinství u Jednoty z Velkého Meziříčí. V roce 1961 jsem se s manželkou oženil, měli jsme čtyři děti. Po uzavření hospody jsem se vrátil zpátky do družstva a nastoupil jsem jako vedoucí skladník v roce 1984 ve družstvu. Tam jsem pracoval s manželkou až do důchodu. Manželka nastoupila do živočišné výroby a já na skladničení, kde jsme byli až do důchodu v roce 1997. A v důchodu jsme zatím ve zdraví oba dva do dnes. Dneska mi je 81 let, manželce je 76 let. No a to je asi takový ten životní příběh, vždycky jsme si vybrali takovou tu těžší cestu (*smích*), tak jsme si to opravdu prožili. No ale celkem jsme měli štěstí, že jsme to všechno ve zdraví přežili (*smích*).

B. F.: Protože jsme tady tvrdí horalé, na tom kamení jsme vyrostli, tak jsme taky tvrdí. Taky nás jen tak něco neskolí.[přerušeni rozhovoru].

A. F.: A Vy jste původem ze selské rodiny, který měla 9,5 hektaru.

J. A.: Jak to bylo na vesnici dřív zvykem, že třeba samotná hospoda neuživila, tak ještě u toho byl obchod a hospodářství. Takže to bylo taková kombinace. A samozřejmě kolem toho pracovala celá rodina, a ono nás na to bylo dost. Já jsem zapomněl dodat, že pocházím z rodiny, kde nás bylo sedm sourozenců. Šest holek a já jediný chlápek. Proto jsem musel jít do družstva, když jsem šel na vojnu a nedostal jsem odklad. Ta celá rodina pracovala kolem hospodářství, na hospodě a v obchodě. Sestra byla v obchodě, už pod Jednotou Velké Meziříčí. Hospoda byla dokonce i zavřená jeden čas, pak postavili novou a tam jsem nechtěl jít, i když mně přesvědčovali s manželkou.

A. F.: A když jste vyšel školu, nejdřív byla obecná škola, pak měšťanka a potom?

J. A.: Pak ta Zemědělská škola dvouletá v Polné.

A. F.: Vy jste neměl žádné problémy, že by Vám tam bránili nastoupit?

J. A.: V tomhle ne. Ono to bylo tak, že komunisti částečně zavinili i smrt otce, a pak se v nich hnulo svědomí, a já jsem na vojně dostal takový posudek, dobrý za komunistů, velice dobrý. Díky tomu jsem se dostal na západní hranici, úplně na hranici, před námi už byli jen hraničáři. A pak ještě jednu zajímavost vám řeknu. Když jsem byl na vojně v Plzni, tak jsem si myslel, že jsem na Slovensku, to byl samý Slovák a Maďar (*smích*).

B. F.: Tohle to bys mohl trochu objasnit. To je pravda, on pan Augustin nakonec spáchal sebevraždu, ten jeho otec. To bylo zaviněný, to víc lidí tenkrát odneslo, nebyl jediný. A teď tady bylo sedm dětí, a to bylo tenkrát na pováženou.

J. A.: Tenkrát záleželo hlavně na posudcích, když začal ten komunismus tvrdý, ten stalinský. Když dostal špatný posudek, tak šel k PéTéPákům, jak se říkalo, pracovní oddíly. A já jsem se dostal do poddůstojnické školy, a ještě jsem měl na vojně, protože tenkrát ještě nebyly psací stroje, tak jediný člověk, který uměl trochu pravopis, tak jsem se dostal i na tajnou spisovnu. Tam byly tajné spisy a já jsem si tam vyhledal svůj posudek z obce od nás. To tu dělal šéfa pan Sedláček. Od něj byl ten posudek a ten mi udělal tak, že jsem nebyl nijak ze strany diskriminován.

B. F.: Protože zas nebylo tolik hektarů tady, a ono přece jenom, když se v obci stane taková věc, že si člověk vezme život, tak potom těch pár lidí tady...

J. A.: Si vidí víc do talíře, jak se říká.

B. F.: Jeden druhému. No a opravdu zase se to bralo, jakože to být nemuselo, že tady je tolik dětí a teď hospodář je pryč.

J. A.: Že byl ten tvrdý postup.

B. F.: To bylo na pováženou.

Jar. A.: To bylo myslím do deseti hektarů takový lepší, pak do patnácti a potom do dvaceti.

J. A.: Během toho, já jsem měl i ve vojenské knížce, syn samostatně hospodařícího rolníka 9,5 hektaru. To šlo životem.

B. F.: Ano to je pravda.

J. A.: Posudek toho času třeba, kdo dostal špatný, jako od nás tady Němec tehdy, tak on byl 4,5 roku na vojně. Vždycky se zeptali na obci, jestli ho chtějí zpátky, a když řekli ne, tak ...

A. F.: A u Vás obec řekla ano? Že Vás chce zpátky?

J. A.: Ano. Normálně jsem sloužil ty dva roky, jak byly povinné, takže jsem s tímhle problémy neměl.

A. F.: A když jste v padesátém šestém předával ty pozemky, tak Vám řekli, mohl byste předat pozemky, nebo Vám to nařídili?

J. A.: Ono nic jiného nezbývalo. Bratra jsem neměl, který by na tom mohl dál pokračovat a ten tlak na tu socializaci, jít do družstva se stával neúnosný potom i pro ty menší zemědělce. To už se nedalo uhnout.

Jar. A.: A kdo nechtěl tak dostal pole až támhle někde v Nížkoboldě.

J. A.: Zajedno dávali špatné pozemky, špatné kvality a čím dál vyšší dodávky.

A. F.: Takže to bylo lepší.

J. A.: Lepší, protože já když jsem se vrátil z vojny, tak už tam byli skoro všichni, až na nějaké výjimky. Ale prostě to se nedalo uhnout.

A. F.: *Takže takové nenápadné vydírání.* [mluví více účastníků v jeden čas]

J. A.: *No nenápadné, ono bylo takových okolností. Ztrpčování života se dá říct. Prostě splnila se dodávka... to nenahráváš.*

A. F.: *Nahrávám (smích).*

Jar. A.: *Byly takové dodávky, že už nezbylo doma nic.*

B. F.: *A když jsi nedal dodávku tak pokutu. Ona kolikrát nebyla koruna, nebylo za co koupit chleba.*

Jar. A.: *Vždyť za to nebylo nic.*

A. F.: *Mluví nás tady moc! (smích)*

J. A.: Nebylo kam uhnout. Když se splnily veškeré dodávky, tak musel dát tady předseda místního národního výboru potvrzení, že je splněno. Pak se muselo jít na okres a ten zemědělský tajemník teprve dal povolení k zabití vepře. A i tam schválně týrali ty zemědělce, tak že ten plnomocník měl kancelář, zvláštní chaloupku, a měl tam čekárnu jenom pro jednoho. A ty ostatní protože povolovací řízení bylo jenom jednou v týdnu a lidé z celého okresu tam stáli na mrazu, a jen jeden mohl do té vytopené kanceláře a ostatní tam celý den mrzli (*smích*). Jo to bylo znesnadňování a stavění umělých překážek do cesty, aby ti lidé šli do družstva.

A. F.: Takže Vy jste vlastně ty pozemky předal s pocitem...

J. A.: Že není vyhnutí.

A. F.: Že není jiná možnost.

J. A.: Aby člověk mohl klidně sloužit vlasti (*smích*).

A. F.: A když jste potom přišel z té vojny do JZD, vy jste tam nechtěl.

J. A.: Ne, to nechtěl nikdo. Každý se snažil utéct, jenže ono už taky nebylo, kdo by ve družstvě dělal, za ty špatné peníze. Jak jsem říkal, že nás pustili na brigádu do lomu a ten čas sem přijeli k Bratršovským Američani, jako příbuzný, a když jsem dělal toho skupináře, tak jsem s nimi taky hovořil, a oni se mně ptali, co jsem provedl, že jsme museli být v lomu, protože v Americe, že dělají v lomu jenom trestanci (*smích*). Tak oni si mysleli, že jsme něco provedli. Protože tohle se jim nezdálo normální. Netrestaný člověk, že dělal v lomu (*smích*), a pořád jsme na tom byli daleko líp než v JZD. Jenže jsme museli zpátky.

A. F.: A když jste přišel do toho JZD a trochu se tam rozkoukal, jaké byste řekl, že tam byly vztahy mezi zaměstnanci?

J. A.: Ty vztahy mezi námi, protože jsme měli všichni postejnovo nic, tak byly výborné. To nás drželo, mezi námi obyčejnými zemědělci, tedy už družstevníky. Ono si nebylo co závidět. To nás také drželo, že to přežijeme. Takový ten srab se dá říct.

A. F.: Soudržnost.

J. A.: Soudržnost, no. To jsme spolu vycházeli velice dobře.

A. F.: A s těmi vyššími hodnostáři?

J. A.: Tak tam už docházelo k takovým různým střetům (*smích*), nepříjemným. Tam už ti lidé opravdu jenom přežívali. Platy, ta jednotka nevyšla, nebyly žádné doplátky. To nám ještě okres těch 10 korun na jednotku musel dosadit, necelou, abychom dostali 10 korun, takže třeba moje manželka měla tak kolem dvou set v penězích měsíčně. No a já jako skupinář jsem měl 40 jednotek pevný plat a ještě mi to lidé záviděli, dá se říct, dávali najevo (*smích*).

A. F.: A ti vyšší hodnostáři, to byli rodáci z Losenice nebo dosazení?

J. A.: Ze začátku rodáci, a protože se družstevnictví nemohlo pořádně rozjet, tak nám pak dali dosazeného předsedu, pana inženýra Mičku. A shodou okolností to byl dost rozumný člověk. Dříve byl dosazen v Novém Veselí, a tam to taky bylo špatné. Vycházeli jsme s ním, dá se říct, dobře. Podmínky se začaly pomalu lepší, nenápadně, ale přece (*smích*).

A. F.: Nenápadně.

J. A.: Ano, se to lepšilo trošku.

A. F.: To jsem se chtěla doptat právě z toho Vašeho vyprávění, a teď tady mám ještě pár dalších otázek.

J. A.: Ano.

A. F.: Jestli se Vaše rodina zajímala o politické dění, Váš otec o tom, co se děje ve světě, nejenom ve vesnici.

J. A.: Na hospodě se otec musel zajímat, protože slyšel názory lidí, a potom i já třeba na hospodě. Prostě to už jste vyslechli ty bolesti, když jsem byl 10 let vedoucím pohostinství, tak člověk slyšel různé, jak politické názory, a taky takové nepříjemné. Kolikrát se hádali lidi, co kdo řekl v hospodě a tak. To nebudeme ani rozebírat (*smích*).

B. F.: To máš pravdu.

J. A.: Člověk měl ve vesnici přehled na hospodě. Ať chtěl nebo ne, protože vyslechl ty názory těch hostů.

A. F.: Takže názory hostů byly negativní na situaci.

J. A.: Názory hostů byly většinou negativní (*smích*). Někteří nadávali skrytě, někteří veřejně, co se miň báli. Někteří se otevřeli jenom před určitými lidmi, kterým věřili.

A. F.: Byl strach.

J. A.: Strach. Rozpolcená společnost, co můžu tak říct z těch zkušeností.

A. F.: A nějaká ta pozemková reforma tady na vesnici se udála?

J. A.: Pozemková reforma. Družstvo si vybralo ty pozemky, které chtělo. Ona žádná pozemková reforma to vlastně nebyla, protože ti co nešli do družstva, tak jim dali, jak se říkalo, nejhorší kotáry. A bylo to vyřešené. Nic se nedokumentovalo celkem. Prostě tady máš tyhle pozemky a nevymýšlej si. Jinou volbu neměli, anebo jdi do družstva. To bylo jednoduché.

A. F.: A v tom komunistickém čase, když začínal ten režim, tak se projevovaly nedostatky zboží ve vesnici?

J. A.: Projevovaly, to já si pamatuju, že...

B. F.: Neměli jsme za co zboží kupovat (*smích*).

J. A.: ... co jsem já prožil osobně, tak po válce, dokud sem dodávala UNRRA zboží, to byla ta společnost pro pomoc Evropě zbídačené, tak do toho osmačtyřicátého roku, než udělaly puč komunisti, tak bylo zboží bez lístků. Jenže pak znovu zavedli lístky a ty byly, byl vázaný a volný trh, to zboží bylo dvakrát tak drahé bez lístků. A ty lístky se zrušily až v triapadesátém roce při měně.

B. F.: To už vím já taky.

J. A.: A když sem dodávala UNRRA po válce, čokolády, konzervy, všechno bylo volně. My jsme ještě ty peníze, které pak padly, tak čokoláda, ono to bylo za korunu, tvrdá čokoláda krásná. A rodiče nás nabádali, děti neutrácejte, vždyť je po válce, teď toho bude všeho dost, jenže opak byl pravdou. Pak přišla, znovu se vracela, taková bída do společnosti. Takže začaly lístky, které byly po válce dočasně zrušené. Jak jsme přešli do toho socialistického tábora, tak se to hrozně zhoršilo, co se týkalo potravin a zásobování.

A. F.: A bylo nějak vidno, že ve světě probíhá studená válka?

J. A.: Po válce vyhlásili dvouletku, ještě než nastoupil komunistický režim. A za ty dva roky se měla republika vrátit do normálních kolejí. Jenže jak přišel puč únorový, tak potom se to zhoršilo. Nastoupil znovu, jak říkám, volný a vázaný trh, na lístky, bez lístků. To si zase lidi nemohli koupit, protože na to neměli. A celkem se to dočasně zhoršilo a pak se vyhlásily za komunistů pětiletý plány, pětiletky. Čili ta dvouletka byl poslední takový...i to šlo k dobrému rychle. No a pak se to v tom socialistickém táboře zhoršilo. To lidé chápali negativně, jako krok zpátky.

A. F.: A jak reagovali Velkoloseňáci na nástup KSČ.

J. A.: Zase jak kteří. Někomu to vyhovovalo a někdo byl tvrdě poškozen. To byl ten, jak se tomu říkalo, třídní boj. A ten byl opravdu tvrdý. Kdo nic neměl, a když ho dali do funkce, tak se měl líp. Ale vesnice se pak rozdělila na ty, kteří s tím souhlasili, a kteří byli tvrdě proti. Jenže nemohli nic dělat, protože ten třídní boj byl nelítostný, tvrdý mezi lidmi. Vypadalo to jako snaha rozdělit společnost. Jak se říkalo, vždycky říkali jezuitskýho, rozděl a panuj (*smích*). Prostě vyhovovalo to, držet moc.

A. F.: Ale nedá se o Losenici říct, že by byla nějak izolovaná od informací ve světě nebo v Praze.

J. A.: Ne. Ono začínalo rádio, ze začátku i televize, a lidé získávali, no zajedno se vylepšila situace v zásobování a lidé si pomalu, když viděli, že to jinak nepůjde, tak se s tím smířili. Naše generace totiž, v tom životě jsme zažili vždycky velké zklamání z každého režimu. Když nastoupil ten socialismus, tak se slibovaly lepší zítřky, které se také těžko, pomalu plížily, hrozně pomalu to v životě ubíhalo, situace se hrozně pomalu zlepšovala, no a nakonec teď, když jsme si mysleli po téhle Sametové revoluci, tak ono se to zase nezlepšilo pro normální lidi (*smích*). Nevidíme nějaký velký pokrok pro normální lidi. [přerušeni rozhovoru]

A. F.: A ve vesnici nějaké projevy násilí režimu byly?

J. A.: Byly. Oni nechtěli první družstvo, říkali tomu otrubové družstvo, protože tam byli družstevníci, ti bezzemci a neměli pole. Aby získalo družstvo pole, tak sebralo všechna pole, co byla v nájmu. Ten kdo měl pole v nájmu, když na to nestačil vlastní silou, tak je prohlásili, že vykořisťují a sebrali prvně nájmy, no a potom udělali rozhodující tlak na ty velké zemědělce. Buď vystěhovat, anebo jít do JZD, anebo splnit dodávky, což nebylo možné. Protože ti velcí zemědělci, ti měli největší dodávky, a už

neměli třeba ani co doma pro sebe, jak se říká, co do huby. Všechno dali, aby je nezavřeli a stejně to nebylo nic platné, protože příští rok dostali vyšší dodávky. Čili to bylo jednoznačné, že buďto do družstva půjdou, nebo je vystěhují, což se stávalo na okrese. A ta hrozba byla i tady ve Velké Losenici. Co jim zbývalo, prvně šli ti velcí a za nimi šli takový jako já, že jsem se dostal do situace, kdy vojna, odklad nedali, řekli, máš možnost to dat do JZD a můžeš klidně sloužit vlasti. Takže to bylo jasný, prostě buď, anebo. Nech se vystěhovat. Třeba tady byl případ násilí u Plevů, že když nepůjdou do JZD, tak tam dali národního správce, dělníka. Jenže on si myslel, že Plevovi budou dělat a on bude poroučet. Jenže Pleva řekl: tak si to přeber a my půjdeme pryč. A on řekl, tak to já teda dělat nebudu. Tak z toho sešlo. A to byl takový první pokus toho násilí, udělat správu. Ti lidé pořád věřili, že to skončí, a ono to nekončilo ten nátlak. Na to jít do družstva, na tu socializaci zemědělství. Takže když poznali, že to jde od ničeho k ničemu. Že buďto jít do družstva a podrobit se, takovému diktátu a šikaně. To byla hrozná šikana. Donekonečna zvyšovat dodávky a ještě chodili na ty kontroly, jestli nezatajili nějaký litr mléka, nebo jestli doma nevyrobí máslo.

A. F.: A víte, jak to tenkrát bylo u Fišarů v tom padesátém šestém?

J. A.: U Fišarů? No oni vzali tyhle velký a dali jim nůž na krk, protože viděli, že už to nemůžou dál plnit, ty jejich dodávky. Tak je sezvali a dokonce, sice nevím, jestli byly ty dveře zavřené, jak říkali, dokud nepodepíšeš tak tě nepustíme (*smích*). První násilí bylo rozhodně kruté, protože vím, že největší sedlák tady říkal: dokud já budu živý, tak tady družstvo nebude. A nakonec ten boj prohrál taky. Musel tam jít, protože už nebylo vyhnutí zkrátka. Byly dvě možnosti: vystěhovat, anebo do družstva.

A. F.: A když pan Josef Fišar, můj praděda, byl na půl roku zavřený a dostal peněžní pokutu, musel jít na Bory, ale proč nebyl vystěhovaný?

J. A.: Proč ho nevystěhovali? Protože vystěhování záleželo také na tom, jak se k tomu postavila Strana ten čas. A tady se náhodou nenašel, mezi straníkama člověk, který by to přiklepl, vystěhování. To oni o tom taky uvažovali, ale ještě zkoušeli takovou tu poslední možnost. To zavírali i ženy tady po vesnici.

B. F.: Tetku Niklovou zavřeli také na šest neděl.

J. A.: To byla ta nejtvrďší doba, kdy zkoušeli všechny způsoby nátlaku, který bude účinný. Na někoho platila pokuta, přimysleli si, zkoušeli ty nátlaky různé. A to vystěhování neproběhlo tady v Losenici, což byl zázrak tady pro okolí. Tyhle postihy

byly také dost kruté. Ono jít pro takovou hloupost, se dá říct, dneska bychom se na to dívali jako na hloupost. Jít pro trochu nějakého obilí, které stejně neměl, neměl to dát z čeho na dodávku, a dát pokutu. To byl ten teror jednoznačně. A ještě teda řeknu, když jsem byl v té škole v Polné, tak my jsme jako svazáci museli jezdit dělat po okolních družstvech kolem Polné kulturní akce. A my jsme byli tenkrát mladí, ale když jsem viděl ty udřené fotří, jak je tam přesvědčovali násilím. A my jsme jim tam k tomu ještě zpívali budovatelské písničky (*smích*). Tak i pro nás to bylo blbý. Tenkrát nejít do Svazu tak se nedostal ani na tu zemědělskou mizernou školu. I na ty děti byl nátlak do Pionýra, do Svazu, to byl Svaz české mládeže tenkrát. My jsme ještě jezdili na ty schůze náborové do JZD, a dělali kulturní vložky (*smích*). To je takový zážitek ze života. Těch lidí nám bylo opravdu líto. Jen ten pohled na ty odřené lidi, udřené. A že jsme byli mladí a plní života, taky jsme chtěli být na úrovni tenkrát. Kdo je dělník, ti měli proti nám platy a my jsme byli jen takoví podřadní. Ono z té doby také pochází spousta svobodných chlapů. Který nebyl šikovný, tak se neoženil, protože ho žádná nechtěla. A my už jsme pak s Josefem, s kamarádem, když jsme chodili k tancovačkám, tak když některou, tak jsme prověřovali ženské tým, že jsme jim říkali, že jsme kolchozníci a měli jsme pokoj (*smích*). Už s námi žádná ani tancovat nechtěla (*smích*). Vždyť tady co jich v Losenici zůstalo svobodných, v Malé Losenici a ve všech vesnicích. To je pozůstatek té doby. Jak zjistila, že je kolchozník, tak jak se říká lidově, utřel hubu (*smích*).

A. F.: A když lidé splnili dodávku, existovalo tady něco jako sousedská výpomoc? Že jednomu přebývalo?

J. A.: Existovala. Třeba moji rodiče, a já se nechci chlubit, ale i my jsme byli dobří hospodáři. Hrozily nedodávky při větším hospodářství, a teď aby splnili dodávky tak jsme jim dali vykrmené prase, těm býčka, aby splnili dodávku, dokonce i jalovici. My jsme to tenkrát mohli prodat na volný trh, když se splnila dodávka, protože my jsme už měli jako střední zemědělci menší dodávky, než velcí zemědělci. Tak jsme je podporovali, aby splnili. Zajedno z toho titulu, že to byla přízeň, a aby se jim pomohlo. Pomáhali si lidi, ale nebylo to nic platné. I když splnil jeden rok, druhý rok mu dali vyšší, vyšší, vyšší. Takže nebylo uhnutí, nebylo kam.

A. F.: A v roce padesát tři tady proběhla měnová reforma v celé republice. Jak to padlo na Vaši rodinu?

J. A.: Ano. Jak to padlo? To bylo jednoduché. Večer tvrdil, ještě sem přišel, tenkrát dělal nějakého tajemníka, Růžička z Nových Dvorů, řídící, veřejnou schůzi svolali a přesvědčovali lidi, že to jsou výmysly kapitalistů, aby poškodili naše zřízení, že je naše měna pevná, a ráno vyhlásili, že máme z každé stokoruny dvě koruny 1:50 (*smích*). A bylo to. Ta měna byl tak pevná. A ještě to navíc potvrdil prezident, tenkrát Zápotocký, večer měl v rádiu projev, taky to samé, to už byli navedení, že naše měna je pevná, ať se lidi nebojí. Prezident se snížil k tomu, že přesvědčoval lidi, že naše měna je pevná a ať se ničeho nebojí. To je jeden osobní zážitek, který si dost dobře pamatuji, protože jsme měli jen takový provozní ten, o moc jsme nepřišli, ale bylo to pro každého tvrdé. A s tím jsem se, s pozůstatkem, sešel i v Plzni, když jsem byl ve vojenské službě, oklikou. Protože tam se Škodováci vzbouřili a zasahovala tam armáda. A od té doby oni pak, po té měnové reformě v šest a padesátém, vojáky nenáviděli. Ta nenávist civilů vůči armádě zůstala, protože tam armáda proti nim zasáhla, proti těm dělníkům, a my jsme to oklikou slízli za ně. Tam se nedalo jít k zábavě, tam se to pralo, a to byly rvačky s civilama hrozné. A my jsme měli výhodu, že jsme měli ještě ty opasky a my jsme dělali mezi nimi... ti padali jak mouchy, civilí (*smích*). My jsme každou bitku vyhráli, ale já už jsem pak nikam nechodil radši, protože jednou... nenatáčíš...

A. F.: Natáčím.

J. A.: No jo, tak to já musím být ticho (*smích*). [přerušeni rozhovoru]

A. F.: A ten rok šedesát osm, když přijela Rudá [správně sovětská] armáda, pamatujete si ho?

J. A.: Jakkak by ne, to už jsem jezdil s autem a jezdil jsem mezi nimi (*smích*). Jenže my jsme na ně dělali dlouhý nos, a ten jeden Rusák už na mně natahoval samopal. Ten druhý mu ho přimáčkl, a tak jsme toho nechali. A druhý den po okupaci jsme jeli do Brna. Nad Brnem kontrolovali Rusáci všechna auta, co jela do Brna a z Brna, zastavili si koho chtěli a nepustili ho tam. My jsme si koupili československou vlaječku, ten trojúhelník, ještě ji mám schovanou ze šedesátého osmého roku. A Rusák, že je to kontrarevoluce, a že ji musím sundat, nebo že dál nepojedu. Já jsem ji nechtěl sundat, ale Honda Pátků říkal: tak to sundej, nebud' blbej, nebo nás dál nepustí. Tak jsem se ponížil k tomu, že jsem tu vlajku skutečně sundal, abychom mohli pokračovat do Brna. Nad Brnem, tam jak je teď nemocnice, tam měli stany a kontrolovali, řídili, prostě hledali kontrarevoluci. A jak jsem říkal v úvodu, to bylo úplně jiné přivítání než

v pětáctýřicátém. To ještě lidé nevěděli, co vítáme, teď už to věděli (*smích*). To by bylo zhruba tak k tomu šedesátému osmému. A pak ještě v noci letadla, ty „anduly“. Věděli jsme, že se něco činí, ale normálně jsem šel do práce. V lihovaru bylo mechanizační středisko, tam jsem parkoval auto. A předseda JZD Mička byl v okně, měl rádio puštěné na plný heft, naplno, že nás obsadila Rudá armáda. A teď hlásili, kde se pohybují, a že obkličují rozhlas a takové ty zprávy, pak teprve jsme kloudně věděli, co se děje. A ještě jeden zážitek mám, ten den jsme nejeli, až druhý den jsme jeli do Brna, a tak jsem šel domů kolem poledne a manželka říká: lidi nakupují jako divocí, jdi taky něco koupit. Tak jsem šel do prodejny a tam stála už jen poslední flaška octa. Povídám: tak tohle nepotřebuji (*smích*). To je taky takový zážitek, že za půl dne byla prodejna vymetená (*smích*).

A. F.: A ke konci 80. let bylo cítit, že už režim končí?

J. A.: Já bych řekl, že nebylo. Ale už se to stávalo pro lidi snesitelnější a my jsme říkali: tak teď, když už to začíná být pro lidi trochu k světu, tak se to zhrouť (*smích*). A čekali jsme od té Sametové revoluce daleko lepší průběh. Nemají ty výsledky kloudné dneska (*smích*).

A. F.: A bylo poznat, že ten režim už je ekonomicky vyčerpán?

J. A.: To bylo poznat. A taky už poznali, že tou tvrdou cestou, tím stalinským komunismem nikam nedojdou. Tak se ten život stával takový snesitelnější. Zajedno i pro ty zemědělce, už byly vyšší platy, někde některá družstva už dokonce v živočišné výrobě měla vyšší platy než některé dělnice. Do družstva šly třeba i manželky eSeNBáků, do kravína kvůli platu. To se napřed nemohlo stát (*smích*). Tak podle toho bylo vidět, že s tou tvrdostí nikam nedojdou. To už bylo úplně něco jiného, než ten komunismus v první fázi. Ten stalinský, tvrdý, nelítostný třídní boj.

A. F.: A nepozorovali tady lidé, že by náš MNV měl nějaké extra vztahy s ONV ve Žďáře?

J. A.: Ty vztahy byly vidět třeba na tom, že tenkrát byl předsedou ONV nějaký pan Liml, nebo tenkrát se říkalo soudruh. A on si vzal za úkol, že tady naše družstvo pozvedne. Tak nad námi převzal patronát a samozřejmě ten patronát nesl i větší podporu finanční, tak družstvo šlo rychleji dopředu. Sloučilo se pak s Novýma Dvorama a Pořežínem prvně, a pak ještě zase za nějaký rok potom s Malou Losenicí. Takže jsme byli ten čas největší družstvo na okrese, a tak už z toho titulu jsme měli

větší pozornost a jezdili sem delegace i zahraniční. Dokonce tu byla ruská delegace, čínská, maďarská, s Maďary jsme měli družbu.

A. F.: A ten pan Liml byl tady z Losenice?

J. A.: Ne, to byl Žďárák. Ale měl tady patronát a samozřejmě jako předseda ONV chtěl ukázat na kraji výsledky. A ty byly teda, to poznal každý družstevník.

A. F.: A tady Loseňáci byli vlastenci spíš ve vztahu k vesnici nebo k celému státu?

J. A.: Ono tady byli vlastenci, ale celkem podlehli té propagandě, že dávali přednost tomu třídnímu boji, jak říkám. Pořád chtěli prosazovat, že největší moc má dělnická třída, a to se projevovalo i při rozdělování funkcí nebo zaměstnání. Ten dělník byl preferovaný na získání lepší práce, obzvláště straníci. Když nějakou zodpovědnou funkci, tak to musel být straník nebo být loajální k té společnosti, jak říkal Tarasník, všichni jsme jim museli tlačit káru, ať jsme chtěli nebo ne (*smích*).

A. F.: Moje poslední otázka. Kdybyste měl říci, jaké mělo JZD výhody.

J. A.: Výhody to mělo ty, že lidé po té nehorázné ... prostě kam je zahnali, do té bídy, tak ono to pro ně bylo vlastně vysvobození, nic víc. Začali žít konečně jako lidi, protože kdo neměl velké hospodářství, tak to nepochopil. Ti zemědělci velcí byli zahnaní do kouta, a neměli kam uhnout. A oni říkají, že i psa když zažene do kouta, že může být sebehodnější, a pak začne taky kousat, ohánět se. A tohle bylo něco podobného. Oni už neměli kam uhnout, takže pro ně nakonec to družstvo bylo vysvobození, nic víc. Dělat museli kolikrát víc než na svém, ve družstvě, takže kdo mohl, ten utekl. Já jsem nikdy nesložil tolik fůr sena a já nevím čeho všeho, jako ve družstvu, protože doma jsem odvezl deset fůrek a bylo sklizeno. A ve družstvu to byly stovky a bylo nás na to pár těch blbců, kteří neměli kam utéct (*smích*).

A. F.: A taky jsem slyšela, že si ti družstevníci moc chválili výlety.

J. A.: Jo. To byla jediná výhoda, že byl ten kulturní fond. Ale zase byla další výhoda, že ani nemuseli mít lidé dalekohled, a z dálky jak lezli z autobusu, říkali: podívejte odřený jezedeáci (*smích*). Ty poznali na dva kilometry. Protože jeden kulhal na tu stranu, druhý na tu (*smích*), to byl pohled pro bohy. Odřený družstevníci. Práce zanechává svoje stopy na člověku.

B. F.: To je pravda.

J. A.: Opravdu ty zájezdy, to se nemohl splést nikdo. Ti lidé byli k poznání odření, opálení, od větru ošlehaní. To se zastavilo někde pod hradem a už říkali: áá jezeďáci (*smích*).

B. F.: My jsme mohli jezdit jenom do toho Sovětského svazu. Tam jsme přijeli a pro ně jsme byli někdo. Protože jsme přijeli tady z Československa. A Československo, že je blíž Německu, tak my jsme byli někdo. Ale do Prahy do Národního divadla, když jsme přijeli, tak to od nás všichni odsedali.

J. A.: Určité výhody to taky mělo. Protože kdypak se zemědělec podíval do světa, když měl doma hospodářství. Nemohl se od něj odtrhnout na pár dní. Takže zážitky většinou měli chlapi z vojny na celý život, protože to bylo jediný, kdy se v životě dostali někam dál. A pak tomu taky nepřáli, protože říkali ve družstvě: jak se chlap dostane dál, než na dohled věžních hodin, tak už se vám nevrátí (*smích*). Nechtěli ani pouštět do světa.

A. F.: Tak to je všechno, já Vám děkuji za Váš rozhovor.

J. A.: Není zač.

Písemný dodatek:

A. F.: Ohledně situace navrácení majetku, jaký byl Váš postoj?

J. A.: Nakonec zůstal celý náš majetek v užívání JZD. Hospodaření připadalo v úvahu pouze jako skupinové s ostatními vybranými občany Losenice. Soukromě každý sám za sebe, to už ne. O tom jsme se bavili, že bychom si založili menší družstvo, ale k tomu nedošlo.

A. F.: Myslíte si, že dobytek u Fišarů byl skutečně tak zanedbán v těch 50. letech?

J. A.: Myslím, že to bylo zkonstruované. Neslyšel jsem žádné ohlasy po vesnici na špatný stav dobytka u Fišarů. A to by se tady mezi lidmi vědělo.

Příloha č. 8: Písemný záznam rozhovoru: Bureš Josef

Rozhovor s panem Burešem (J. B.) proběhl 6. února 2017 ve Velké Losenici v domě rodiny Fišarovi.

J. B.: Jmenuji se Josef Bureš, je mi 77 let a do vesnice Velká Losenice jsem přišel 3. prosince 1960. Profesí jsem agronom, absolvent Střední zemědělské technické školy v Bystřici nad Perštýnem. Stal jsem se členem JZD Velká Losenice, a vykonával jsem funkci agronoma a tuto funkci jsem vykonával do poloviny července 1961. Tehdy se vrátil zpět do funkce agronoma pan Sobotka, který byl na jeden rok ve škole. Já jsem přešel do Pořežína dělat vedoucího farmy. Přišel jsem do JZD Velká Losenice již v době, kdy bylo JZD založeno. Bylo to jedno z největších zemědělských celků na okrese Žďár nad Sázavou s výměrou asi 1500 hektarů. Již v té době se sloučilo s třemi JZD, a to bylo JZD Nové Dvory a Pořežín, Velká Losenice. Z vyprávění domácích členů jsem se dozvěděl, že vstup majitelů zemědělských pozemků a vnos zvířat do JZD nebyl jednotný a probíhal od roku 1954 až 1959. Nejprve vstoupili do JZD takzvaní drobnochovatelé, kozičkáři a ti, kteří měli problémy s obděláváním pozemků a plněním dodávek, pěstování předepsaných plodin, mák, len, dodávky vejce, sádlo, mléko, maso. Ostatní se bránili asi jako všude. Vzpomínám, že než byly postaveny nové kravíny, sklady, garáže, kolny, tak živočišná výroba byla zachována u některých členů doma. Já, že jsem byl mladý a svobodný, tak bylo semnou manipulováno z jedné vsi do druhé, pro výkon různých funkcí jako: agronom, vedoucí rostlinné výroby, vedoucí živočišné výroby, vedoucí střediska. Takto jsem strávil v tomto zemědělském podniku jednatřicet let. Jelikož se mi ve vesnici Velká Losenice líbilo a líbí, mám i manželku z Velké Losenice, postavili jsme si rodinný domek, vychovali dvě děti a nyní si užívám spokojený odpočinek.

A. F.: Ještě bych ráda věděla, z jaké rodiny pocházíte?

J. B.: Pocházím ze zemědělské rodiny, měli jsme asi 17 hektarů zemědělské půdy. Jenomže bylo to prostředí velice rozdílné oproti Velké Losenici, a to terénem, protože se jednalo o povodí Svatky a tam stráně, kopce zůstávaly a zůstávají tak, jak byly.

A. F.: A vy jste vlastně byl členem KSČ?

J. B.: Já jsem byl členem KSČ a můj takový velký důvod, nebo jak bych to nazval, bylo, že od roku 1962 jsem myslivcem a chtěl jsem docílit kulové zbraně. Tak jsem tu

příhlášku podepsal a stal jsem se členem KSČ. Nemám s tím problémy a mohu říct, že ani v dnešní době nikdo mi to nepřipomíná, a já žiju spokojeně normálně dál.

A. F.: V Losenici jste tedy od roku 1960, a zaznamenal jste nějaké projevy režimu na vesnici?

J. B.: Projevy režimu bývaly v hospodě většinou, že tam někteří chlapi se vyjádřili, anebo v nějakém ústraní. Ale na veřejnosti, bylo jich málo, kteří by s tím šli na trh.

A. F.: Takže dá se říct, že jenom mezi sebou, mezi kamarády, protestovali.

J. B.: Já nemohu říct, že bych někoho znal, který by někde na někoho něco, aby jak se říkalo, udával. Nemůžu se k tomu nějak blíže vyjádřit.

A. F.: Já jsem objevila v archivu, že všichni ti hodnostáři nebo funkcionáři tady, tak jenom předseda MNV, pan Sedláček, tak ten byl Loseňák, jinak všichni byli přespolní.

J. B.: To je pravdou, že vystřídal se tady na pozici předsedů MNV několik osob, ať už to byli z Nížkova, z Malé Losenice, z Nových Dvorů. Bylo tomu tak. Nemohu k tomu dál něco říct.

A. F.: A kdybyste měl popsat situaci v JZD, když jste tam nastoupil? Jak Vám to přišlo?

J. B.: Já jsem nastoupil sem mezi kolektiv vedoucích, kteří měli více jak 50 let, ale nemohu říct, že by se ke mně chovali jako k mladému a nezkušenému, protože jsem vždycky našel formu přátelskou a vždy záleželo na domluvě mezi sebou.

A. F.: Takže když to shrnu, tak vlastně v JZD i ve vesnici všechno probíhalo v přátelském duchu.

J. B.: Pokud se týkalo mě, tak ano.

A. F.: Dobře. A to vystavování kádrových posudků tady probíhalo na škole?

J. B.: Nevím, jak bych se k tomu lépe vyjádřil, ale vím, že byly kádrové posudky, respektive kádrování už probíhalo na škole, kdy vycházeli absolventi z devátých tříd. Byli usměrňováni na pozice, které se hodily tehdy těm stranickým funkcionářům. A mám dojem, že se nacházeli i cestičky jiné, kudy bylo možno proniknout do míst, která se těm dotyčným hodila.

A. F.: A vy jste měl nějakou určitou funkci tady na vesnici nebo jste byl jenom zaměstnancem JZD?

J. B.: Byl jsem členem zastupitelstva, nebo respektive tehdy zastupitelstvo nebylo, ale bylo Plénium obce. Jak jsem řekl, od roku 1962 jsem se stal myslivcem, tak od roku 1978 jsem dělal i předsedu mysliveckého spolku ve vesnici, až do roku 1991 a potom jsem zůstal ve spolku Nové Dvory, a to jsem dělal předsedu až do roku 2013.

A. F.: A když jste byl teda v tom Obecním plénu, pozoroval jste, že by MNV měl nějaké speciální vztahy s ONV?

J. B.: Tak to nemůžu říct nic konkrétního, ale určitě vztahy musely být, protože jinak asi to hospodaření v dnešní době nejde. Nebo v minulé době, to bylo takřka stejné. Protože okres, vesnice, a pak byl kraj a nejvyšší bylo hlavní vedení Praha.

A. F.: Mně se jedná o to, že bych chtěla jako hlavní kapitolu té práce udělat soudní řízení s Josefem Fišarem. A zdálo se mi, že tam byly nějaké speciální vztahy, že mu tam někdo pomohl.

J. B.: Jak jsem už jednou řekl. Já jsem sem přišel v roce 1960 v prosinci a nikdy jsem se nezajímal o některé další problémy u jednotlivých členů, tak nemohu k tomu nic bližšího říct. Ani jsem pana Fišara, toho staršího, neznal.

A. F.: A neslyšel jste v té době, proč normálně JZD vyvlastňovalo pozemky, ale tady se to udělalo v takovém přátelštějším duchu, že JZD bylo výhradní uživatel pozemků, ale majitelé zůstali stejní?

J. B.: K tomuhle já nemůžu říct nic konkrétního, protože jsem nic nezažil, ale z vyprávění vím, že bývaly zabavovány stroje, traktory, a to bylo hlavně z těch dobrých zemědělců, kteří těch problémů na tu dobu neměli tolik. A tyto stroje byly předisponovány do jiných vesnic, jiných zemědělských družstev k dalšímu užívání.

A. F.: A kdybyste měl tedy říct svůj názor, proč nikdo nebyl vystěhovaný z Velké Losenice? Co si o tom myslíte?

J. B.: K tomuhle těžko já mám co říct, protože já jsem to nezažil. Jak jsem už tady naznačil, problémy jsem tady neměl ve vesnici Velká Losenice, a takže blíže se k tomu nemůžu nijak vyjádřit. Ale problémy asi někde byly a můj dojem je ten, že záleželo na přátelských vztazích mezi zemědělcem a vedením na MNV.

A. F.: A vy jste mi ještě říkal, že jste psal nějaké posudky? Že Vám řekli, že byste je měl psát a vy jste to napsal tak, aby bylo všechno v pořádku.

J. B.: Musím říct jedno k tomuhle, že nebyl jsem ani nikdy vyzván k něčemu, abych něco na někoho nahlásil, a mám dojem snad, že i nikdo na mě nenahlašoval. Proto nemám dneska, v dnešní době, žádné problémy s... nebo problémové vztahy mezi občany ve vesnici.

A. F.: Tak já si myslím, že by to stačilo, dnes je 6. února 2017 a já Vám děkuji za rozhovor.

J. B.: Prosím.

Příloha č. 9: Písemný záznam rozhovoru: Fišarová Berta

Rozhovor s narátorkou paní Bertou Fišarovou (B. F.) byl natáčen 7. listopadu 2015 tazatelem Alenou Fišarovou v bytě dotazované ve Velké Losenicí za účelem účasti v soutěži Příběhy 20. století. Písemný záznam byl poté doplněn o další otázky.

B. F.: Jmenuji se Berta Fišarová, rozená Plevová z Velké Losenice číslo popisné 21. Narodila jsem se 7. září 1941 ve Velké Losenicí do rodiny Josefa a Pavlíný Plevových. Byla druhá světová válka, ale protože jsme měli doma dost velké hospodářství, měli jsme asi 35 hektarů, tak jsme neměli o potraviny tak nějak velkou nouzi. Tatínek do války nemusel, protože musel hospodářství řídit, ty velké sedláky nechávali doma, museli zabezpečovat potraviny. A tak přese všechny problémy hospodářství řídil. Já si z války pamatuji, že jsme museli zatemňovat okna, to jsem byla tak maličká a to jsem se vždycky bála potmě. A přišlo nařízení, že nikdo nesmí svítit, nikde ani svíčka, že budou nálety a toho se všichni báli. Na vesnici žádné kryty nebyly, a i kdyby byly, tak žádný hospodář by nenechal napospas dobytek a hlavně koně ve chlévě. A pak už si pamatuji až konec války, kdy mi byly čtyři roky, když byl vyhlášen mír, konec války. Pamatuji si, že jsme měli pak plný dvůr koní a ruských vojáků, kteří přijeli na povozkách, na takových železných povozkách těžkých. Jinak všechno o válce vím jen z vyprávění. Pamatuju si jen, že mi pak mamka to potvrdila, že jsem běhala po dvoře a vojáci mně posazovali na ty koně (*smích*). Jejich velitel požadoval na našich teplou vodu, že se chtějí umýt a oholit. Maminka sháněla velké hrnce a ve všech ohřívala vodu. A to také vím, že chtěli velikou mísu a k údivu mamky do ní pak nasypali z pytlů žlutý nečištěný cukr. Pamatuji si to proto, že mi ten cukr moc chutnal. Vojáci se u nás zdrželi ale dva nebo tři dny, a pak odjeli dál na východ. Už jeli domů. A bylo jisto, že je konec válčení. A tak byli všichni ve vsi pro oslavu. Jenže byla práce na poli a pak přišli žně, a tak se spojily dožínky s velkou oslavou skončení války, ale až po žních. U Plevů na zahradě byl postaven velký parket, dožínkový průvod prošel vsí a všichni slavili konec války při tancovačce na tom parketu. Já jsem v roce 47 začala chodit do školy a v tom roku bylo veliké sucho a neúroda. Pak ale další rok 48 byl pro zemědělce také katastrofický, protože nastoupili komunisti a dělnická třída a to znamenalo pro větší hospodářství a hlavně pro hospodáře veliké problémy. Začalo přesvědčování pro zakládání družstev, a to znamenalo rozorát meze, svést dobytek, krávy i koně do velkých chlévů a hospodařit společně, jenže na to nechtěl nikdo přistoupit. Těm výhodám, co z toho měly plynout, jak bylo prezentováno, tak tomu nikdo nevěřil [*přerušeni záznamu*]. Protože se vraceli

domů vojáci, kteří prošli ruskou frontou, a tam už byly kolchozy založeny ještě dávno před válkou a viděli, jak to tam všecko vypadá. Ale přesto přese všechno tady bylo družstvo založeno v roce 1952 několika maloročníky. Jenže ti neměli půdu nebo málo, a neměli na čem hospodařit, a tak nátlak na velké sedláky s velkou výměrou polí pokračoval. Byly předepisovány nesplnitelné dodávky obilí a bramborů, mléka i masa. Při nesplnění dodávek hrozily velké pokuty, a také vězení. A do vězení šly i ženy. Moje teta, naše sousekka, která byla vdova, strýc zemřel mladý a ona hospodařila sama, byla zavřená na šest týdnů, že neplnila dodávky. A další hospodářství, kde nesplnili dodávky, a do vězení nemohl nastoupit hospodář, který byl nemocný, který měl tuberkulózu, tak do vězení nastoupila taky jeho žena. A v jiné vesnici vedle nás tam, kde byl velkostatek, přišel ke znárodnění. A když z toho nemohlo být družstvo, zabavili všechn majetek a byl z toho státní statek. A to si pamatuji, že my jako děti, už jsme chodili do páté šesté třídy, tak jsme na ten státní statek museli jezdit místo školy vybírat brambory. A nejlepší ze všeho bylo, když (*smích*) [*prerušeni záznamu*] (*smích*). Já si pamatuji, že my jako děti jsme tam jezdili rádi vybírat, protože nám tam dávali na svačinu svařené mléko. Svařili konve pětadvacítky konve mléka a přivezli tam třeba dvě bedny rohlíků a my jsme svačili to teplé mléko a rohlíky. A to nám hrozně chutnalo všem (*smích*). Tak to je můj zážitek ze státního statku. A pak jsem v roce 1955 vyšla ze školy s dobrým vysvědčením, ale nikam dál jsem se nedostala. Musela jsem pomáhat doma při hospodářství. Maminka byla to léto nemocná a musela do nemocnice a tak byla ráda, že jsem doma. Já ale nechtěla být doma a chtěla jsem být učitelkou a na rodiče jsem naléhala, ať mi najdou nějakou školu a do nějaké školy ať mě přihlásí, že se budu učit a že budu chtít učit i děti. Jenže k tomu bylo potřeba povolení od obce z národního výboru a to jsem nedostala, protože jsem byla dcerou kulaka. Vím, že jsem brečela a prosila, abych mohla třeba do zemědělské školy. Tak jsem měla babičku, která se sem na Vysočinu přivdala od Čáslavi, a protože to v Čáslavi znala a věděla, že tam je zemědělská škola, tak se tam rozjela a že mi to vyřídí. Došla za ředitelem, vzala moje vysvědčení z osmiletky, protože jsem měla vyznamenání, tak hned souhlasil, že ano, že mohu nastoupit tam v září do školy. Jenomže musel být souhlas z národního výboru a ten byl zamítavý. Ředitel se pak omlouval, že bez toho doporučení mě vzít nemůže, že by ho to stálo okamžitě vyházov. Děti vesnických kulaků má přísný zákaz brát do školy. A proto jsem zůstala doma a také proto, že z maminčiny nemoci se vyklubalo těhotenství a po patnácti letech po mně se narodila sestra Blanka. Bylo to už pak v roce 56 v květnu, když s ní maminka přijela z porodnice, a protože situace se vstupem do

družstva už byla tak vyhocená, že naši vstup do družstva už pak podepsali a s nimi všichni ve vesnici, ti velcí hospodáři. Od nás odvedli krávy ke společnému ustájení v rychtě v č. p. 2. K nám do prázdných chlévů po menších úpravách navezli prasata a maminka je musela krmit, že má doma dvouměsíční miminko, na to se nebral žádný ohled (*pláč*) [*přerušeni záznamu*]. Takže maličkou sestru jsem dostala ve svých patnácti letech na starost já. Do dneška se divím, že vyrostla bez následků (*smích*). Pak další rok se družstvo začalo pomalu rozjíždět. Já dostala na starost skupinu dvaceti ženských, pracovaly jsme na poli. Ráno skupinář přišel, řekl mi, co budeme dělat a kde, a já jsem všechny ženské po vesnici obešla a v sedm hodin jsem byl nástup do práce. Večer jsem každou zapsala zas do pracovní knížky, to jsme měly pracovní knížky, napsala hodiny, a to bylo, za osm hodin byla jedna jednotka a na jednotku ten rok bylo deset korun. A tak my jsme dělaly víc hodin, my jsme dělaly podle potřeby. Tak jsme si vydělaly tak jednu a čtvrt jednotky za ten den. A když mi pak bylo osmnáct let, tak oni pořád chodili nějakí agitátoři, ale tohle přišli agitátoři z Nového Veselí, kde byla založená strojní a traktorová stanice (STS), a že je potřeba ženy traktoristky. Bylo to nařízení, protože v Sovětském svazu se traktoristky osvědčily, a proto se vyučí i u nás. Já jsem byla hrozně nadšená, že ze mě bude traktoristka, a že se tam přihlásím (*smích*), jenže náš tatínek mě to zhatil: žádná traktoristka z tebe nebude, já nepustím děvče do takového podniku. A bylo to. Já jsem to obřečela, že zase nikam nemůžu, a z trucu jsem prohlásila, že se vdám a hodně daleko, třeba na Moravu a ještě raději až na Slovensko. A opravdu jsem se v devatenácti vdávala, ale bylo to zase v naší vesnici a přes dva baráky od nás, takže jsem se daleko nedostala (*smích*). Vdávala jsem s k Fišarům na č. p. 18. U Fišarů bylo také hospodářství na dvacet hektarů polí, a tak když jsem tam přišla, tak jsem se teprve dověděla všechno, jak to bylo u nich v těch padesátých až pětapadesátých letech, kdy byl pantáta Fišarů zavřený kvůli neplnění dodávek mléka. Ten byl prvně odvezen do Jihlavy k výslechu a k soudu, a pak po odsouzení dostal půl roku v Plzni na Borech, kde si soud odpykával. Jenže já, když jsem se sem dostala, tak už pantáta byl rok po smrti. Zemřel na selhání ledvin, v jihlavské nemocnici. Dával vinu vězení, celou zimu co tam byli, pracovali venku na stavbě za jakéhokoliv počasí a v jakýchkoliv podmínkách a on o tom nechtěl nikdy ani moc mluvit. Asi to měli všichni vězni zakázané. V roce 1961 se nám tady narodil u Fišarů první syn. Narodil se třetího února, takže než se šlo na jarní práce, tak jsem ho mohla dát na opatrování mojí babičce, které bylo už 79 roků, ale kluka vždycky opatrovala. Vzala ho do kočárku, nachystala jsem jim do láhve mléko, do druhé jsem jí dala čaj, babička se starala a přebalovala ho,

vozila ho v tom kočáře (*smích*), a já jsem dál mohla dělat skupinářku v rostlinné výrobě. Tenkrát ještě žádná mateřská v zemědělství nebyla. V roce 1963 se pak narodila dcera Helenka, a to už i v zemědělství byla pak mateřská, ale já nevím teď, jestli byla dva nebo čtyři měsíce. Ale myslím si, že jsem měla na Helenku už čtyři měsíce mateřskou, ale pak jsem od dvou dětí už nemohla na celý den odcházet a pracovat na poli, a tak za tu dobu tady postavili kravín. Ty krávy z toho prvního ustájení pak svedly do toho velkého kravína, a tam bylo místo a tak jsem se tam přihlásila a pak jsem tam nastoupila. [*přerušeni záznamu*] No tak to jsem tam nastoupila, a u nás v našem družstvu musel být předsedou jedině člen komunistické strany, protože na podmínky Vysočiny mělo naše družstvo dost hektarů. Měli jsme ale přes dva a půl tisíce hektarů, což je na vysočinské podmínky docela velký podnik. A tak k nám vždycky komunistická strana dosadila předsedu, který byl třeba úplně z konce okresu žďárského. Měly jsme štěstí, že se nám sem dostal předseda, který měl sám doma malé děti a teď viděl, když jsme tam byly v kravíně ženské, které mají malé doma děti, tak nám povolil dělat tak, abychom mohly ráno si ty děti vypravit do školky a do školy. Že jsme šly ráno brzo, a taky jsme mohly být na sedmou hodinu už doma, a děti si do té školy vypravit. No tak to, že se nám dost docela všem líbilo. To jsem chodila do toho kravína a pak přišel rok 1968, a to si pamatuji, jak jsme se všichni báli, co to bude, protože všichni čekali, že chlapi budou muset nastoupit, ti co jsou vojáci, že bude mobilizace, že chlapi nám všichni odejdou. Pak nakonec to všechno dobře dopadlo, jestli to ten Dubček zachránil, protože to podepsal, nevím, něco v Moskvě, což já už teda nevím, to už si ani nepamatuji, a nakonec teda z toho nebylo nic. Ale přišlo další, když teda my takhle můžeme tam dělat, jak nám to tak vyhovuje, tak že musíme uzavírat závazky. Tak jsme uzavírali závazky (*smích*) na plnění mléka a na zvýšení nadojeného mléka od každé krávy, a pak nakonec přišlo z okresu, ze zemědělské správy, že založit Brigádu socialistické práce. A teď nastal ten paradox, že nikdo to nechtěl vzít (*smích*). A tak prý: „vezmi to ty“, na mě, tak já dcera kulaka, která se nedostala nikam do školy, ani do zemědělské, jsem dělala vedoucí Brigády socialistické práce (*smích*) [*přerušeni nahrávky*]. Bylo nás tam, na kravíně dvanáct ženských. Šest a šest na každou směnu. Směna byla ranní a odpolední, tak jsme to všechny podepsaly, že jsme v Brigádě a náš vedoucí zootechnik s tím neměl starosti, on se bál, že mu to nikdo nepodepíše, protože na něj byl dělaný taky nátlak, že to musí být založené, a tak teď závazky, uzavírat závazky. Tak jsme uzavřely závazky, a ty jsme vždycky splnily, a když se nesplnily, tak se to udělalo tak, že byly splněné (*smích*), a teď byly dané body, co se musí dělat, že

musí být pracovní schůzky jednou do měsíce, dělat kroniku, to jsme všechno jako ženy splňovaly, tak jsme pak dostaly vždycky nějakou odměnu. Sice toho nebylo tolik, ale přece něco bylo. A my vlastně tady jsme docela byly zodpovědné ženské, že jsme se staraly o to docela poctivě, nic jsme nevynechávaly. A tohle jsme měly už jen tak k tomu jako zábavu. Už pak byly takové podmínky uvolněné. Po roce 1968 už to bylo v zemědělství lepší. A pak vlastně se mi narodil v roce 1969 druhý kluk Vítězslav, takže jsem měla tři děti, a to jsem už byla s ním doma půl roku a mohla sem být doma i rok. Takže jsem pak nastoupila znovu do kravína zpátky, ale až kluk byl, rok mu bylo, nebo rok a půl. A pak už jsem v tom kravíně vydržela, až jsem šla do důchodu. Šla jsem do důchodu v 54 letech, protože jsem měla tři děti, tak byl nástup do důchodu v čtyřiapadesáti. A to mně potkalo štěstí, protože v tom roce, když mi bylo 54, to byl rok 1995. To byl poslední rok, kdy nepřidávali k důchodu, takže já jsem ještě mohla jít do důchodu v 54 letech. A pak co šly ženské už po mně, tak už měly přidány dva měsíce, další rok čtyři měsíce a takhle. A tak já, že jsem, alespoň v životě měla štěstí, že jsem chytila ten důchod, kdy to bylo teda prvně zavedené. No a to je asi všechno. [přerušeni záznamu]. Tak ještě než jsem odešla do důchodu, probíhal převrat v roce 1989, jenže my jsme tady na hranici Čech a Moravy, takže jsme od Prahy dost daleko, a měli jsme zprávy jenom z rádia a z televize. Jenže komunistická vláda byla ještě u moci a zprávy byly cenzurované a tak, až když vláda padla, tak teprve jsme se dovídali, jak to všechno v Praze probíhalo. Jinak tady byly zprávy jen takové kusé. V roce 1990 začaly přicházet zprávy, že se zemědělská družstva rozpadnou, a že se bude soukromě hospodařit. A že si každý s čím do družstva vstupoval, může vzít zpátky. To znamenalo vzít si pole, dobytek, krávy, koně, prasata, nějaké ty stoje na obdělávání polí. O tom lidi tady tak diskutovali, jak to vlastně bude, vzít si zpátky všechno, co naši rodiče do toho družstva dali. Jenže v tom byl tady taky problém, protože se dvakrát stěhovala družstevní kancelář a tak se nějaké dokumenty nedohledaly. A teď se dohadovali, co tak kdo dal, kdo si co pamatoval (*smích*). U nás doma se také o tom mluvilo a rozhodovalo se, vzít si pole, hospodařit nebo to nechat ve družství, a u nás převládalo to, že by se mohlo hospodařit. Jenže člověk mění a pánbůh mění, jak se říká, a v roce 1991 náš hospodář, který by byl chtěl hospodařit, můj muž, dostal infarkt a zemřel a bylo po hospodaření. Tak jsem zůstala já sama s naším nejmladším synem, který by byl s námi asi hospodařil, ale byl mladý bez zkušeností, a tak z hospodářství sešlo (*povzdech*). A to byla taková doba, že se nevědělo, zůstane družstvo nebo se rozpadne, všude v okolí se družstva rozpadala, teď se nevědělo co. Byla taková velká nejistota. A tak když teda my

že hospodařit nebudeme, tak jsem dostala pověření od našeho vedení a ještě se mnou dva členové družstva, kteří také nechtěli hospodařit soukromě, a byli jsme pověřeni zjistit, kdo zůstane ve družstvě, a kdo si to bude brát do soukroma. To jsem měla ještě smutek, chodila sem v černém po vsi (*smích*) od baráku k baráku. Ale protože jsem to znala z toho, jak sem obcházela vždycky ty ženské ještě zamlada, tak nebyl problém. Každého jsem se ptala, měli jsme to rozdělené, pro nás tři. Rozdělili nám ves, na tři díly a tak každý jsme měli svoje baráky, a měla jsem papír a tam napsáno, hospodařit soukromě nebo ve družstvu. Každý se musel rozmyslet a podepsat mi to, že bude buď soukromě, nebo ve družstvu. Naše ves je dost velká, a z celé vsi akorát šest lidí se rozhodlo, že bude hospodařit soukromě a jinak všichni zůstávají ve družstvě. Tak nám to podepsali, že budou ve družstvě. No a ti co začali hospodařit, tak po pár letech to také vzdali, takže v naší vesnici teď nehopodaří soukromě nikdo, máme tady družstvo dál [přerušeni záznamu]. Pro naše rodiče to byl tenkrát docela tvrdý zásah. Celého hospodářství se vzdát a najednou z panímámy a z pantáty byli hodinový nádeníci. To bylo tvrdý. Pro moji generaci to je úplně nemyslitelné mít doma plné chlévy dobytka, prasat. To už si nechci ani představit.

Písemný dodatek:

A. F.: Ohledně soudního spisu tvého tchána, když sis ho přečetla, věříš, že tomu tak skutečně bylo? Že byla obvinění pravdivá?

B. F.: S tím mlékem ano, ale že by měli krávy ve špatném stavu, to se mi nezdá. Starali se o ně, jak mohli. Když jsem sem přišla v tom šedesátém roce, tak měli všechno v pořádku. A navíc to by se po vesnici vědělo, kdyby nějaký sedlák měl krávy v zuboženém stavu.

Příloha č. 10: Písemný záznam rozhovoru: Lancmanová Olga

A. F.: Dnes je 3. března 2017 nacházíme se v domě paní Olgy Lancmanové (O. L.) z Velké Losenice, která nám dnes poví svůj životní příběh. Prosím.

O. L.: Jmenuji se Olga Lancmanová, narodila jsem se v roce 1935 v Kozlově u Křižanova v rodině rolníka. Rodiče hospodařili na výměře přes 40 hektarů zemědělské půdy. Do školy jsem začala chodit v roce 1941. V té době byla německá okupace a probíhala druhá světová válka. Tato doba byla pro nás zlá, a proto po pěti letech války jsme vítali naše osvobození sovětskou armádou. Devítiletou základní školu jsem ukončila v roce 1950 a pokračovala jsem na Vyšší hospodářské škole ve Velkém Meziříčí. Po ukončení jsem pracovala v zemědělském družstvu, které bylo v roce 1950 v naší obci založeno tím, že byli vystěhovaní čtyři sedláci, a do obce na jejich usedlosti byli dosazeni kovozezemědělci z okolních obcí. Tito dělníci bez zkušeností s vedením zemědělských prací, neodborníci ve vedení těchto celků, družstvo záhy zkrachovalo a spadlo pod vedení státu, pod státní statky. Naše celá rodina na státním statku pracovala dál, ale rodiče byli také z rodného domu vystěhováni, ale v Kozlově zůstali. Pracovní síla sedlák-kulak. Kulaci dělejte! To jsme stále slyšeli. Vy, kteří po letech budete hledět zpět do těchto dnů, pochopíte pocity našich zemědělců, že stanoviska jejich dosavadní výchovy, zápasu o skývu chleba a udržení půdy s rodovou tradicí, krví otců nevolníků. Nemějte za zlé to pomalé rozhodování a nechuť pro věc socialismu. V této mojí vzpomínce chci na dobu před a při založení jednotného zemědělského družstva a pozdější dobu budování socialistického zemědělství vzpomínat na různé události, úspěchy a věci nepopulární. Jistě by bylo pěkné, kdybychom vzpomínali jen na vše krásné. Dojemná chvíle. Minulost vyčítá, budoucnost láká! Byla provedena hospodářsko-technická úprava pozemků, byl sveden boj o rozorávání mezí, kde se lámou stará pouta, rodinné tradice, zvyky a obyčeje, kontakt s minulostí. Ani jedna ruka se nezvedla, aby zadržela vývoj na cestě k socialistickému zemědělství. Budu pokračovat tím, že v roce 1958 jsem se odstěhovala do Velké Losenice. Začala jsem pracovat ve strojní a traktorové stanici (STS) v Nových Dvorech jako hospodářka-ekonomka. V roce 1960 byly STS zrušeny a všichni pracovníci i strojní vybavení bylo přeřazeno podle požadavků okolních družstev do JZD. Já jsem nastoupila na místo účetní v JZD Velká Losenice. Prošla jsem několika funkcemi: sekretářka předsedy nebo svazová pracovnice. Při práci až do roku 1990, která mě těšila, jsem se dožila důchodu. Nyní něco z minulých let vývoje JZD. Tomu všemu předcházelo těžké období zakládání

a prvních roků existence společného hospodaření. Tak JZD Nové Dvory vzniklo v průběhu roků 1950 až 1951 jako jedno z prvních na okrese Žďár nad Sázavou. Z počátku menšinové a postupným rozšiřováním v roce 1953 a 1956 až na většinové, s nejlepšími hospodářskými výsledky a způsoby hospodaření v okrese. JZD existovalo jako samostatný podnik do roku 1960, kdy došlo od 1. 1. k jeho sloučení s JZD Velká Losenice a Pořežín. Jediným jejím předsedou byl od ustavení až do sloučení pan Jan Fišar (z Nových Dvorů). JZD Pořežín bylo ustanoveno v prosinci 1956 z jedenácti členů a se 100 hektary zemědělské půdy. K dokončení socializace v obci došlo v únoru roku 1958. Prvním předsedou byl zvolen Lán Ludvík, kterého v roce 1957 vystřídal na dva roky Bohumil Švoma. Posledním předsedou v letech 1959 byl Jindřich Henzl až do sloučení v roce 1960. JZD Velká Losenice: přípravný výbor JZD byl založen na konci roku 1950. Družstvo mělo 30 členů, z nich pět zemědělců. Hlavní činností byly přiděly krmiv. Předseda byl pan Štefl, místopředseda Josef Ptáček, jednatel pan učitel Nováček. Ustavující schůzi mělo JZD v roce 1956 v Kulturním domě. Členská základna 49 členů, výměra 251 hektarů. Zvolení funkcionáři byli: předseda Mach Jan, číslo 33, místopředseda Rosecká Božena číslo 5. V roce 1957 byla odměna za práci na jednu pracovní jednotku 12 korun a naturálie 12,60. Většinového členství bylo dosaženo po náborové akci v roce 1958. Prvním předsedou JZD byl zvolen Mach Jan, číslo popisné 33, který byl v roce 1959 vystřídán Němcem Janem, číslo 30. Družstvo hospodaří již na 676 hektarech půdy. V únoru bylo zvoleno nové představenstvo družstva. Předsedou byl Jan Němec, číslo popisné 30, místo předseda zootechnik Tomáš Juránek číslo 62. Po vzájemné dohodě bylo provedeno sloučení JZD obcí Velká Losenice, Nové Dvory a Pořežín v jeden celek se sídlem ve Velké Losenici. Přípravné práce pro společné hospodaření JZD byly provedeny ještě v roce 1960, aby se již od 1. 1. 1961 na vytvořeném celku o výměře 1.335 hektarů hospodařilo. Vytvořením tohoto celku přineslo i řadu negativních jevů, jejichž podstatné řešení a zvyšování výroby bylo datováno rokem 1963, kdy byl do funkce předsedy zvolen Ing. Ladislav Mička a do funkce agronoma Josef Rosecký číslo 2. Zvyšování výroby a stabilizace dosažených výsledků probíhala i v dalších letech. Družstvo si vedlo dobře a úspěšně ve všech směrech. Byla provedena velká výstavba objektů, meliorace, rostlinná výroba i živočišná výroba a jiné. Když v roce 1971 odešel do důchodu Ing. Mička Ladislav, vede JZD jeden rok pan Kasal Jiří a od roku 1972 až do roku 1975 je funkcí předsedy JZD pověřen Havlík Josef z Vojnova Městce. JZD Malá Losenice bylo ustanoveno sice v roce 1957, ale společně začalo hospodařit od 1. 1. 1958 jako menšinové JZD. Během

tohoto roku již dochází k podstatnému rozšíření členské i půdní základny, které pokračuje v roce 1959 a 1960. Přesto nadále zůstává v obci část soukromých zemědělců, kteří odkládají členství v JZD až do roku 1971. V řízení JZD se postupně vystřídali Poul František v roce 1957, Kubát František 1958, Pohanka Josef 1959, Poul Jiří 1960 až 1965, Nedělka Eduard 1966 až 1967, Havlík Josef 1968 až 1972, opět Nedělka Eduard 1972 až 1974 do sloučení. Přes počáteční potíže patřilo toto JZD se svými hospodářskými výsledky k lepšímu průměru v okrese. JZD Vepřová ustanoveno v únoru 1956 z 15 zemědělských závodů se 171 hektary zemědělské půdy jako opět menšinové JZD. K podstatnému rozšíření družstva dochází v roce 1958 a v roce 1960 je prakticky socializace vesnice ukončena. Prvním předsedou byl zvolen Stejskal Tomáš v roce 1956 až 1957, dále Němec Karel 1958 – 1959, Doležal František 1960 – 1965, opět Stejskal Tomáš 1966 až 1969 pak byl Ing. Václav Janda 1970 až 1971, potom Poul Jiří 1972, Pokorný Konrád 1973, Ing. František Svoboda 1974. V roce 1975 sloučení s JZD Velká Losenice. Počáteční období je provázáno poměrně nízkou intenzitou výroby a k podstatnému zvyšování výroby dochází po roce 1970 zejména na úseku rostlinné výroby, kdy ve výrobě brambor se JZD Vepřová dostává do čela okresu a dalo i podnět k úspěchu pěstování brambor stávajícího hospodářského celku. JZD „Rovnost“ vzniklo sloučením třech dobře hospodařících JZD k 1. 1. 1975 a při této příležitosti dostalo i svůj název JZD „Rovnost“ Velká Losenice. Sloučila se JZD Velká Losenice, Malá Losenice a Vepřová. Z toho JZD Velká Losenice bylo již dříve sloučeno s JZD Nové Dvory a Pořežín. V čele družstva stojí od počátku roku 1976 Ing. František Francálek, předseda. Podoba takto ustaveného družstva nedoznala zásadních změn. Katastr tvoří hranice mezi Východočeským krajem na Českomoravské vysočině a krajem Vysočina se svými charakteristickými znaky včetně členitosti, slohovitosti i kamenitosti pozemků v nadmořské výšce 500 až 640 metrů. JZD obhospodařuje celkem 2.462 hektarů zemědělské z toho 2.048 hektarů orné půdy s následujícím zastoupení plodin. Obiloviny 51 %, píce 31,5 % a okopaniny 17,5 %. Chová 2.130 kusů skotu, 2.300 kusů prasat. Členská základna čítá 557 členů. Poctivá a obětavá práce všech družstevníků spolu s vedením, které bylo až na malé výjimky stabilizováno, se podílelo na dosažení velmi dobrých výsledků v rostlinné výrobě s důrazem na specializaci ve výrobě brambor. Taktéž v živočišné výrobě došlo k značnému nárůstu užitkovosti a dosažení velmi dobré úrovně reprodukčního procesu. Nemalý pokrok nastal ve vybavenosti družstva výkonnou zemědělskou technikou. Dnes družstvo vlastní celou řadu strojů, bez kterých není myslitelné zajištění sklizně. Nemálo se udělalo i na

úseku investiční výstavby, mimo jiné důležité stavby pro výrobu, nové objekty, sklady, teletník, garáže, seníky, bramborárna atd. Vyasfaltovala se všechna střediska, ale i spojovací cesty mezi Velkou Losenicí a Vepřovou, Novými Dvory a Pořežínem, které značně zkrátily přepravní vzdálenosti. Ke stabilizaci pracovníků přispěla výstavba podnikových bytovek ve Velké Losenici a Malé Losenici. Hospodářské výsledky v JZD mají stoupající trend a stabilitu, která se příznivě promítá do ekonomických ukazatelů. Byl vždy zajištěn dostatek finančních prostředků pro rozvoj družstva a sociálních potřeb členů. Ke spokojenosti členů je zvyšování odměn. Ekonomický výsledek byl úměrný s výsledky ve výrobě. V roce 1987 byla zavedena ve dvou provozech brigádní forma odměňování a organizace práce. Tato nová forma byla rozšířena na celou produkci mléka, na chov dojnic. V JZD jsou vytvořena hospodářská nákladová střediska. Výplata podílů je v prémiovém řádu JZD vázaná na splnění zisku hospodářského střediska a na splnění zisku celodružstevního. Výsledky byly pro družstvo příznivé. Průměrná měsíční odměna na jednoho přepočteného pracovníka v roce 1986 byla 2.770 korun (*smích*). Dál zvyšování životní úrovně, naplňování sociálního programu. Podařilo se již v roce 1976 zabezpečit pro všechny členy družstva i na farmách společné stravování z družstevní kuchyně. V průměru se stravovalo, stravuje přes 200 pracujících. Dobudovávání sociálního zařízení na pracovištích. Ochranné a pracovní pomůcky jsou vydávány všem pracovníkům podle schválených nároků představenstva družstva. Každé pracoviště je vybavováno potřebným množstvím náradí. Trvalé místo mají akce jako je Aktiv důchodců-členů JZD, oslava Mezinárodního dne žen, Aktiv brigád socialistické práce, životní jubilea, odchod do důchodu, kde se dostává věčný dar, věrnostní příplatek, rekreace, lázeňská péče, zájezdy tuzemské i zahraniční do Sovětského svazu, Finska, Jugoslávie, Německé demokratické republiky a v posledních letech po navázání družební spolupráce se zemědělci z Maďarska, do Maďarské lidové republiky. Rostlinná výroba je zaměřena na produkci obilovin, brambor a zbývající plochy jsou krmné plodiny. JZD je zařazeno do výrobní oblasti bramborářsko-ovesné. Podle zařazení do přírodních stanovištních jednotek dostává diferenciální příplatky ve výši 3 koruny 60 za 100 korun tržeb a u vybraných zemědělských produktů, u vybraných zemědělských produktů. Od roku 1987 byl v JZD proveden pěstitelský systém Brambory Velká Losenice a jiné. Živočišná výroba je zaměřena na produkci mléka a jatečných zvířat. Dále na odchov telat. V živočišné výrobě převládají starší malokapacitní stáje, kromě teletníků pro 350 kusů a výkrmy skotu na hluboké podestýlce rovněž pro 350 kusů. Stálou pozornost věnuje JZD v oblasti mechanizace,

kteřá rozhodujícím způsobem ovlivňuje výsledek jak živočišné výrobě tak zejména rostlinné výrobě. JZD je dobře vybaveno moderními mechanizačními prostředky i pro ostatní činnosti. V praxi uplatňuje nové poznatky z oblasti vědy a techniky. Mimořádná pozornost je věnována dobrému technickému stavu celého parku při dobrém zabezpečení sortimentu náhradních dílů mohou prodloužit životnost a spolehlivost všech strojů. Značné finanční prostředky byly vynaloženy na vybavení potřebnými technologickými linkami a strojního vybavení dílen. Dostatečná opravárenská kapacita na všech čtyřech střediscích umožňuje naprostou soběstačnost družstva v opravách a údržbě veškeré techniky. Družstvo je také provozovatelem kooperačního skladu náhradních dílů, který slouží i pro okolní družstva. V roce 1986 byla zavedena přidružená výroba. Jedná se o kovovýrobu, výroba speciálních stojů, brány a podobně, a dřevovýroba. Rozvíjící se úsek přidružené výroby si své úkoly v objemu jeden a půl milionů plánovaných výkonů splnil. Tato pro družstvo velmi prospěšná činnost i dřevovýroba se promítá do hospodářského výsledku zisku JZD. Na celé činnosti družstva se podílí též organizace Svazu družstevních rolníků. K nové svazové struktuře bylo přikročeno v roce 1981 za pomoci okresního výboru Svazu družstevních rolníků. Svazová struktura se přizpůsobila struktuře výrobní. Byly utvořeny čtyři dílčí výbory na farmách Velká Losenice, Malá Losenice, Vepřová a Nové Dvory, které se pravidelně schází každý měsíc. Z jednání dílčích výborů je pořizován zápis. Na schůzích se řeší připomínky pracujících, problémy z úseku, členům dílčích výborů jsou předávány informace k domácím i zahraničním rekreacím, o zájezdech, z jednání představenstva a ostatní společenské dění v JZD. Rovněž jsou seznamováni s hospodářským plánem družstva a jeho plněním. Schůzi se pravidelně zúčastňuje pracovnice pověřená řízením svazové práce v JZD. Pro dobrou činnost dílčích výborů je důležitá činnost úsekových důvěrníků. Svazových úseků je 30, veškeré připomínky, problémy ve výrobě členové řeší v dílčích výborech, vedení a v představenstvu JZD. Každý úsek má vlastní plán schůzek, podle kterého jsou svolávány porady. Ty umožňují družstevníkům podílet se na řízení družstva, ovlivňovat jednání členů a získat je pro aktivní splnění úkolů výroby, socialistických závazků a podobně. Práce úsekových důvěrníků je dobrá, schůzky připravují ve spolupráci s úsekovým technikem. K prohloubení spolupráce svazových úseků a dílčích výborů s vedoucími na jednotlivých pracovištích je vyhlašovaná socialistická soutěž. Představenstvo JZD se schází pravidelně každý měsíc, mimo jiné se zabývá činností komisí i svazovou prací. V JZD pracují tyto komise, zabývají se činností podle plánů, takže sociální komise se schází pravidelně každý měsíc. [přerušeni

rozhovoru] Kulturní komise pracuje o pěti členech, jsou seznamováni s čerpáním fondu kulturních sociálních potřeb a dotací ze zisku, zájezdů a rekreace členů, výroční členskou schůzí, aktivity, pionýrské tábory a plnění plánů aktivity. Komise bezpečnostní a ochrany pracujících se schází jedenkrát za dva měsíce a podle potřeby JZD. Členové se účastní veřejných prověrek a spolupracují s hospodářským vedením. Jsou prováděny namátkové kontroly bezpečnosti práce na jednotlivých pracovištích. Pracovní úrazovosti a vytvořením lepších pracovních podmínek na pracovištích a zjištěné závady odstraňovat. Požární komise se schází pravidelně a zabývá se hlavně prevencí a protipožární ochranou v družstvu. Komise rozvoje pracovní iniciativy se schází šestkrát i více za rok. Zabývá se vyhodnocením závazků soutěží tematických úkolů a vynálezeckého a zlepšovateľského hnutí. Napomáhá při zakládání nových Brigád socialistické práce organizování aktivu Brigád socialistické práce, přípravou soutěžních večerů a podobně. Revizní komise pracuje podle vlastního plánu a je kontrolována Okresní zemědělskou správou. O své činnosti informuje představenstvo družstva. Smírčí komise nepracuje, nemá co řešit. Ostatní komise jako náhradová, mzdová a podobně pracují podle potřeby JZD. Činnost na tomto úseku je zpracovávána v plánu aktivity JZD. Na úseku rozvíjení pracovní iniciativy JZD je založeno 11 kolektivních Brigád socialistické práce a to v živočišné výrobě čtyři, opraváři a traktoristé také čtyři, ekonomický úsek, stavební skupina a kooperační sklad. Závazky Brigád socialistické práce jsou zaměřeny na úsporu krmiv, náhradních dílů, kvalitu výroby a na zlepšení životního a pracovního prostředí. Členové Brigád socialistické práce kravín jedna Velká Losenice jako první v JZD odzkoušeli brigádní formu odměňování na jejich pracovišti. Dvacet členů brigád je nositeli stříbrného odznaku Brigády socialistické práce a tři Brigády socialistické práce nesou čestné názvy Svazu československo-sovětského přátelství českého svazu protifašistických bojovníků za mír. Socialistická soutěž je připravena na všech úsecích výroby, dle jejich potřeb. Pro dobrou informovanost členů vychází každý měsíc družstevní Zpravodaj. V této oblasti je neustále co zlepšovat, i přes dosažené výsledky je zapotřebí věnovat větší pozornost a podporu technickohospodářským pracovníkům. Činnost této oblasti je značně odvislá od podpory technickohospodářských pracovníků a tím úrovně činnosti Svazu družstevních rolníků. Při odstoupení předsedy JZD Ing. Františka Francálka v roce 1987 byl do čela družstva zvolen předseda Jaroslav Slaný, mechanizátor z JZD Vepřová. Na úseku vedoucího rostlinné výroby pracuje Ing. Miroslav Novotný. Vedoucí střediska Nové Dvory je Ing. Josef Králíček, na úseku pěstování a ochrany brambor Ing. Petr

Niedermertl. Po odchodu Jiřího Kasala, hlavního mechanizátora, je do funkce jmenován Ing. Vladimír Halík z Nových Dvorů. Ekonom JZD Ing. Pokorný z Hamrů nad Sázavou, vedoucí úseku investiční výstavby je Ing. Jan Souček. Na úseku přidružené výroby je vedoucí Josef Kocián ze Žďáru nad Sázavou, referent práce a mzdy byl Ing. Jan Jelínek z Nového Veselí. Vedoucí úseku živočišné výroby je Ing. Josef Stránský. Důkazem toho, že se JZD dobře stará o příliv nové mladé krve do jeho řad, je skutečnost, že má 100 mladých družstevníků, kteří úspěšně přebírají žezlo a zkušenosti od starších. S velkou úctou se hledí na práci členů důchodců, kteří budovali družstvo v nelehkých počátcích. Každé bilancování přináší nejen zhodnocení uplynulého období, ale i zamyšlení, jak dále, co se podařilo a co ne, včetně chyb, z kterých je nutné si vzít ponaučení. Hospodářské výsledky navazují na celou řadu úspěšných let minulého období. Vývoj v plnění všech důležitých ukazatelů ekonomiky je bedlivě sledován vedením družstva, představenstvem i celou členskou základnou. Celý rezort zemědělství vstoupil do nových ekonomických podmínek hospodaření. Návrh na změnu organizační struktury dobře prosperujícího družstva vychází ze změny politického uspořádání našeho státu, který začal 17. listopadu 1989 Sametovou revolucí. Byl konec vlády jedné strany a tím i mnoho změn. Všichni se učíme demokracii, ať je to předseda družstva, představenstvo, celé vedení, ale i všichni družstevníci. I my v našem družstvu stojíme před novými problémy, které budeme nuceni řešit. Stávající družstva opustí šablonu socialistického hospodaření, podle které byly utvářeny a provozovány. Vychází se z připravovaného zákona o půdě, kdy právo vlastníka bude silnější než právo uživatele. Tato situace navodí zvrát v současném řízení JZD a dosavadní družstevní model se rozpadne. Vznikne nový model, který změní heslo „Půda patří tomu, kdo na ní pracuje“, ale bude patřit tomu či je. Družstva se navzájem rozdělí na občany, kteří své pozemky združstevnili a v JZD dosud pracují, občany, kteří z družstva vystoupili, a jejich vklad půdy v JZD zůstal. Občany, kteří združstevněnou půdu vlastní získali dědictvím, ale v družstvu nikdy nepracovali, občany pracující v družstvu, kteří do družstva žádný vklad, mimo pracovního úsilí, nepřinesli. To sem já. Mezi lidmi, kteří svoje pole v družstvu mají a budou chtít vystoupit a hospodařit soukromě bude jim půda vydaná. Došlo k ocenění hodnoty půdy a družstevník dostal příslušný počet podílů akcií. Dá se předpokládat, že nebude mnoho těch, kteří budou chtít na půdě samostatně hospodařit. Aby družstvo úspěšně konkurovalo všem ostatní formám vlastnictví, musí v co největší míře hospodářsky osamostatnit své provozy, střediska a pracoviště a tak, že se budou chovat jako soukromé podniky. Cílem je vytvořit samostatně hospodařící střediska,

kteřá by pracovala na principu tržní ekonomiky. Že by na základě vnitropodnikových cen prodávala svoje výrobky. Tato metoda předpokládá využití současného územního členění družstva. Čtyři střediska máme. Důsledným sloučením rostlinné a živočišné výroby do jednoho celku. Vedle těchto základních středisek by byla zřizována střediska opravárenství, stavební, přidružená výroba a další. Hospodářská střediska jsou rozplánovaná nejen na náklady, ale přes výkony až do zisku se všemi klady a zápory, které to přináší. Účelnější vnitřní uspořádání povede k úspoře režijních nákladů. Vedení družstva se bude starat o tvorbu finančních a devizových zdrojů, o růst odborných a řídicích pracovníků a o vědeckotechnický rozvoj. Dále bude řešit vztah odběratelským i dodavatelským organizacím, ale i ke svým konkurentům. Zřízení středisek zemědělské výroby bude proveden další krok ke zvýšení rentability výroby a iniciativy družstevníků v zemědělském družstvu. Vyšším cílem navrhovaných změn v organizaci družstva, je přizpůsobit se měnícím se ekonomickým podmínkám a vytvořit konkurenceschopný na podnikatelských základech stojící podnik a uplatnění fungování tržního mechanismu na podmínky družstva. Rokem 1989 skončilo volební období v JZD, něco málo po roce 1990. Rozpad Československa i celé ekonomiky po revoluci ukončilo politické a socialistické zřízení v zemi. Prožíváme skutečně revoluční období s velkým celospolečenským pohybem, které v blízké budoucnosti rozhodne o tom, jak úspěšně zvládneme demokratizační proces. Jak zvládneme ekonomickou reformu směřující jednoznačně k tržnímu hospodářství. [přerušeni rozhovoru] Jedno je jisté, že jsme vstoupili do období, kde každý může svobodně projevit svůj názor, vznášet podmínky a také hlasovat tak, jak uzná za vhodné. Jedna z prvních zkoušek, to byly první svobodné volby do nejvyšší zastupitelských a zákonodárných orgánů, pro něž byla vysoká účast voličů a tajný způsob volby. Výsledek odráží plně skutečnou situaci, kde byla dána podpora skutečným demokratickým silám, které přenesou na svá bedra hlavní odpovědnost za osud naší země v příštím období. S ohledem na skutečnosti, že problematika je velmi složitá, má vřadu návaznosti s dalšími právními úpravami, proto bude svoje členy podrobně informovat o všech změnách při novelizaci zákona o zemědělském družstevnictví. Návrh na změnu organizační struktury zemědělského družstva, na členské schůzi bylo voleno nové vedení, představenstvo a komise družstva. Předsedou družstva zůstává nadále pan Jaroslav Slaný, místopředsedou je Ing. Josef Stránský. Předseda kontrolní a revizní komise byl zvolen Jaroslav Zich, tam už pan Fišar končil. Ze zákona o zemědělském družstevnictví v čísle 90 z roku 1988 sbírky se volí místopředseda a předseda kontrolní a revizní komise.

Funkční období volených orgánů družstva je pětileté. Byla ustanovena transformační komise, předseda byl Ing. Vladimír Halík, která připravovala transformační projekt, který JZD představenstvo zpracovalo pro valnou hromadu oprávněných osob. Termín projednání je 9. 10. 1992. Schválený transformační zákon, na jehož základě se stanoví majetkový podíl každého člena a tím i jeho kapitálová účast v družstvu. Vznikne družstvo vlastníků, následným krokem pak může být vnitřní privatizace. Byl zahájen prodej podílů, jeden podíl má nominální hodnotu 20.840 korun. Každá oprávněná osoba si může odkoupit jeden podíl později i více. Nyní bych moje vzpomínání ukončila a byla bych ráda, aby někdo mladší pokračoval a psal o dobrých věcech, co přineslo nové zřízení ve společnosti pro členy zemědělského družstva. Přeji celému vedení hodně úspěchů, štěstí, vitality a vzájemného pochopení. Jestliže tomu tak bude na všech úsecích, nemusíme se bát o výsledky hospodaření, ani o osud družstva.

A. F.: Tak paní Lancmanová, já Vám děkuji, že jste se s námi o to podělila. O tento příběh.

O. L.: Prosím, prosím, rádo se stalo.

A. F.: A ještě bych měla pár doplňujících otázek.

O. L.: Ano.

A. F.: Například ti funkcionáři nebyli všichni rodáci.

O. L.: Nebyli. Byli to lidé ze sousedních vesnic a také odjinud. Z Nového Veselí byl Ing. Jelínek, ze Stránecký Zhoří byl Ing. Francálek, ale bydlel s rodinou tady ve Velké Losenici. Pan Ing. Mička byl z Radešínské Svatky a pan Havlík Josef byl z Vojnova Městce. Od založení družstva první předsedové i funkcionáři byli zdejší, z Velké Losenice, z Nových Dvorů, Pořežina, Vepřové a Malé Losenice.

A. F.: A když přišli ti, dalo by se říct cizinci, a byli dosazeni do postu předsedy JZD, tak nedělali žádné problémy?

O. L.: Nedělali. Bylo to celkem v pořádku. Ba naopak možná ještě lepší než ti co...

A. F.: než rodáci.

O. L.: Ano, rodáci (*smích*). Že lidi neznali, tak se chovali velice dobře všichni.

A. F.: A vy jste jako ekonomka měla vytvářet nějaký ten Zpravodaj.

O. L.: Ano ten jsme vydávali každý měsíc, měla jsem to za úkol já. Podávali se informace členům.

A. F.: Každý měsíc o událostech v JZD.

O. L.: Z jednotlivých úseků výroby, z živočišné, rostlinné, mechanizace, investiční, apod. Také se vydávaly Bleskovky, o tom jak pokračují žně, sklizeň na jednotlivých farmách.

A. F.: A ty Zpravodaje, jak dlouho se vydávaly? Od začátku?

O. L.: Zpravodaje se vydávaly až od roku 1981, kdy byl zaveden Svaz družstevních rolníků. Předtím nebyly, myslím tedy, že nebyly.

A. F.: A pak jsem ještě slyšela, pojem otrubové družstvo.

O. L.: No to bylo (*smích*) co já vím tady v Losenici. A bylo to úplně v počátku založené družstvo v roce 1950 a členů bylo jen těch pár těch zemědělců, jak o tom říkám na začátku založení družstva. Asi třicet dělníků a pět zemědělců, a ti dostávali nějaké krmivo, které se rozdělovalo mezi ty stávající členy.

A. F.: A ten pojem se používal jenom tady v Losenici nebo to bylo obecně.

O. L.: Ne, bylo to asi jenom tam, kde nebyli zemědělci, ale jen ti bez půdy. První zakládající členové, a tady ve Velké Losenici říkali staří lidé „votrubové“. No nevím, ale asi to tak nějak bylo.

A. F.: A pak jsem slyšela, že lidé si hodně chválili ty výlety, které se pořádaly v JZD.

O. L.: Ano. To se jezdilo hodně. I tyto zájezdy jsem měla na starosti já. Jezdilo se po celé republice. Zájezdy se líbily a byl o ně velký zájem. Zmíním Slovensko – Tatry, Čechy – Děčín, lodičkami po Macošce, a různě. Prostě všude.

A. F.: A když se jezdilo, tak jenom na východ za hranice.

O. L.: Na východ.

A. F.: Jenom na východ, žádný západ.

O. L.: Ne. Do Polska, do Německé demokratické republiky, do Ruska. Byli jsme i ve Finsku, v Jugoslávii, a tak v letech sedmdesátých, to už nepamatuji přesně.

A. F.: A byl o ty výlety velký zájem?

O. L.: Byl! Byly vypraveny tři autobusy na znojemské vinobraní. Když jsme tam přijeli, oni na nás asi zapomněli s obědem, tak nás místo na terasu šoupli do podzemí, a to se lidem moc nelíbilo. No tak já jsem tenkrát... netočíš to?

A. F.: Točím (*smích*).

O. L.: Zničená, unavená ještě dostala od jednoho pána z Malé Losenice vynadáno. Neocenil moji starost za tolik lidí. Nebyla to moje vina, že se stala chyba v organizaci zájezdu (*smích*). Místo toho, aby mi poděkoval, když viděl, jak jsem zklamaná a řekl: jsi dobrá, že jsi to zvládla a postarala se, aby všechno dobře dopadlo včetně pohoštění, tak toto. Ale jinak to byl pěkný zážitek. Lidem se zájezd moc líbil. A to byla pro mne odměna tehdy.

A. F.: A do toho JZD Vám přišla nějaká nabídka, kam by se dalo jet?

O. L.: Ano. Nabídka byla z Čedoku (ČEskoslovenská DOpravní Kancelář) ze Žďáru nad Sázavou. Spolupracovala jsem s paní Hajnou, ona tam tohle měla na starosti. A ona mi pomáhala zájezdy vybírat. Já jsem návrh projednala v představenstvu družstva, ten byl schválen a dal se na vědomí členům. Zájezd byl za odměnu, členové nic neplatili.

A. F.: A z ONV chodily nějaké nabídky?

O. L.: Ne.

A. F.: Nenabízelo žádné výlety

O. L.: Ne. S ONV jsme nic nepořádali, jen s Čedokem a také od Svazu družstevních rolníků jsme nabídky měli.

A. F.: A kolik to tak stálo ze začátku?

O. L.: Družstevníci neplatili nic, všechno se hradilo z fondu kulturních potřeb. A kolik takový zájezd stál, to už si přesně nepamatují.

A. F.: Ale nebyla to žádná velká suma.

O. L.: Ne nebyla. Tenkrát se zaplatil autobus a podle potřeby co jsme měli. Vstupy, jídlo a tak.

A. F.: A ještě poslední otázka. Vy jste říkala, že po té devítileté základní škole, jste šla studovat. A šla jste studovat hned?

O. L.: Ano, hned.

A. F.: A to Vám nezakázali?

O. L.: Zakázali (*smích*).

A. F.: Zakázali.

O. L.: Chtěla jsem jít na Pedagogické gymnázium do Jihlavy, ale tam jsem se kvůli kulackému původu nedostala. Tak jsem se dostala na Zemědělskou školu dvouletou, protože chtěli, abych byla pracovní síla ve družstvu. Tak to bylo možné.

A. F.: A tam žádné perzekuce nebyly na škole?

O. L.: Na škole ne. Tam jsem se měla velice dobře, tam to bylo fajn. Tam nic, ale potom v tom družstvě, to bylo, jak tady píšu.

A. F.: U Vás ve družstvě v Kozlově.

O. L.: U nás Kozlově, než družstvo zkrachovalo. Původ jsme měli denně připomenut, jak se říká lidově, na talíři.

A. F.: A potom, když jste přišla, když jste se sem přivdala, tak tady v JZD to bylo v pořádku.

O. L.: Tady už to bylo úplně fajn. Jen jeden pán měl starost, že jsem z kulaků, jestli jim nebudu nadržovat. Měl strach. Tak to se nestalo. To jsem nedělala, já jsem byla normální člověk. A jsem doposud (*smích*), myslím si.

A. F.: Tak jo, to by bylo ode mne asi všechno. Já Vám děkuji, že jste mi umožnila si s Vámi promluvit.

O. L.: (*smích*) Rádo se stalo, Alenko, kdykoliv co budu vědět, tak ráda pomůžu.

A. F.: Děkuji.

[Paní Lancmanová se svého času podílela na vytváření Zpravodaje jako informačního materiálu pro členy JZD. Vlastní všechny kopie Zpravodaje, ze kterých pečlivě doplnila své vzpomínání.]

Příloha č. 11: Písemný záznam rozhovoru: Rosecký Leopold

Narátor pan Leopold Rosecký (L. R.) si z důvodu hlasové indispozice nepřál, aby byla nahrávka jeho vyprávění zveřejněna. Svolil však pořízení písemného záznamu, který poté přečetl, schválil a podepsal.

Písemný záznam byl pořízen tazatelem Alenou Fišarovou (A. F.) dne 19. února 2017 v kuchyni v rodinném domku manželů Roseckých. Celý rozhovor trval zhruba devadesát minut.

A. F.: Mohla bych Vás poprosit, abyste se krátce představil?

L. R.: Jmenuji se Leopold Rosecký, narodil jsem se 9. května 1941 ve Velké Losenici č. p. 125. Moje rodina hospodařila na 8 ha polí a měli jsme k tomu ještě truhlářskou dílnu. Chodil jsem osm let na základní školu ve Velké Losenici. Vyučil jsem se v obci Tavíkovice u Dukovan truhlářem, kde jsem byl dva roky na internátě. Tam jsem dostal výuční list a musel jsem se vrátit zpátky do Losenice, protože jsem dostal špatný kádrový posudek. Nařídili mi, abych nastoupil v JZD v Losenici jako traktorista.

A. F.: A Vy jste o to místo neměl zájem?

L. R.: Vůbec ne. Ale nic jiného mi nezbývalo, dostal jsem to příkazem. Musel jsem tam nastoupit, jinak by mohla být moje rodina perzekuována a to jsem nechtěl. V té době nebylo dobře odporovat, a kdo neměl práci, tak byl taky stíhán. Kdybych se přihlásil někde o jiné místo, a ti by se pak na mně zeptali na obci, tak bych z toho měl akorát problémy. To nešlo tenkrát. Pošlou špatný posudek a je hotovo.

A. F.: A v JZD jste byl postupem času spokojený?

L. R.: Dělat jsem musel! Byl jsem zařazen jako traktorista a odporovat jsem nemohl. Byl jsem rád, že mám práci, jinak by mě zavřeli jako příživníka. Bez práce by nebyly peníze a sociální dávky tenkrát ještě neexistovaly.

A. F.: Vzpomněl byste si, kolik korun bylo ze začátku na jednu pracovní jednotku?

L. R.: Myslím, že to tenkrát bylo tak 3 koruny na jednotku. Než přišel nový předseda pan Mička. Pak bylo 8 korun na jednotku. Ono taky předtím nebylo nic. Lidé ve družstvu dostávali jenom zálohu, a že budou doplatky o Vánocích. Ono se taky stalo, že někdy nebyly. Napřed se prostě brala záloha, dostávali jen záchovnou dávku a na konci roku, až se udělal závěr hospodaření, tak se teprve dávaly doplatky. Někdy prostě nevyšly a lidi nedostali nic.

A. F.: A lidi byli naštvaní!

L. R.: Nemohli být! Nebo spíš, co s tím mohli dělat. Nic! Každý si držel krávu, kozu nebo prase, králíky. Husy a slepice normálně běhaly po vsi, takže jídlo si prakticky lidé vypěstovali sami.

A. F.: Vy jste byl celý život zaměstnancem družstva?

L. R.: Ano, až do důchodu. A když jsem pak vstoupil do strany KSČ, tak mě dali do civilní obrany.

A. F.: A proč jste vstoupil do Strany?

L. R.: Protože mě přemluvili Štefl a Sedláček. Tenkrát se chodilo do Strany, aby byla nějaká výhoda. Sháněli někoho mladého a nabídli mi, že můžu nechat traktor a jít na tu civilní obranu jako straník. A pak jsem dostal funkci předsedy Strany ve družstvu a k tomu jsem dělal ještě civilní obranu. Měl jsem plynové masky na starosti a dělal jsem ochranku, když jeli pro peníze. To jsem jezdil s nimi se zbraní, ale střílet jsem nesměl (*smích*). A jednou jsem i opatroval těhotnou ženu v kanceláři. To když přišla ženská do jinýho stavu, tak nemohla zůstat v kravíně a musela dělat něco jiného. To byl na to zákon. Tak ji dali ke mně a pomáhala mi tam s papírama. Těhotné ženy tam měly výhody, kór, když dělaly v živočišné výrobě.

A. F.: Takže by se dalo říct, že postupem času se podmínky ve družstvu zlepšovaly?

L. R.: Časem ano. Ty začátky byly těžké.

A. F.: A zůstával jste jenom u své práce, nebo jste se zapojoval i do jiných prací?

L. R.: To záleželo na tom, kam mě poslali. Dělal jsem všechno, co bylo potřeba. Někdy mě dali na traktor, někdy na mlátičku, prostě ve žních se všichni činili, co to šlo.

A. F.: Když jste vstoupil do Strany, řekli Vám, že byste měl na někoho psát posudky?

L. R.: Jako předseda Strany jsem psal posudky na vojáky. Ale to bylo normální, nepsal jsem tam nic špatného, abych někomu ublížil. Věděl jsem, že ti kluci se nakonec k těm posudkům dostanou, tak proč bych měl psát nějaké špatné věci. Vždycky jsem to napsal tak, aby z toho nevzešly žádné problémy.

A. F.: Zajímala se Vaše rodina o politické dění?

L. R.: Kdepak. Oni ani nebyli nadšení z toho, že jsem vstoupil do Strany. Ale trochu jsem si přilepšil, tak nic neříkali. Tenkrát se nedalo nadávat nějak veřejně.

A. F.: **A pozemková reforma proběhla ve vesnici nějak znatelně?**

L. R.: No co byly pozemky, tak to bylo družstva, automaticky. To se zcelovalo, meze se likvidovaly a lidem to nebylo příjemné.

A. F.: **Jak to bylo s dostatkem či nedostatkem zboží v Losenici?**

L. R.: Nebylo nic. Banány, ořechy pomeranče, to se všechno psalo. Z obce přišel soupis, které rodiny mají děti, kolik, a to všechno bylo na rozpis, protože toho přišla jen troška, a muselo se to podělit. A to ještě přišly pomeranče z Kuby, ty byly tak tvrdý, že nešly vůbec loupat. Nebyly ani svetry, tak se kupovaly kamaše a ze dvou kamaší se doma udělal jeden svetr. Svépomocí si člověk vytvořil, co potřeboval.

A. F.: **Zaznamenal jste, že by se na vesnici nějak řešila studená válka, která probíhala po 2. světové válce?**

L. R.: Ne to vůbec. U nás na vesnici byl život takový, že se muselo dělat. A když se dělá, tak člověk si obstará to, co má ve družstvu, pak ho čeká ještě práce doma a na politiku jsme moc nehleděli. Na vesnici se hledělo prvně postarat se o zvířata, pole, les a o sebe.

A. F.: **A když jste se rozhodl, že se půjdete vyučit, tak Vám nikdo nebránil?**

L. R.: To byl učební obor, to se hodilo, takže mi nikdo nebránil. Spravovala se koryta, vrata a další věci. Na obci mi napsali posudek, ten ale nebyl kladný, to abych se zase po vyučení musel vrátit zpátky. Byli ve vesnici i tací, kteří se na školu dostali, i když by normálně neměli, ale to záleželo na tom, kdo byl u koryta. Známosti v té době byly moc důležité.

A. F.: **Když bylo založeno JZD, jaká byla reakce lidí?**

L. R.: Když rozorávali meze, tak tady bylo pár incidentů. To na ně šel děda se sekerou, ale to nikdo neudal tenkrát (*smích*). Ale nedalo se nic dělat, lidé si to museli nechat líbit. Družstvo tady zakládali bezzemci, neměli na čem hospodařit, tak nasadili na sedláky, aby jim dali pole do družstva. A ti v tom padesátém šestém nedokázali vzdorovat.

A. F.: **Vyskytovaly se na vesnici problémy s bezpečnostními složkami?**

L. R.: To tady neprosáklo, že by na vesnici někdo s nimi spolupracoval. Tady byl klid celkově, někde to měli horší, ale my jsme tady žili celkem slušně. Nějaké násilí od komunistů na vesnici, o tom se nedá mluvit, ono záleží hlavně na lidech, jak si to mezi sebou domluví. Nikoho nevystěhovali.

A. F.: **Takže kádrové posudky byly na denním pořádku?**

L. R.: Dalo by se říct. Vždycky se to napsalo tak, aby všechno bylo v pořádku. Když mi jednou přišla zpráva o jednom vojákově, který udělal na vojně nějakou neplechu, tak jsem řekl, že kluk je potřeba doma. Napsala se společenská záruka, všichni se přidali, že ho budou hlídat a jeho pustili.

A. F.: **O tom co se děje v Praze a zprávy z politiky jste poslouchali?**

L. R.: Došlo to k nám, ale moc jsme to nevnímali. Musely se brát noviny - Rudé právo. To jsme přečetli a nechali jsme to být. Měli jsme vlastní starosti. Oni jsou sedláci takoví rozvláční, oni to dlouho rozmýšlí, než by něco udělali. A my jsme od Prahy daleko, takže tak.

A. F.: **Kdy tady přesně vzniklo družstvo?**

L. R.: V 50. letech. Nejdřív bezzemci a baráčníci a v padesátém šestém i velcí sedláci, protože jim nic jiného nezbývalo. Družstvo mělo svoje a soukromníci museli dodávat mléko, maso a vejce. To jinak nešlo. Ty dodávky byly tak vysoké, že nebyli schopní to plnit. Říkalo se buďto harest nebo plnit dodávky, když pak nesplnili, tak místo harestu jim byl nabídnutý vstup do JZD. A bylo to, nic jinýho se nedalo dělat.

A. F.: **A z toho důvodu nebyl nikdo vystěhovaný? Že všichni vstoupili do družstva?**

L. R.: Byli tady normální lidé, rozumní. Zemědělci myslí jiným způsobem, podrželi se. Lidi víc drželi při sobě.

A. F.: **Existovala tady sousedská výpomoc skrze dodávky, když někdo měl přebytek, dal ho sousedovi?**

L. R.: Tak o tom jsem nic neslyšel. Že by někdo měl víc, než musel odevzdat, to se tady snad nedělo.

A. F.: **A jak Vaši rodinu zasáhla měnová reforma v roce 1953?**

L. R.: Pamatuji si, že prskali, ale nic jiného dělat nemohli.

A. F.: **A v roce 1968? Když přijela Sovětská armáda?**

L. R.: Vzpomínám, že někdy mezi 1968-1969 jsme byli s traktoristama v lihovaru, dostali jsme plynovou masku a jeli jsme fasovat naftu nahoru kolem krámu. A ženské tam stály frontu na maso. Viděly, že jsme v plynových maskách a vykoupily celý obchod (*smích*), hořčice a ocet byly hned pryč. To se tenkrát věřilo, že s tím přežiješ atomovku (*smích*). Nakupovaly se mouky a cukry, ten jim pak ztvrdnul a slil se a nic z toho nebylo (*smích*). Jinak to tady zase proběhlo v klidu, ani se neotáčely směrovky (*smích*). Moc lidí tomu nevěřilo. Už jsme byli tak zblblí ze všeho, a bombardéry nám lítaly nad hlavou z Jihlavy. Tak člověk byl spíš vystrašený z toho, že bude válka. Ale pracovalo se dál. Nikdo nevěřil tomu, že by se něco moc změnilo. Jednou dokonce letadla vysypala na pole letáky, ale byly v angličtině, tomu jsme nerozuměli, tak jsme si je alespoň vzali na památku (*smích*).

A. F.: **A po roku 1968 se nějak situace změnila?**

L. R.: Změnila, ale k horšímu. V 70. letech to bylo dost napnuté. Bylo cítit, že něco není v pořádku, ale chod družstva to nijak neovlivnilo. V novinách bylo napsáno o atomovkách, ale my jsme měli jiné starosti.

A. F.: **Na konci 80. let už bylo poznat, že režim pomalu končí?**

L. R.: Pro nás to bylo překvapení. Nechali jsme to plynout, mohli jsme se na to jenom dívat. Krize tady žádná nebyla. Družstvo mělo pěkné výnosy i platy, co bychom se starali o pád režimu. Která vesnice neměla kolchoz v pořádku tak se rozsypal, kdo chtěl podnikat, vzal si zpátky pozemky. Tady většina lidí nechala svoje pozemky ve družstvu a dostala za ně podíly.

A. F.: **Taky by mě zajímalo, jestli naše MNV měla nějaké speciální vztahy s ONV ve Žďáře nad Sázavou.**

L. R.: Mezi Losenicí a Žďárem nebyly špatné vztahy. Ono v tom ONV byli taky vcelku rozumní lidé. Žádného Loseňáka jsme tam neměli, a oni se lidé odsud do ničeho podobného taky nehnali. Měli tady svoje, tak proč si přidělovat starosti ještě s něčím jiným, co jim nebylo zapotřebí. Lidé tady se zastávali svojí vesnice, taková loseničtí patrioti (*smích*).

A. F.: **A kdybyste měl říci, jaká byla celková nálada na vesnici po celou dobu komunismu?**

L. R.: Vcelku přátelská. Byly tady někdy vyhrocené situace, ale lidé se spíš řídili tím, že tu práci musí dělat, a budu to dělat, vydrží to. Když brblat tak jenom mezi lidmi, o kterých se vědělo, že to nikde nevynesou. Mezi sebou se neudávalo. Všichni se drželi toho, že odejít nemůžou, dělat to musí, a tak si udělali život takový, aby ho mohli žít. Na konci už se dětem nebránilo ani ve studiu, nebylo nutné, aby sedláci dávali děti do zemědělství, tak si děti mohly vybrat, co chtějí studovat. Družstvo bylo zabezpečené a vesnice taky, takže se nikomu nebránilo.

A. F.: **Takže celkově lidé v Losenici měli přátelské vztahy mezi sebou?**

L. R.: Ano, myslím si, že ano. Závist se tady taky vyskytovala, ale bylo to v mezích normy. Lidé si neškodili.

A. F.: **Jaký byl kulturní život v Losenici?**

L. R.: No kátila se jeden čas Májka, maškary chodily o masopustu, zábavy tady hasiči pořádali a různé akce. Ale manifestovat do Žďáru, to se nejezdilo.

A. F.: **A kdybyste měl říct, co bylo na JZD nejlepší? Já jsem slyšela, že byly hodně chválené ty výlety.**

L. R.: Ty byly na tom kolchoze nejlepší daleko široko (*smích*). Svaz družstevních rolníků jezdil, to byli členové družstva všichni. Byli jsme v Maďarsku, na Picundě u Černého moře. Pak se jezdilo do Finska, do Vídně, do Jugoslávie, ale tam jsem nemohl, protože jsem byl v civilní obraně a oni se báli, abych nevynesl nějaké tajemství. Jediné co na tom bylo nepříjemné, tak že ty lidi co byli na tom zájezdu, tak museli napsat prohlášení, že s nikým nemluvili a žádné tajemství nikde nevyzradili. To byla taky blbost. S kým bys tam mluvila, když nikdo neuměl cizí jazyk.

A. F.: **A výlety, když byly organizovány, tak jenom na východ? Západ byl tabu?**

L. R.: Jenom na východ, to bylo nejčastější. Když už se jelo jiným směrem, tak to byla Vídeň a pak taky Finsko. Ve Finsku si jeden účastník od nás koupil nějaký nůž lovecký, a oni mu ho zabavili, protože by mohl s ním někoho napadnout (*smích*).

A. F.: **Takže výlety na tom všem byly nejlepší.**

L. R.: To bylo za pár korun. Na šestnáct dnů na Picundu k Černému moři letecky za dva a půl tisíce. Umíš si to představit? Lidé od nás lítali i na Kubu a do Vietnamu. Nebo se jezdilo na divadla takhle po republice. To bylo moc pěkné.

A. F.: A kdo to organizoval?

L. R.: Svaz družstevních rolníků. Ve Žďáře měli nabídku, a buďto to bylo zadarmo, anebo za pár korun. Většinou se neplatilo. Bylo určeno jaká vesnice má kolik míst v autobuse a jezdilo se i s jinými vesnicemi, třeba s Nížkovem nebo Sázavou. Byli jsme i na znovuootevření Národního divadla, kde nás prováděli od sklepa až nahoru.

A. F.: A další pozitivní věci na družstvu?

L. R.: Byli jsme mladí, tak se nám to líbilo (*smích*). Lidi byli víc soudržný, seděli před domem na lavičkách a kecali spolu. Teď sedí maximálně tak u počítačů. Tenkrát, když se chtěli něco dozvědět, tak museli vyjít z domu, sešli se a pokecali.

A. F.: To by bylo z mé strany vše a já Vám děkuju za rozhovor.

L. R.: Prosím.